

BOSNA I HERCEGOVINA
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
FEDERALNO MINISTARSTVO POLJOPRIVREDE, VODOPRIVREDE I ŠUMARSTVA

RADNA GRUPA
POSLOVNO OKRUŽENJE I
ZAKONODAVNO-INSTITUCIONALNI OKVIR

STRATEGIJA POLJOPRIVREDE I RURALNOG RAZVOJA FEDERACIJE BOSNE I
HERCEGOVINE ZA PERIOD 2021. - 2027.

SITUACIONA I SWOT ANALIZA
Šira verzija dostavljenog radnog materijala
(izvorni materijal radne grupe)

Sastav radne grupe:

1. Mirjana Miličević, Glavni ekspert i vođa radne grupe, Agronomski i prehrambeno-tehnološki fakultet Sveučilišta u Mostaru
2. Milenko Blesić, ekspert, Poljoprivredno-prehrambeni fakultet Univerziteta u Sarajevu
3. Jakub Butković, ekspert, Agencija za harmonizaciju i koordinaciju poljoprivredne politike pri BiH Ministarstvu vanjske trgovine i ekonomskih odnosa
4. Amra Kraksner, ekspert, Univerzitet u Vitezu
5. Aida Šukalić, ekspert, Agromediteranski fakultet Univerziteta Džemal Bijedić u Mostaru
6. Nagib Hadžić, ekspert, Zadružni savez Federacije BiH

Sadržaj

1. Situaciona analiza	3
1.1 Poslovno okruženje	3
1.1.1 Podsticajna politika u Federaciji Bosne i Hercegovine.....	3
1.1.2 Analiza poljoprivrednog budžeta u Federacije BiH	5
1.1.2.1 Mjere budžetske podrške tržištu	8
1.1.2.2 Mjere direktne podrške proizvodnji – direktna plaćanja.....	8
1.1.2.3 Mjere ruralnog razvoja.....	10
1.1.2.4 Mjere opštih usluga u poljoprivredi	11
1.1.3 Struktura budžeta prema sektorima – proizvodnjama	12
1.1.4 Harmonizacije sa Zajedničkom poljoprivrednom politikom EU	13
1.1.5 Poljoprivreda u okviru WTO.....	14
1.1.6 Pristup tržištu (član 4).....	16
1.1.7 Domaća podrške (član 3, 6 i 7 dodatno ANEX 3).....	16
1.1.8 Izvozne subvencije	17
1.1.9 Bosna i Hercegovina i integracija u WTO	17
1.1.10 Mogući Problemi – Karakteristike za BiH	18
1.2 Zakonodavni okvir u oblasti poljoprivrede i ruralnog razvoja	30
1.2.1 Opšte i administrativno-upravno okruženje sektorske legislative u Federaciji BiH	Error! Bookmark not defined.
1.2.2 Zakonodavstvo o poljoprivredi, hrani i ruralnom razvoju na nivou Bosne i Hercegovine	Error! Bookmark not defined.
1.2.3 Zakonodavstvo o poljoprivredi, hrani i ruralnom razvoju Federacije BiH	Error! Bookmark not defined.
1.2.3.2 Zakonodavni okvir za stočarstvo, ribarstvo i veterinarstvo u Federaciji BiH.....	Error! Bookmark not defined.
1.3. SWOT analiza	Error! Bookmark not defined.

1. Situaciona analiza

1.1 Poslovno okruženje

1.1.1 Podsticajna politika u Federaciji Bosne i Hercegovine

Poljoprivredna politika u Federaciji BiH je podijeljena između kantonalnih i federalnog nivoa. Svako od pomenutih nivoa posjeduje vlastite strateške dokumente, legislativu kao i budžet za finansiranje poljoprivrede na svojim područjima. Ipak, na nivou Federacije BiH doneseni su krovni zakoni o poljoprivredi i novčanim podrškama¹ koji reguliraju podršku kako sa nivo Federacije tako i nivo kantona u FBiH. Obzirom da se radi izrada strateškog dokumenta sa Federalnog nivoa Kantonalna podrška će biti predstavljena samo u generalnim dijelovima opisa te u prilogima dok će fokus daljnje analize biti na Federalnom poljoprivrednom budžetu.

Tabela 1. Poljoprivredni budžeti u FBiH period 2002-2012 u milionima KM

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Kantoni	15,7	16,1	18,5	20,3	19,8	22,3	31,0
Federacija BiH	63,3	66,3	67,8	71,7	69,5	66,6	83,4
Suma FBiH	79,1	82,4	86,3	92,1	89,3	88,9	114,4
<i>Struktura u % (Ukupno Federacija BiH = 100)</i>							
Kantoni	19.9	19.4	21.4	22.1	22.2	25.2	27.1
Federacija BiH	80.1	80.6	78.6	77.9	77.8	74.8	72.9
Suma FBiH	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Izvor: Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva i kantonalna ministarstva poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva – kantonalna ministarstva privrede

Predstavljena tabela poljoprivrednih budgeža u FbiH svjedoči da se ipak najobimnija podrška poljoprivrednicima u ovom entitetu pruža sa entitetskog nivoa. Od 70-80% ukupnog poljoprivrednog budžeta u FBiH ide sa nivoa Ministarstva poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva FbiH. U apsolutnim iznosima to je od 63 – 84. Miliona KM godišnje. Posmatrajući trend vidljivo je da postoje određeno variranje između godina. Tako imamo konstantan rast budžeta do 2018. godine kada dolazi do pada u realizaciji, ipak već 2020. godine imamo rekordno izdvajanje od gotovo 84 miliona KM. Ukupno računajući sa Kantonima 114,4 Miliona KM. Treba dodati da se pored ovog iznosa svake godine za Veterinarstvo izdvajaju dodatna sredstva sa nivoa Federacije koja nisu ovdje računata, takođe zadnjih godina je aktivna i kreditna linija iz Razvojne banke Federacije, čije kamatne stope kofinansira Federalno ministarstvo poljoprivrede. Skupa posmatrajući može se reći da se, posebno zadnjih godina, na federalnom nivou izdvaja sve više novca za poljoprivredu što je svakako pozitivno.

Što se tiče relativnih udjela kantoni su u ukupnom poljoprivrednom budžetu participirali su od 20-27%. Primjetan je trend povećanja izdvajanja i sa kantonalnih nivoa tako da gledajući ukupno je povećavan budžet iz godine u godinu.

Snabdjevači sirovinama

Poljoprivredni proizvođači potrebne sirovine nabavljaju u specijaliziranim trgovinama. Zadnjih godina prisutan je trend povećanja cijena ovih sirovina što dovodi da proizvođači ili nabavljaju jeftinija sjemena i hemijske proizvode, ali čija kvaliteta nije velika, pa je i urod manji.

Većina potrebnih sirovina se uvozi što je, također, jedan od razloga njihove visoke cijene. Samo malih broj domaćih proizvođača proizvodi potrebni sadni materijal i mineralna đubriva, ali on ne može zadovoljiti potrebe domaćeg tržišta.

¹ Zakon o poljoprivredi Federacije BiH, zatim Zakon o novčanim podrška u poljoprivredi Federacije BiH

Prisutan je manji broj malih proizvođača poljoprivrednih mašina i priključaka, i njihova proizvodnja ne može zadovoljiti potrebe domaćeg tržišta. Stoga se velik broj poljoprivrednih mašina i priključaka uvozi i prodaje kroz mrežu trgovina koja se bave ovom vrstom prodaje.

Politika kvalitete

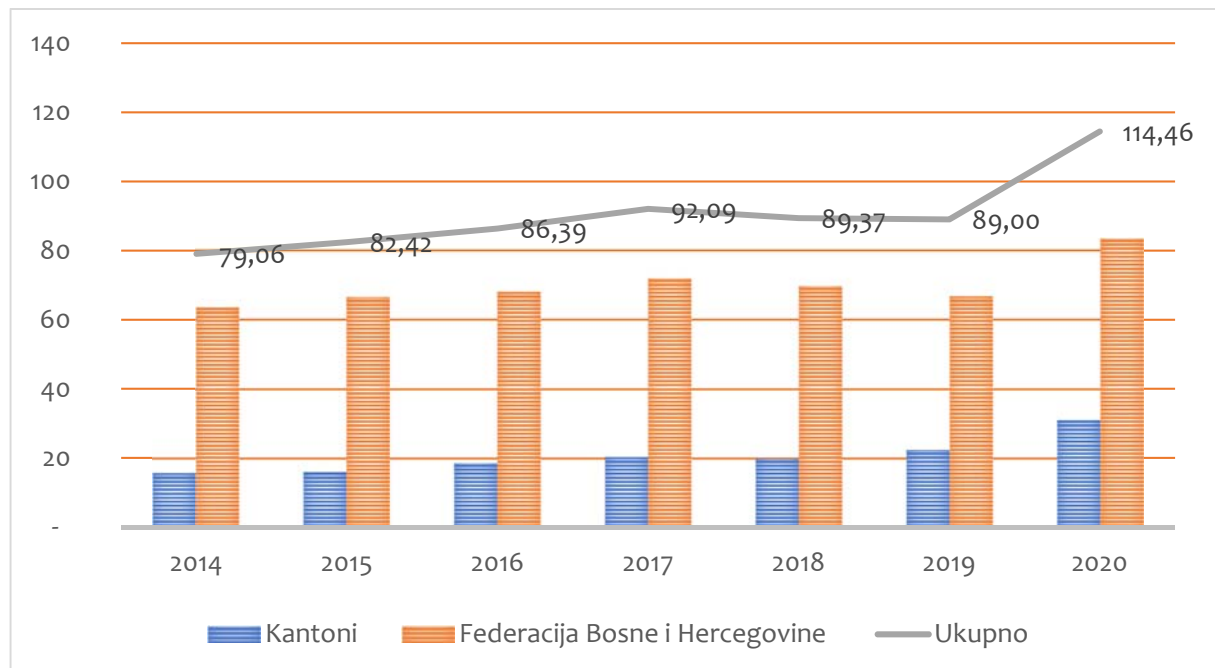
Politika kvaliteta obuhvata sve standarde za sigurnost i kvalitetu hrane, što je definisano Zakonima koji su dati u narednim poglavljima.

Međutim pored ovih Zakona i podzakonskih propisa, potrebno je naglasiti sve veće zahtjeve tržišta za posjedovanjem standarda kao što HACCP, GLOBALG.A.P., BRC, IFS, serija ISO, Halal itd.

U BiH se primjenjuju međunarodni ISO standardi, tako da preduzeća u prehrambenoj industriji imaju mogućnost uvesti standarde: ISO 9001 – Sistem upravljanja kvalitetom, ISO 14001- Sistem upravljanja okolišom i ISO 22000 - Sistem upravljanja sigurnošću hrane. Prema podacima ISO survey 2020. godine, u Bosni i Hercegovini 111 preduzeća posjeduju ove standarde, ali treba napomenuti da jedno preduzeće ima i po dva od navedenih standarda. Prema istom izvoru, u Bosni i Hercegovini je tokom 2020.godine registrovano i 25 poduzeća koja imaju ISO 22000 - Sistem upravljanja sigurnošću hrane. Osim ISO standarda, u oblasti poljoprivrede i prehrambene industrije najprimjenjeniji i najpoznatiji su standardi : HACCP standard koji osigurava sigurnost hrane, Global GAP standard koji se u najvećoj mjeri odnosi na poljoprivredne proizvođače i poljoprivredne proizvode i Halal standardi koji garantuju da su proizvodi odnosno hrana spravljani u skladu s islamskim propisima. Nažalost, ne postoje baze iz kojih bi se moglo znati koliko poljoprivrednih proizvođača i preduzeća imaju ove standarde.

Grafikon 1: Poljoprivredni budžeti u Federaciji Bosne i Hercegovine
KM

u milionima

Izvor: Vlastiti izračuni na bazi podataka federalnog ministarstva poljoprivrede i kantonalnih ministarstva poljoprivrede/privrede

1.1.2 Analiza poljoprivrednog budžeta u Federaciji BiH

Analizu strukture poljoprivrednog budžeta u federaciji BiH, početak će od analize strukture budžeta po grupama mjera te zatim analiza po mjerama unutar grupe. Na kraju će se prikazati veza između budžetskih transfera i proizvodnja/proizvoda. Mjere podrške poljoprivrednicima u Federaciji BiH primjenjujući APM metodologiju podijeljene su na četiri glavne grupe:

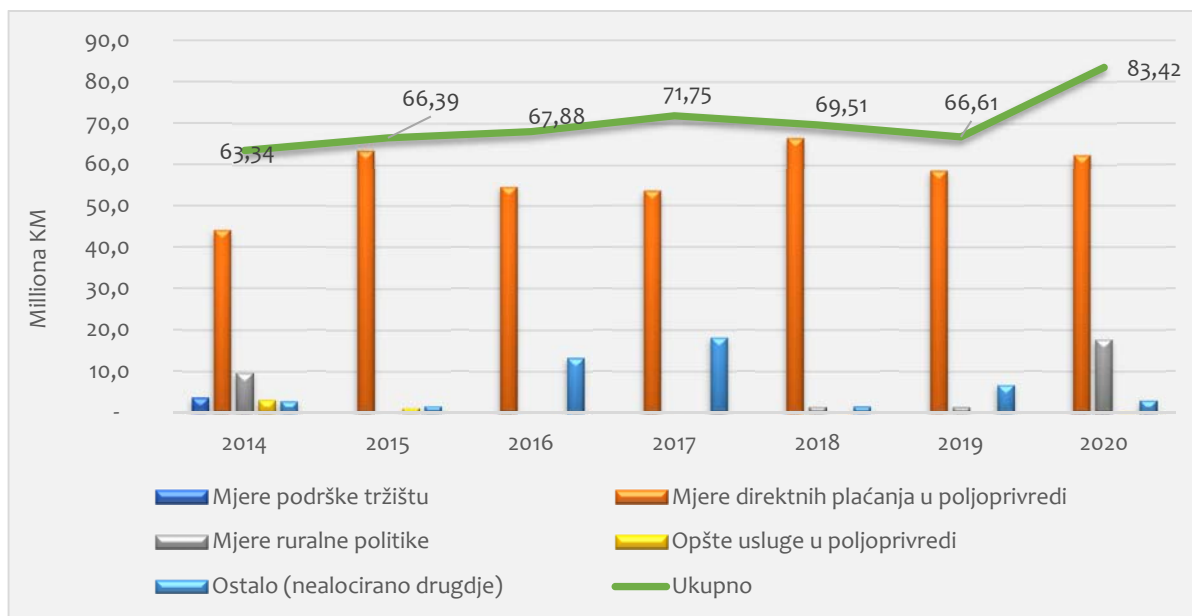
- Mjere podrške tržištu²,
- Mjere direktnih plaćanja u poljoprivredi,
- Mjere ruralne politike,
- Mjere opštih usluga u poljoprivredi i ostale mjere,

Prikaz poljoprivrednog budžeta Federacije BiH prema grupama mjera dat je u narednom grafikonu (grafikon 2).

² Ovdje je riječ samo o budžetskoj komponenti podrške tržištu

Grafikon 2: Struktura poljoprivrednog budžeta FBiH prema grupama mjera KM

u milionima

Izvor: Vlastiti izračuni na bazi podataka federalnog ministarstva poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva

Grupa mjera direktnih plaćanja Kao i prethodnih godina grupa mjera direktnih plaćanja su predominantna u budžetskoj podršci u poljoprivrednicima u Federaciji BiH. Proizvodno vezana direktna plaćanja na bazi outputa i na bazi površine i grla su u okviru grupe najviše zastupljena. Drugi oblici direktnih plaćanja, mada su bili predviđeni prethodnim strateškim dokumentom, nisu još uvijek na snazi u FBiH.

Za razliku od prethodnih godina kada je u strukturi ukupnog budžeta na drugom mjestu bilo izdvajanje za ruralni razvoj u F BiH tokom perioda 2014-2020., niti jedna druga grupa mjera nema konstantno izdvajanje. Posebno se ovo odnosi za izdvajanja za ruralni razvoji kojih praktično nije ni bilo izuzev 2014 i 2020. godine. Iako su mjere koje spadaju u ovu grupu veoma važne posebno sa aspekta podizanja konkurentnosti nije bilo sredstava ali i odvažnosti da se ovim mjerama posveti veći značaj. Nepostojanje mjera ruralnog razvoja, odnosno forsiranje direktne podrške je problematično i sa aspekta harmonizacije sa mjerama u Zajedničke poljoprivredne politike EU ali i sa aspekta harmonizacije poljoprivredne politike po pravilima WTO nakon članstva BiH u ovoj organizaciji. okviru ove grupe Izdvajanja za opšte usluge kao iz mjere podrške tržištu takođe nisu bila konstantna nego je finansiranje mjera išlo od godine do godine. U „ostalo“ spadaju dugovanja za prethodnu godinu koja su isplaćena iz budžeta tekuće godine, nažalost nije bilo strukture ovih dugovanja u dostavljenim podacima tako da nisu mogli biti raspoređeni prema gore pomenutim mjerama/grupama.

Osim sredstava federalnog i kantonalnog nivoa, poljoprivredni proizvođači, finansijska sredstva mogu dobiti i kroz projekte međunarodnih i domaćih organizacija

Značaj poljoprivrede i potrebu njenog daljeg razvoja prepoznale su i međunarodne organizacije koje kroz višegodišnje projekte žele pomoći njenom razvoju.

Trenutno najveći i najznačajniji je Projekat „Podrška Europske unije za konkurentnost poljoprivrede i ruralni razvoj u Bosni i Hercegovini“ (EU4AGRI) je četverogodišnja inicijativa (2020-2024), sa ciljem modernizacije poljoprivredno-prehrambenog sektora, otvaranja novih i zadržavanja postojećih radnih mjesta te podrške oporavku od krize prouzrokovane COVID-19 virusom u Bosni i Hercegovini.

Projekat EU4AGRI primarno je finansiran sredstvima Europske unije (EU) u okviru Instrumenta za pretpristupnu pomoć (IPA). Vrijednost projekta je 20 miliona eura, uz zajedničko sufinansiranje Razvojnog programa Ujedinjenih nacija (UNDP) i Češke razvojne agencije (CzDA). Trenutno najvažniji projekati koji se implemntiraju u Bosni i Hercegovini su program EU4agri.

Projekat Sweden/USAID FARMA II je treća generacija projekata USAID-a i Vlade Švedske usmjerenih na poljoprivredni sektor u BiH i još uvijek aktivno djeluje na prostoru BiH.

IFAD 8 – Projekat razvoja ruralnih poduzeća i poljoprivrede, prema riječima direktora Jedinice za koordinaciju projekta pri Federalnom ministarstvu poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva Halila Omanovića, jeste kredit IFAD-a u iznosu 11,78 miliona eura od čega je 60 posto namijenjeno Federaciji BiH, za 73 općine koje obuhvata projekt na području FBiH, a koje su podijeljene u pet klastera, odnosno grupa općina koje su geografski povezane i koja imaju srodna proizvodna svojstva i karakteristike. Osim ovih međunarodnih donatora, tokom godine objavljuju se i pozivi drugih donatora na koje se poljoprivredni proizvođači mogu javljati.

Banke su finansijski izvori koji se, zbog relativno visokih kamatnih stopa, rijetko koriste.

Razvojna banka FBiH ima na raspolaganju dvije kreditne linije : linija za razvoj poljoprivrede, kao i Kreditna linija za dugoročno finansiranje poljoprivredne proizvodnje uz grant sredstva Federalnog ministarstva poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva.

Druge banke nemaju posebne kreditne linije za poljoprivredne proizvođače, osim, ako oni ne apliciraju kao građani za nenamjenske kredite, ili ako su registrirani mogu aplicirati na kreditna sredstva kako svaki obrt ili društvo.

Mikrokreditne organizacije daju kredite za poljoprivredne proizvođače , ali pod nepovoljnim kamatnim stopama, te se rijetko koriste.

Tržište prodaje

Svoje proizvode mali poljoprivredni proizvođači prodaju putem zelenih pijaca ili nakupaca.

Manji broj njih ima prodaju preko zadruga, a najmanji procenat poljoprivrednih proizvođača svoje proizvode prodaju domaćim preduzećima u prehrambenoj industriji.

U prehrambenoj industriji F BiH najzastupljenija je proizvodnja mlijeka i prerađevina od mlijeka, mesa i njegovih prerađevina, prerada žitarica i proizvodnja brašna i mlinsko-pekarskih proizvoda, prerada voća i povrća, proizvodnja vode i osvježavajućih bezalkoholnih pića, te alkoholnih pića (pivo, vino i jaka alkoholna pića).

Prehrambena industrija u F BiH ima velike potencijale, ali oni nisu dovoljno iskorišteni. Iako je svake godine sve veći asortiman izvoznih prehrambenih proizvoda kao i broj tržišta na koja se oni plasiraju i, ipak je uvoz gotovo svih prehrambenih proizvoda mnogostruko veći od izvoza.

U toku 2021. godine izvoz i uvoz³ za najzastupljeniju proizvodnju u prehrambenoj industriji bili su:

Naziv	2020. god.	2021. god.	Indeks promjene (%)
Izvoz mlijeka i mliječnih prerađevina u periodu 2020./2021. god. (u KM)	48.209.642	46.303.716	-3,9
Uvoz mlijeka i mliječnih prerađevina u periodu 2020./2021. god. (u KM)	79.257.019	78.177.332	-1,4
Izvoz mesa i mesnih prerađevina u u periodu 2020./2021. god. (u KM)	47.916.008	47.994.513	0,2
Uvoz mesa i mesnih prerađevina u u periodu od 01.01. do 30.06. 2020./2021. god. (u KM)	151.895.162	170.415.646	12,2
Izvoz jestivog voća i orašastih plodova u periodu od 01.01. do 30.06. 2020./2021. god	50.335.796	43.938.872	-12,7
Uvoz jestivog voća i orašastih plodova u periodu od 01.01. do 30.06. 2020./2021. god. (u KM)	115.837.490	109.071.190	-5,8

U gotovo u svim granama prehrambene industrije je prisutna predimenzioniranost, kao i relativno zastarjela oprema. Tehničko-tehnološka opremljenost je različita po pojedinim podsektorima, pri čemu treba istaći da su veća preduzeća i bolje opremljena.

Tržište je sve zahtjevnije za preuzimanje i promet prehrambenih proizvoda i sve više se traži posjedovanje standarda u proizvodnji.

³ Izvor: Vanjskotrgovinska komora BiH

Također, neophodno je zaštititi domaće proizvođače od prekomjernog uvoza čime se nerealno obaraju cijene njihovih proizvoda, kao smanjenje tržišta. Pogotovo što kvaliteta uvezenih proizvoda je nerijetko upitna,

Tržišni lanac

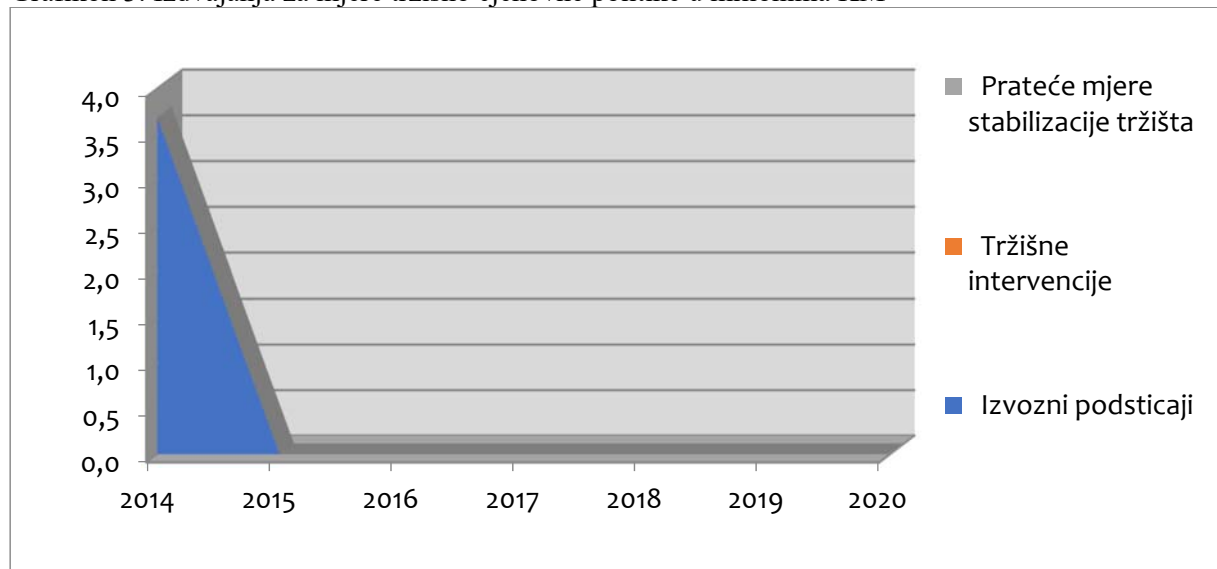
Zbog malog obima proizvodnje, veliki broj malih poljoprivrednih proizvođača je isključen iz komercijalno orijentisanog poljoprivredno-prehrambenog lanca. Ovi proizvođači, zbog malog obima proizvodnje, nemogućnosti garantovanja rokova isporuke svojih proizvoda rjeđe prodaju trgovinskim lancima ili preduzećima prehrambene industrije. Zato je u neophodnom periodu potrebno da se jače povežu kroz zadruge i osiguraju plasman svojih proizvoda.

Nerijetko je tržište nestabilno kada su u pitanju cijene prodaje poljoprivrednih proizvoda, a nažalost ne postoje adekvatna zaštita poljoprivrednih proizvođača od ovih nestabilnosti.

1.1.2.1 Mjere budžetske podrške tržištu

Iako u zvaničnim dokumentima postoje identificirane kao oblik podrške poljoprivredi mjere iz ove grupe su rijedak instrument podrške poljoprivrednim proizvođačima u BiH. Bolje rečeno uvođenje ili podrška kroz ove mjere su sporadičnog karaktera. Tako jednu od mjera podrške imamo u 2014. godini kada je za izvozne podsticaje utrošen određeni iznos dok ostalih godina nije bilo podrške kroz ovu grupu. Problematika tržišno-cjenovne politike u BiH je veoma izražena posebno sa aspekta neuređenja poljoprivrednog tržišta, specifičnog uređenja zemlje, nadležnosti ali i potrebe jače podrške kroz ovu grupu mjera. Izostanak kooperativnosti od strane entiteta RS za uvođenjem zajedničkih harmoniziranih mjera podrške tržištu obezvrijedio je većinu mjera iz ove grupe obzirom da entiteti nemaju međusobne granice. Slabo razvijen segment politike u uveliko će otežati harmonizaciju sa ZAP EU obzirom da su ove mjere u Uniji itekako prepoznate i korištene. Struktura i troškovi za mjere tržišno-cjenovne politike prikazani su u grafikonu 3.

Grafikon 3: Izdvajanja za mjere tržišno cjenovne politike u milionima KM

Izvor: Vlastiti izračuni na bazi podataka federalnog ministarstva poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva

1.1.2.2 Mjere direktne podrške proizvodnji – direktna plaćanja

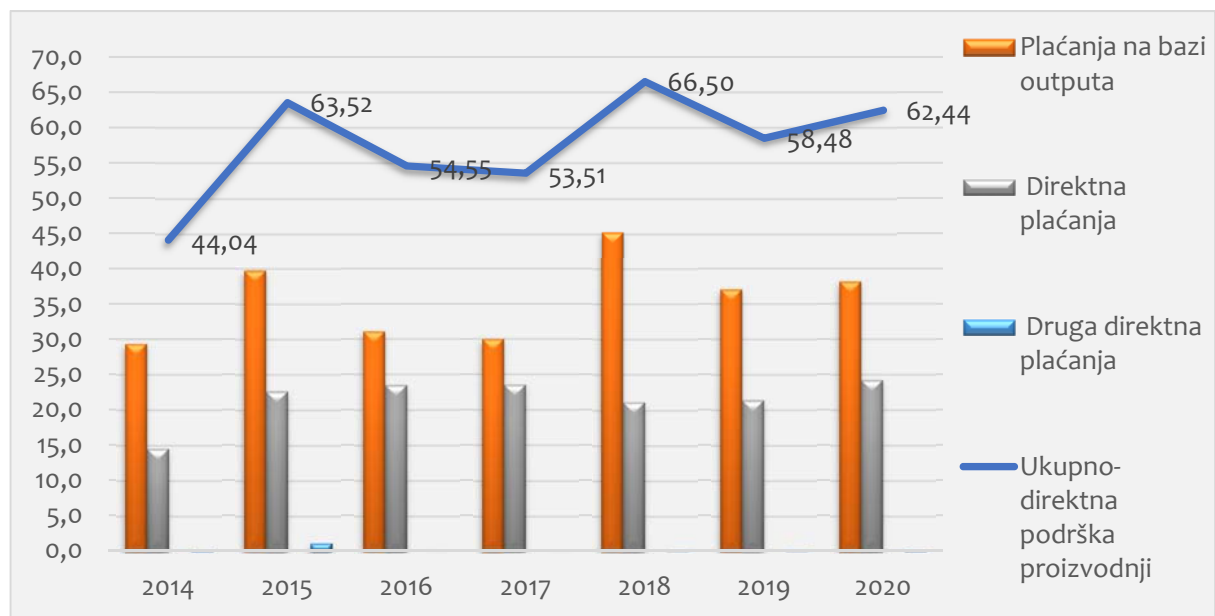
Kako je već ranije naglašeno mjere iz ove grupe praktično su jedini i najvažniji oblik podrške proizvođačima u Federaciji BiH. Procent izdvajanja za ovu grupu mjera iznosi od 63% u 2014. godini kada je bio i najmanji pa sve do 95,7% u pojedinim godinama. U prosjeku se za ovu grupu izdvajalo preko 80% podrške. Imajući na umu trendove podrške u EU, odnosno razliku između prvog i drugog stuba koja se svakim novim planskim razdobljem smanjuje u Federaciji BiH imamo obrnut slučaj.

Najmanji iznos apsolutni bilježimo u 2014. godini, što je jasno obzirom i da je budžet ukupni te godine bio najmanji i iznosi o je 44,04 milion KM za ove mjere o dok je rekordni iznos utrošen 2018. godine od 66,5 milion KM. Treba odmah reći da je variranje i plaćanjima u grupi više rezultat dugovanja i isplate dugovanja kroz godine nego varijacija u izdvajanjima/planiranju. Izdvajanja su približno jednaka kroz godine ali se dešava da se jedne godine ne isplate sva sredstva pa se ista isplaćuju naredne što dovodi do varijacija. Primjer 2018 i 2018 (graf 4) u grupe ostalog gdje se knjiže dugovanja bez strukture za 2016 i 2017. godinu graf 2)

Iako je grupa dosta heterogena kada je u pitanju dijapazon mjera, te iako je prethodnim strateškim dokumentom planirano uvođenje jedinstvenog plaćanja u FBiH su dominantna dva oblika direktnih plaćanja; plaćanje na bazi outputa i direktna plaćanja po grlu/HA. Jedinstveno plaćanje po površini radi nepripremljenosti implementacijskih alata i procedura kao i protivljenja proizvođača nisu ni uvedena uopšte.

Grafikon 4: Izdvajanja za mjere direktnih plaćanja
milionima KM

u

Izvor: Vlastiti izračuni na bazi podataka federalnog ministarstva poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva

Što se tiče strukture unutar grupe, odnosno pojedinačnih plaćanja/pojedinačnih mjera, plaćanja na bazi outputa (premije) dominiraju grupom kroz cjelokupan period promatranja. Iako postoje određene varijacije kroz godina uglavnom se radi u ujednačenim iznosima (razlike su uglavnom rezultat dugovanja jer je većina dugovanja upravo u ovoj mjeri za mlijeko). Plaćanja prema outputu iako prisutna u EU ograničena su samo na specijalne proizvodnje i u jasno određenim iznosima. Ova plaćanja danas u Uniji ali i u drugim zemljama su praktično prevaziđena. Ipak u BiH a tako i FBiH, plaćanja na bazi proizvedenih količina se još uvijek obilato koriste kada je u pitanju iznos jer su uglavnom vezane za proizvodnju mlijeka. U drugim proizvodnjama posebno u biljnoj ovih plaćanja više i nema sem izuzetno u rasadničarskoj proizvodnji.

Najveći apsolutni iznos za plaćanja na bazi outputa bilježimo u 2018. godinu kada su iznosila 42,5 miliona KM, najmanji iznos ubilježen 2014. godina i to 29,30 miliona KM, prosječno je za ovu mjeru izdvajano preko 35,7 miliona KM. Relativni pokazatelji su slični tako da najveće procentualne iznose bilježimo u 2018. godini kada je učešće ovih plaćanja u okviru mjera direktne podrške (direktnih plaćanja) iznosilo 65%, dok je, najmanji procentualni udio u godini prije tj. 2017.godini iznose 41,9%. u prosjeku udio plaćanja na bazi outputa nikada ne pada ispod 50% ukupnog izdvajanja za grupu.

Glavni i jedini „potrošači“ mjere su proizvođači mlijeka odnosno premije za proizvodnju mlijeka koje se u Federaciji BiH uglavnom plaćaju na bazi proizvedene količine. Iako je prethodnom Strategijom bilo predviđeno da se podrška mljekarima postupno prebaci sa količine na proizvodno grlo to se nije desilo, prije svega radi otpora i lobiranja proizvođača mlijeka ali i nespornosti administracije u Federalnom ministarstvu da istraje u preporučenim reformama.

Proizvodno vezana direktna plaćanja po grlu/hektaru su druga mjera koja se naobilatije koristi za podršku poljoprivrednim proizvođačima u FBiH. Kako ova plaćanja nisu vezana za obim proizvodnje tako su i tako reći „prihvatljivija“ sa aspekta harmonizacije sa CAP EU kao i sa aspekta učlanjenja u WTO. Plaćanja po grlu/hektaru su trebala kroz reforme koje su preporučeno u prethodnoj Strategiji da prerastu u Jedinствeno plaćanje po površini no i pored dobro isplanirane mjere tranzicija se nije desila. Uvođenjem jedinstvenog plaćanja po površini učinio bi se krupan korak prema harmonizaciji sa CAP rješenjima. Ipak s druge strane postavlja se pitanje da li je poljoprivredni sektor u FBiH uopšte spreman za ovakav vid podrške (koji će biti sve manje vezan za proizvodnju).

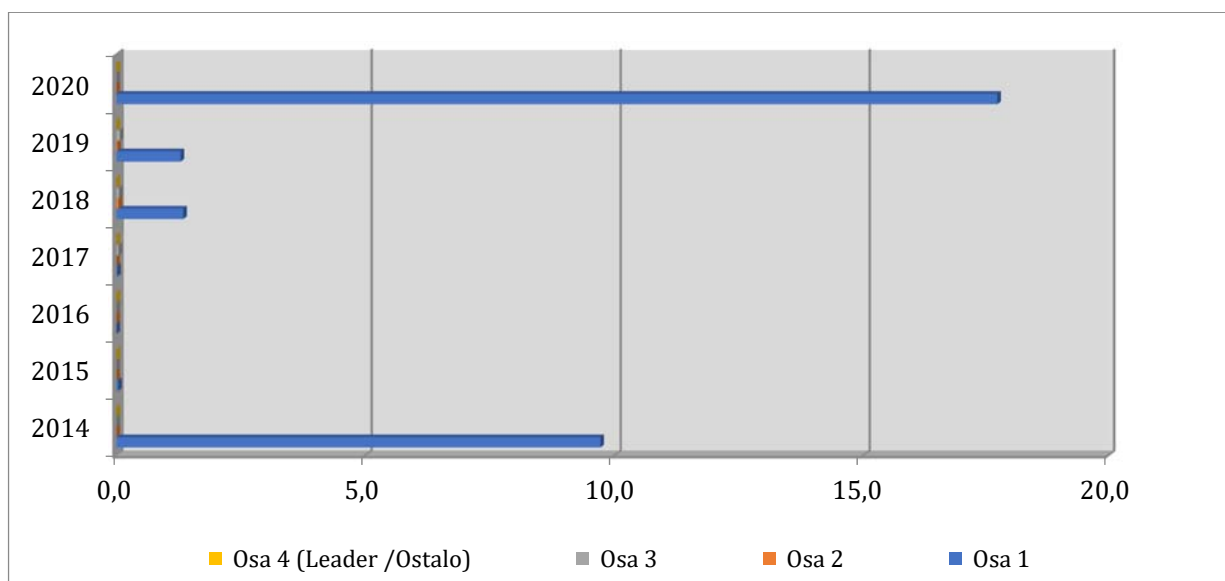
Najmanja sredstava za direktna plaćanja izdvojeno je u početnoj 2014. godini, 14,5 miliona KM, tj. Nešto manje od 23% od ukupnog budžeta. Kao i kod drugih mjera najveći iznos pak bilježimo u 2020. godini, 24,1 milion KM apsolutni brojevi, odnosno 29% (najveće učešće ove mjere u grupi bilježi se u 214/15 godini kada iznose 34%). Prosječno direktna plaćanja su iznosila nešto više od 21 milion KM. Druga direktna plaćanja tradicionalno zauzimaju najmanji obim podrške kroz mjere direktne podrške proizvodnjama. Ovdje su ubilježena plaćanja kao što su kompenzaciona plaćanja, odnosno plaćanja učinjena kao kompenzacija štete usljede npr. eutanazije i drugih prirodnih nedaća.

1.1.2.3 Mjere ruralnog razvoja

U prethodnom sedmogodišnjem periodu 2008-2014 prosječno učešće mjera ruralne politike u ukupnom budžetu bilo je oko 30%. Nažalost ovaj trend se nije nastavio i u periodu 2014 – 2020. Iako je bilo za očekivati, obzirom na trendove i na razvoj situacije u EU da se ruralna politika dalje osnažuje i u BiH/FBiH to se nažalost nije desilo. Posljedica je ovo niza faktora, počevši od ogromnih dugovanja koja su naslijeđena iz perioda 2010 – 2014. godina po različitim osnovama, zatim elementarnim nepogodama iz 2014. godine te suše iz 2015. godine pa do Pandemije u 2019/20 godine. Rezultat svega nabrojanoga je da su kreatori poljoprivredne politike okrenuli ka mjerama kojim se pokušao na najlakši i najbrži način pomoći poljoprivrednim proizvođačima. Stoga se drugi stub politike tj politika ruralnog razvoja praktično presušena ovih godina. Ono malo sredstava što je izdvojeno za ovu grupu mjera praktično je sve išlo za mjere iz Ose 1 tj. Ulaganje u fizičku imovinu tj kapitalna ulaganja, tako da u ovom kontekstu uopšte ne možemo govoriti o ruralnoj politici kao konceptu u FBiH.

Grafikon 5: izdvajanje za mjere ruralnog razvoja – ukupno
KM

u milionima

Izvor: Vlastiti izračuni na bazi podataka federalnog ministarstva poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva

Izdvajanja za ovu grupu su izuzev 2014 i 2020 godine praktično simbolična. Najveći obim podrške kroz mjere ruralnog razvoja ide kroz Osu 1 – osu namijenjenu poboljšanju konkurentnost, te kapitalna ulaganja kao mjeru u okviru Ose 1. Tako je u 2014. godini izdvojeno 9,7 miliona KM za kapitalna ulaganja tj. 15,3% od budžeta, dok je u 2020. godini to iznosi 17,6 miliona KM tj. 21,2% od ukupnog budžeta. Treba spomenuti i 2018/19 godini kada je izdvajanja za kapitalna ulaganja iznosila nešto manje od 1,4 miliona KM. Ono što je zanimljivo posmatrajući i prethodni planski period da izdvajanja za ruralnu politiku da se procentualno učešće ose 1, u ukupnom izdvajanju za mjere ruralnog razvoja u Federaciji nikada ne spušta ispod 80%, naravno u periodu koji se posmatra u ovom dokumentu ovaj iznos je 100%.

Ovo govori u prilog gore pomenutoj tezi da je model podrške kroz mjere ruralnog razvoja u FBiH još uvijek na početku, čak se može reći i u gorem položaju nego je to bio slučaj sa prethodnim planskim periodom.

Na kraju, iako je stub II., tj ruralna politika u EU ali i drugdje predstavlja sve značajniji oblik podrške, posebno uzmemo li u obzir nove trendove, u Federaciji BiH je ovaj model podrške praktično gotovo ugašen. Ipak obzirom na novu EU politiku ali i sve oštrije zahtjeve EU i drugih zemalja gdje BiH izvozi a vezano za okolišne i standardne uslove neophodno je što prije ovaj model podrške revitalizirati.

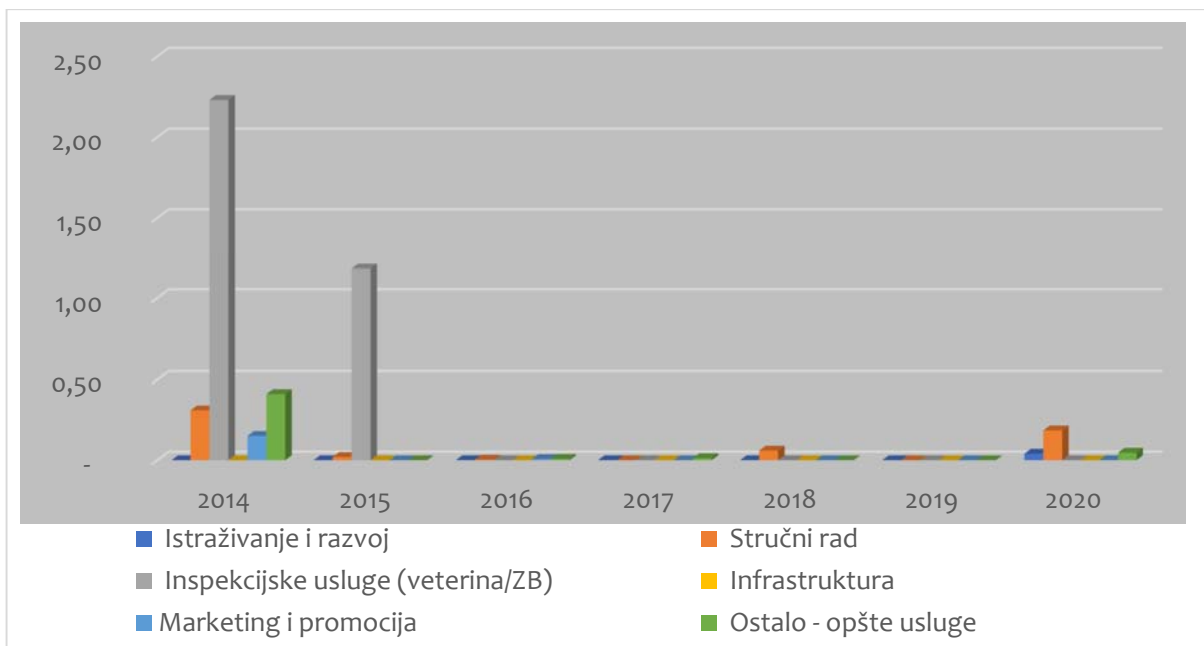
1.1.2.4 Mjere opštih usluga u poljoprivredi

Podrška kroz mjere opštih usluga nije namijenjena direktno poljoprivrednim proizvođačima nego poljoprivredi kao cjelini. Mjere iz ove grupe se npr. Koriste za uspostavljanje boljih uslova poslovanja u poljoprivredi, poboljšanje zdravstvene ispravnosti i zdravstvene kontrole proizvoda koji se stavljaju na tržište, savjetodavstvo istraživanje i razvoj. Transferi za opšte usluge su plaćanja za prihvatljive javne ili privatne usluge namijenjene/provedene za poljoprivredu općenito. Znači transferi za opšte usluge su takvog karaktera da ne utiču na prihode ili potrošnju te imaju nikakve ili vrlo male efekte na trgovinu i proizvodnju. Upravo ova obilježja su mjerama opštih usluga u poljoprivredi priskrbila tzv. Zelena obilježja (neograničena potrošnja) u kontekstu WTO ali i drugih organizacija koje se bave monitoringom poljoprivrednih politika u svijetu.

Iz prikazane klasifikacije je vidljiv značaj ovih mjera za poljoprivredu uopšteno, stoga je i visina izdvajanja za ove mjere dobar indikator dalekovidnosti kreatora poljoprivredne politike. U Federaciji BiH mjere opštih usluga u poljoprivredu u periodu 2014 -20 doživjele su sličnu i goru sudbinu od mjera za ruralni razvoj. Tako za ovu grupu mjera bilježimo transfere jedino u 2014/15 godini i simbolično u 2018/20. Ipak treba naglasiti da u ovoj analizi nisu razmatrani transferi za veterinu gdje se značajan dio sredstava troši upravo na mjere iz ove grupe (nadzor bolesti, vakcinacija. Monitoring, laboratorijske kontrole, nabavka laboratorijske opreme i sl).. Struktura i visina izdvajanja za mjere opštih usluga prikazane su u grafikonu 6.

Grafikon 6: Izdvajanja za mjere opštih usluga u poljoprivredi
KM

u milionima

Izvor: Vlastiti izračuni na bazi podataka federalnog ministarstva poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva

U 2014 godini za mjere opštih usluga u poljoprivredi je izdvojeno 3,1 milion KM dok je godinu kasnije izdvojeno 1,2 miliona KM, ostalim godinama kako je rečeno za ovu grupu mjera su izdvajana simbolična sredstva. Inspekcijesk usluge tj nadzor u okviru veterine i zaštite bilja je mjera kroz koju su utošena većina sredstava.

Iako nije posebno popularna mjera kod poljoprivrednika dijela stručne javnosti kao i administracije mjere opštih usluga mogu itekako poslužiti kao podrška poljoprivredi zemlje, kako na strani proizvođača tako i na strani potrošača. Istraživanje i razvoj, transfer znanja, razvoj opšte infrastrukture su svakako vrlo bitne mjere kojim se može pomoći proizvođačima. S druge strane javna skladištenja, inspekcijiski nadzor, zdravstveni nadzor samo su neke od mjera koje su od velike koristi za potrošače. Pandemijska kriza je pokazala od kojeg značaja su digurno snadbijevanje hranom (javna skladištenja) ali i inspekcijiski nadzor te kontrola bolesti. Stoga bi se posebna pažnja trebala pokloniti razvoju adekvatnih mjera opštih usluga za područje FBiH, koje bi bile finansirane iz različitih izvora.

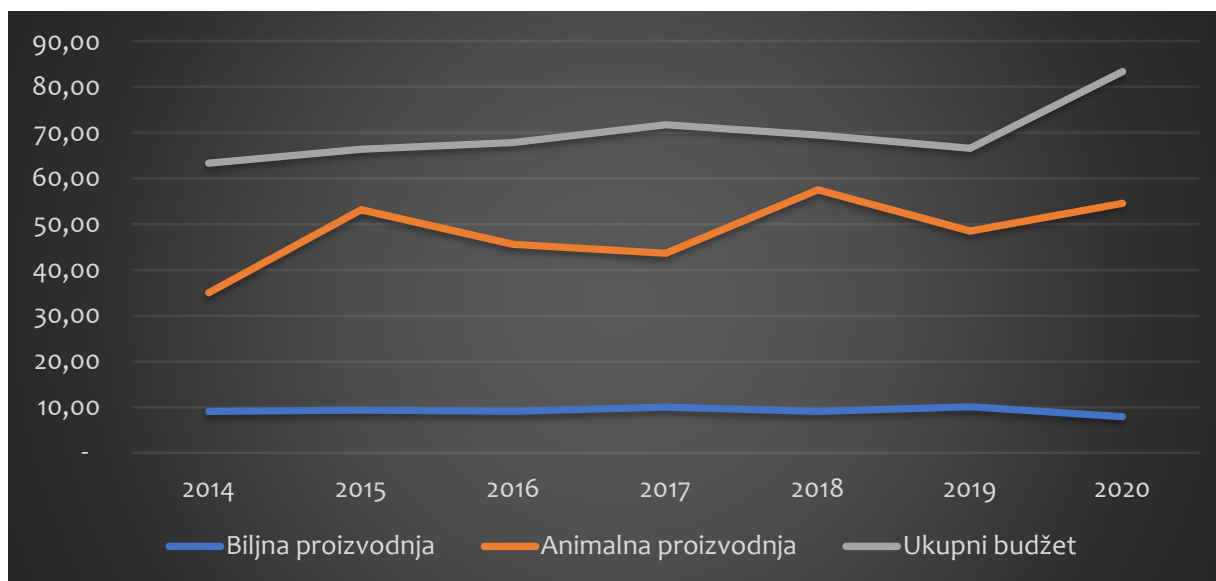
1.1.3 Struktura budžeta prema sektorima – proizvodnjama

Analiza budžeta u odnosu na sektore urađena je na kraju kako bi se vidjelo omjer raspodjele budžetske podrške prema sektoru⁴. Kako je vidljivo iz grafikon X raspodjela direktnih plaćanja i dalje ide na štetu biljne proizvodnje. Trend dominantnog izdvajanja za animalnu proizvodnu i u okviru iste za proizvođače mlijeka nastavljen je i u periodu 2014 – 2020. Izdvajanja za biljnu proizvodnju su praktično konstantna za cijeli period posmatranja i ne prelaze 10 miliona KM (od 7,4 – 9,7 miliona KM). S druge strane za animalnu proizvodnju je izdvajano od 34,4 miliona KM pa sve do nevjerovatnih 57,4 miliona KM.

Grafikon 7: Struktura grupe – podrške proizvodnjama
KM

u milionima

⁴ Analiza je urađena samo za grupu direktna plaćanja jer se u okviru ove grupe može jasno razgraničiti sektori za koji je novac utrošen

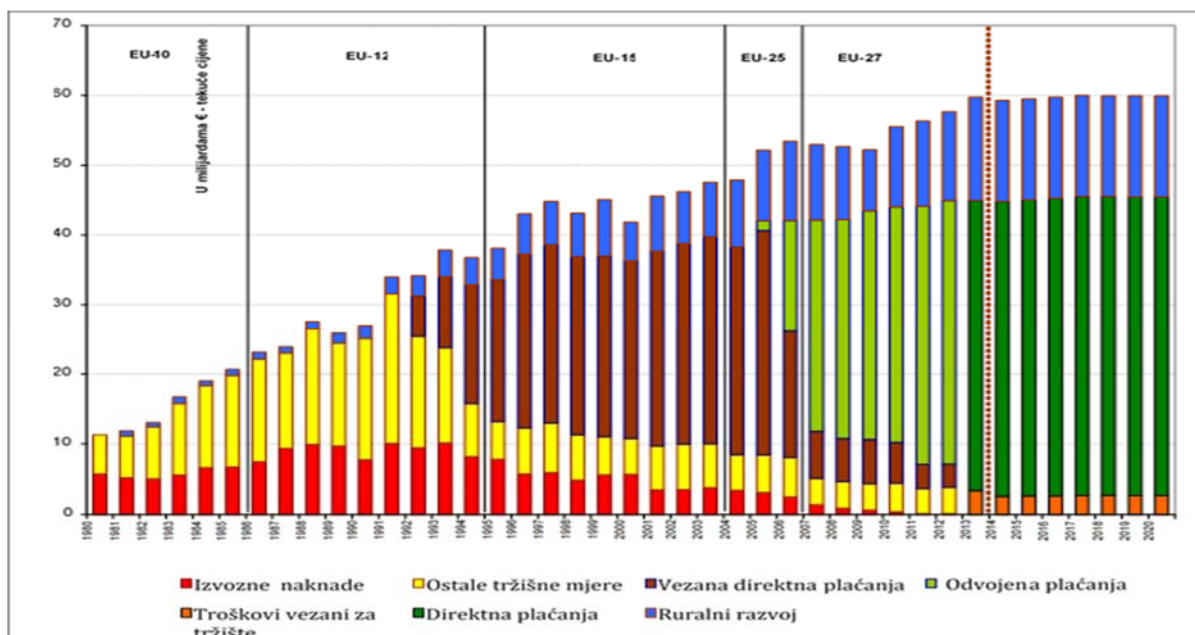
Izvor: Vlastiti izračuni na bazi podataka federalnog ministarstva poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva

Ovakav nesrazmjer u izdvajanjima po proizvodnjama rezultat je kako slabog planiranja tako i vrlo agresivnog lobiranja mljekara koji praktično iz godine u godinu dobijaju sve veću podršku. Posmatrajući ukupni budžet možemo konstatovati da su korist od povećanja budžeta kroz posmatrani period imali samo proizvođači iz animalnog sektora. Za razliku od ranijih godina kada je dio podrške biljnom sektoru nadoknađivan kor investiciona kada je ulagano u podizanje voćnjaka, vinograda, i drugih zasada voća, te ulaganje u plastenike i staklenike za uzgoj povrća u periodu 2014 – 2020 nije bilo ni ovih sredstava tako da je biljna proizvodnja bila u podređenom položaju čitavo vrijeme posmatranja. Što se tiče samih cifri za animalnu proizvodnju se na godišnjem nivou tokom vremenske serije 2014 – 2020. godina, izdvajalo prosečno nešto više od 48 miliona KM. Za biljnu je taj iznos višestruko manji i iznosi je 9,08 miliona KM. Kada je riječ o proizvodima koji participiraju najveći iznos u animalnoj proizvodnji ide proizvođačima mlijeka (40,7-61,5%), zatim su tu proizvođači mesa različitih kategorija. Što se tiče biljne proizvodnje najveći obim podrške ide za proizvodnju kukuruza, pšenice i raži.

1.1.4 Harmonizacije sa Zajedničkom poljoprivrednom politikom EU

Važno pitanje vezano za proširenje EU na zemlje Zapadnog Balkana (Jugoistočne Evrope) je integracija u Zajedničku agrarnu politiku. ZAP je uobičajeno ime za pravne i budžetske instrumente EU na poljima poljoprivrede i ruralnog razvoja. Uloga poljoprivrede i ZAP-a često nije shvaćena na pravi način i često se potcjenjuje u procesima evropskih integracija i sistemu donošenja odluka. Tome doprinosi i komplikovanost ZAP-a kao i snažne ideološke konotacije ovih pitanja. ZAP je prva istinska zajednička politika EU i uvijek se iznova pokazuje da je upravo ona mjesto gdje se odlučuje o ključnim pitanjima za procese i interese evropskih integracija. Može se shvatiti kao multidimenzionalni političko-ekonomski sistem i politika zasnovana na interesu koja je povoljna samo za jedan dio poljoprivrednog stanovništva i čiji teret nose u velikoj meri zemlje članice koje plaćaju budžetu EU više nego što od njega dobijaju (Erjavec i Dimitrievski, 2008).

Grafikon 8: Struktura poljoprivrednog budžeta u EU period 1980-2020

Izvor: EU COMMISSION

Do momenta pristupa potrebno je pripremiti zemlju na administrativno složenu, a u mjerama kompleksnu agrarnu politiku; poslije pristupa slijedi preuzimanje protekcionističkog modela podrške koji je po obimu sredstava i u sadržini mjera sasvim drugačiji u odnosu na dosadašnje politike (Volk, 2004).

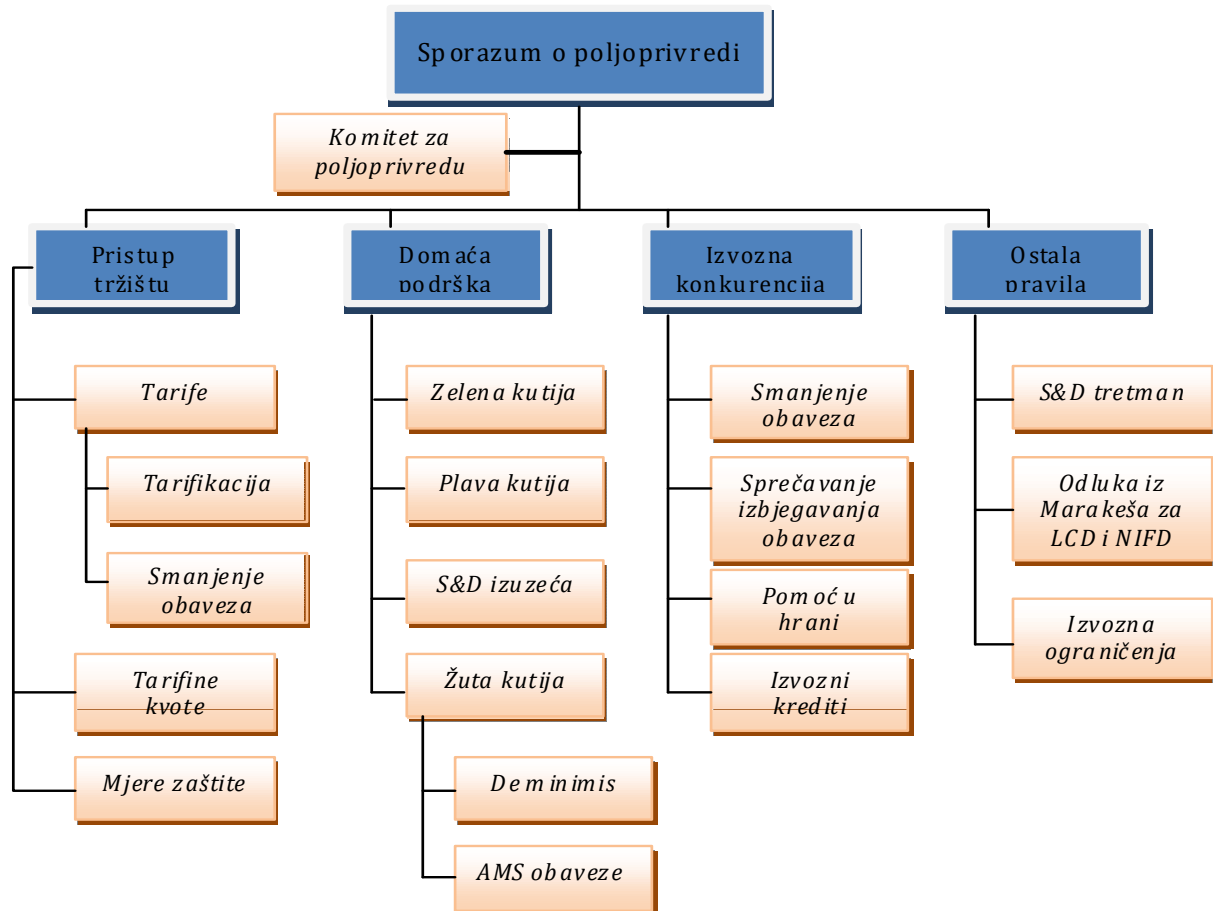
Iako će priča o harmonizaciji domaće politike sa ZAP EU biti aktuelna tek u momentu kada BiH otvori poglavlje pregovora o poljoprivredi (a to neće biti u dogledno vrijeme), sama kompleksnost i osjetljivost poljoprivrede kao privredne grane, kompleksnost sistema podrške kojim se moramo prilagoditi kao i zaostataka u domaćoj politici, tjeraju nas da već od danas počnemo sa postupnim usklađivanjima i reformama domaće agrarne politike. Iskustva su pokazala da zemlje koje ranije krenu sa usklađivanjima svoje politike sa politikama u EU prije nego je to potrebno redovno bolje i bezbolnije prolaze put integracija, što jeste preporuka i za BiH (Bajramović, Butković, 2010).

Poljoprivredna politika u FBiH, je praktično na samom početku kada je u pitanju harmonizacija sa istovjetnom politikom u EU. Prikazana budžetska podrška kroz analizu govori u prilog ovoj tezi. Iako je strateškim dokumentom F BiH za period 2014-2019. bilo planirano da se krene sa reformom sistema podrške uključujući i postupnu harmonizaciju sa CAP EU, isto se nije desilo. Upoređujući strukturu podrške u BiH/FBiH i EU jasno je da se trenutno nalazimo na nivou podrške u Uniji koja je bila na snazi poslije reforme iz 1992. godine. Tržišne mjere kakve smo vidjeli u prethodnom poglavlju a koje su na snazi, nisu uopšte prisutne u FBiH. Grupa mjera direktnih plaćanja kroz koju se u FBiH vrši najobimnija podrška u EU gotovo da i ne postoji. Dok EU forsira direktna plaćanja koja nisu u vezi sa proizvodnjom tzv. Odvojena plaćanja koja danas čine dominantan oblik podrške poljoprivrednicima u Uniji, u FBiH dotle imamo plaćanja na bazi outputa kao najvažniju mjeru podrške. Plaćanja po grlu i hektaru koja su nekoč bila prethodnica odvojenim plaćanjima i komentirana su kao prva stepenica u harmonizaciji sa CAP EU, radi evolucije CAP-a kroz godine ne predstavljaju nikakav korak u harmonizaciji. Glede sistema implementacije poljoprivredne politke, tu je situacija još i gora. U EU implementacija se vrši preko akreditovanih platnih agencija i pratećeg IACS sistema koji se sastoji od različitih vrsta baza podataka, koje se koriste za utvrđivanje prava na plaćanja kao i kontrole potrošnje. U FBiH ne postoje ni fragmenti ovakvog jednog sistema. Iako je proteklom razdoblju bilo pokušaja da se krene u uspostavu ovog sistema na nivou BiH radi blokada iz RS-a, praktično se nije odmaklo dalje od namjere. Kada je u pitanju drugi stup politike tj ruralna politika obzirom da nije bilo gotovo nikakvih izdvajanja za ovu politku u periodu 2014-20 praktično nemamo mogućnos nikakve usporedbe.

1.1.5 Poljoprivreda u okviru WTO

Sporazum o poljoprivredi i sanitarni-fitosanitarnim mjerama koji je regulisao pitanja poljoprivrede u okviru WTO-a. Proklamovani cilj sporazuma je bio „uspostaviti pravedan i tržišno orjentisan sistem trgovine poljoprivrednim proizvodima i da proces reforme treba započeti putem pregovaranja u vezi sa domaćom podrškom, te uspostavljanja čvršćih i u operativnom smislu efikasnijih pravila u mjera u okviru GATT-a“ (Sporazum o poljoprivredi - preambula).

Schema 1: Struktura Sporazuma o poljoprivredi

Izvor: Agreement on Agriculture/WTO

Mada je u odnosu na prvenstveno predloženu verziju izmijenjen, te mada su se napravili određeni kompromisi u prvobitnim rješenjima⁵ Sporazum o poljoprivredi je ipak predstavljao revolucionarno dostignuće kada je upitanju poljoprivredna trgovina. Sporazum se temelji na takozvanom „tronošcu“⁶ uvozni pristup, izvozne naknade i domaća podrška (moglo bi se dodati i ostala pravila - shema 1). Sam sporazum je donio nekoliko novina/rješenja kada je u pitanju poljoprivredna trgovina. Ovo se prije svega odnosi na redukciju podrški i zaštite u područjima domaće podrške, izvoznih naknada i pristupa tržištu.

Pregled dogovorenih rješenja u oblasti poljoprivrednih podrški (uključujući izvozne naknade) te zaštite u poljoprivredi dat je u tabeli 7.

⁵ Ovo se prije svega odnosi na postizanje tzv. Blair House sporazuma između USA i EU

⁶ Često se koristi i izraz tri stuba AoA

Tabela 2: Dogovorena smanjenja poljoprivredni subvencija i zaštite dogovorena Urugvajskom rundom

	<i>Razvijene zemlje 6 godina: 1995 - 2000</i>	<i>Zemlje u razvoju 10 godina: 1995 - 2004</i>
Tarife		
Prosječno smanjenje za sve proizvode	-36%	-24%
Minimalno smanjenje po proizvodu	-15%	-10%
Domaća podrška		
Redukcija total AMS-a	-20	-13
Izvoz		
Izdaci za izvozne subvencije	-36%	-24%
Obim subvencionisanog izvoza	-21%	-14%

Izvor: Agreement on Agriculture/WTO

1.1.6 Pristup tržištu (član 4)

Rješenja u okviru ovog dijela sporazuma možemo uslovno podijeliti na dva dijela. Prvi je „tarifikacija“ odnosno prevođenje svih netarifnih barijera u tarifne ekvivalente⁷. Tarifikacije je jedan od glavnih ciljeva (glavnih uspjeha) Urugvajske runde pregovora o poljoprivredi u dijelu pristupa tržištu. Glavni cilj tarifikacije da se mnogobrojni oblici restrikcija u trgovini poljoprivrednih proizvoda kao što su varijabilne dadžbine, ne tarifne mjere, kvantitativna ograničenja i sl. kroz propisanu metodologiju prevedu u tarife. Zemlja članice na bazi referentnog razdoblja (inicijalni referentni period je bio 1986-1988) vrše tarifikaciju svih netarifnih barijera. Nakon što se uradi tarifikacija onda se primjenju gore pomenute obaveze redukcije (u zavisnosti od statusa zemlje; razvijene i zemlje u razvoju). Drugi segment je najmanji pristup domaćem tržištu. Ovaj princip je podrazumjeva da se dopusti uvoz proizvoda iz vana na domaće tržište i to u količini od 3% domaće potrošnje u odnosu na bazni period. Ovaj procenat bi se po pravilu trebao povećati na 5% do kraja prelaznog perioda (4% za ZUR). Treba napomenuti da su zemlje članice u obavezi da uvezu pominjene količine proizvoda nego da omoguće pristup domaćem tržištu u pominjanom obimu. Pravilo minimalnog pristupa se ispunjava kroz tarifne kvote.

Treba napomenuti a vezano je za pristup tržištu da je zemljama članicama (kroz član 5) omogućeno uvođenje zaštitnih mjera u slučaju poremećaja na domaćem tržištu. Uslovi pod kojima se uvode mjere kao i načini implementacije mjera zabrane su jasno opisani i uređeni.

1.1.7 Domaća podrške (član 3, 6 i 7 dodatno ANEX 3)

Poljoprivredna podrška je još jedan od elemenata koji je regulisan sporazumom o poljoprivredi. Razlog uvođenja poljoprivredne podrške u sporazum je činjenica da poljoprivredna podrška itekako utiče na svjetsku trgovinu poljoprivrednim proizvodima. Mnoge zemlje svijeta imaju različite načine podrške domaćoj poljoprivredi. Ovi sistemi se kreiraju da obezbjede minimalnu zaradu farmerima, neki imaju za cilj obezbjeđenje jeftinijih imputa za proizvodnju, drugi su pak više usmjereni na obezbjeđivanje veterinarske zaštite ili zaštite bilja. Neki od pobrojanih mjera su itekako ohrabrujući za proizvođače u smislu povećanje produktivnosti i proizvodnje. Naravno sa povećanjem proizvodnje (posebno u slučajevima prekomjerne proizvodnje) dolazi do lančanih problema koji se na kraju

⁷ Metodologija tarifikacije je propisana u Anexu 3 u okviru „Modaliteta za uspostavu graničnih obaveza unutar programa reformi“

odražavaju na trgovinu. Ipak neki od pomenutih načina podrške su više usmjereni na druge ciljeve koji su prihvatljiviji kako sa aspekta trgovine tako i opštih ciljeva (zdravlje stanovništva, životinja, bilja i sl.). Ove vrste podrške ne utiču direktno na proizvodnju stoga su i prihvatljivije sa stanovišta trgovine. Ovo je i razlog zbog kojeg je u okviru Sporazuma o poljoprivredi napravljena jasna dikstincija između određenih grupa mjera podrške. Uvažavajući ovu činjenicu mjere podrške (mjere agrarne politike) se dijele u tri kategorije/kutije; žuta, plava i zelena kutija (traffic light system).

Žuta kutija. Mjere koje se svrstavaju u žutu kutiju su direktno vezane za proizvodnju bilo pojedinačnih proizvoda ili za sve poljoprivredne proizvode u cjelini i kao takvi imaju najveći uticaj na na trgovini. Iznos ovih mjera se mjeri odgovarajućom AMS metodologijom (ANEX III AoA) u jedinstven indikator Agregatne mjere podrške (AMS). Ukratko AMS kombinira vrijednost svih mjera podrške koje spadaju žutu kutiju uključujući tu i transfere od potrošača i poreskih obveznika. Izračunati AMS (baznog razdoblja) je predmet smanjenja u procentima i vremenskom intervalu kao u tabeli 7. Znači izdaci za mjere ove kategorije su ograničeni.

Plava kutija. Mjere plave kutije su mjere u okviru tzv. programa ograničavanja proizvodnje. Ove mjere ne podliježu obavezi smanjenja ako se ispunjavaju sljedeći sulovi; a) ako se plaćanja zasnivaju na određenom području i određenim kulturama, b) ako se takva plaćanja izvršavaju sa 85% ili niže u odnosu na bazni period, c) ako se takva plaćanja za stočarstvo obavljaju prema određenom broju grla. Za ovu grupu mjera ne postoje ograničenja u potrošnji ali se moraju uraditi obračuni (koliko podrška u okviru ove grupe iznosi).

Zelena kutija. Mjere zelene kutije po AoA klasifikaciji ne smiju imati ili mogu imati samo minimalan distorzivni efekat na trgovinu. Dodatno uslov je da su ove mjere finansirane od strane vlade kao i da ne uključuju transfere od potrošača. Prema važećim pravilima ne postoji ograničenje izdataka u okviru ove kutije, naavno podrazumijevajući da su mjere u skladu sa odredbama Anexa II.

1.1.8 Izvozne subvencije

Izvozne subvencije su mjera poljoprivredne politike kojom se ustvari u najvećoj mjeri negativno utiče na trgovinu u svijetu. Ne treba ni napominjati da su najveći korisnici ove mjere najbogatije zemlje svijeta (prije svih EU i USA). Možda je zbog ovog razloga mjera izvoznih subvencija (iako je činjenica da vrlo negativno utiču na trgovinske tokove) uvrštena kao dopuštena/legalna mjera po Sporazumu o poljoprivredi. Ipak kao i u slučaju drugih odredbi i kod izvoznih subvencija su definisana pravila o notificiranju i smanjivanju istih (tabela 7). U nastavku pregovaranja u okviru WTO izvozne subvencije su bile jedna od tema tako da se končano (dogovorom iz Honkonga) izvozne suspendiraju (zabranjuju) poslije 2013. godine.

1.1.9 Bosna i Hercegovina i integracija u WTO

Kada je u pitanju WTO integracija, BiH se nalazi u završnoj fazi pregovora o članstva u ovoj svjetskoj organizaciji. Posmatrčki status Bosna i Hercegovina je ostvarili 1999. godine, i od tada danas BiH je u procesu pregovaranja za članstvo. Iako je proteklo i previše vremena od kraja devedesetih do danas možemo reći da BiH ipak uspješno završava ovaj proces (*Timeline procesa se nalazi u prilogu*). Obzirom na obim i kompleksnost materije te na fokus ovog teksta u nastavku ćemo dati osnovni elemente/detalje dijela pregovora koji se tiču poljoprivrede, prema već pomenutom „WTO Tronošću“.

Pregovori za pristup tržištu poljoprivrednih proizvoda se vode zajedno sa ostalim robama, što znači da ovaj dio pregovora vodi pregovarački tim koji je zadužen i za ostale proizvode. U ovom dijelu pregovori su već u završnoj fazi, bolje rečeno BiH je već pri kraju bilateralnih pregovora o pristupu tržištu. Do sada je ukupno potpisano 11 bilateralnih sporazuma o pristupu tržištu a očekuje se da se

otvoreni pregovori po ovom pitanju sa zainteresiranim članicama dovrše do kraja maja 2013. godine. Nekih veći novina, ali i problema, kada je u pitanju ovaj segment pregovora nema/će biti. Ipak se radi o zemljama svijeta koje ni izbliza nemaju tako veliki obim razmjene kao zemlje sa kojima već imamo liberaliziranu trgovinu bilo kroz bilateralne bilo multilateralne sporazume.

Domaća podrška. Ovo poglavlje pregovora je praktično za BiH i najzanimljivije obzirom da se odnosi na dio politike podrške koja je kako tako funkcionirala u uslovima Bosne i Hercegovine. Drugim riječima kako smo praktično ostali bez zaštite proizvodnje interna podrška je bila/ostala jedini način podrške domaće poljoprivredne proizvodnje. Obzirom da se ovaj segment podrške reguliše (ograničava) kroz članstvo onda je jasno zašto interes da se u i ovom dijelu pregovora pokuša izvući najpovoljnije moguće rješenje za Bosnu i Hercegovinu.

Ovo je i razlog zašto se za izradu baznog dokumenta o poljoprivrednim subvencijama i izvoznim naknadama referentni period mijenjao nekoliko puta (tačnije tri puta). Ovakav razvoj događaja prije svega je posljedica rasta interne podrške kroz period pregovaranja a čime se mogla ostvariti i bolja početna pozicija za BiH. Prvi referentni period je formiran praktično odmah nakon kretanja sa pregovarima a obuhvatao je referentne godine od 2002-2004. Obzirom da je politika podrške u ovim godinama praktično bila u povojima nije ni čudo da se pregovarački tim u nastavku procesa odučio da ovaj period zamijeni godinama koje su povoljnije za BiH. Tako je određen drugi referentni period 2005 – 2007. godine, koji je bio itekako povoljniji za BiH. Na kraju je odobren i treći, aktuelni, referentni period za BiH (2008-2010) koji je pet povoljniji (najpovoljniji) obzirom na kretanja izdvajanja za podršku poljoprivredi. Treba napomenuti da je Bosna i Hercegovina svoju pregovaračku poziciju temeljila na statusu zemlje u razvoju mada se od strane zemlja članica tretira kao zemlja tranzicije /ili čak i razvijena zemlja/. Status zemlje u razvoju za sobom povlači niz povoljnijih rješenja međutim ostaje pitanje da li će, obzirom na raspoloženje „glavnih igrača“ BiH i izboriti ovaj status. Imajući ovo u vidu i dokumenti o internoj podršci su pravljani na bazi odredbi koje važe za ZUR (de minimis praga od 10%), ostaje da se vidi da li će BiH uspjeti zaista i da dokaže svoj nepovoljniji položaj, odnosno da dokaže da se mora tretirati, ako ne kao zemlja u razvoju, onda da se uvažavaju određene specifičnosti BiH. Na kraju treba reći da se kao i u slučaju pristupa tržišta i ovdje pregovori privode kraju.

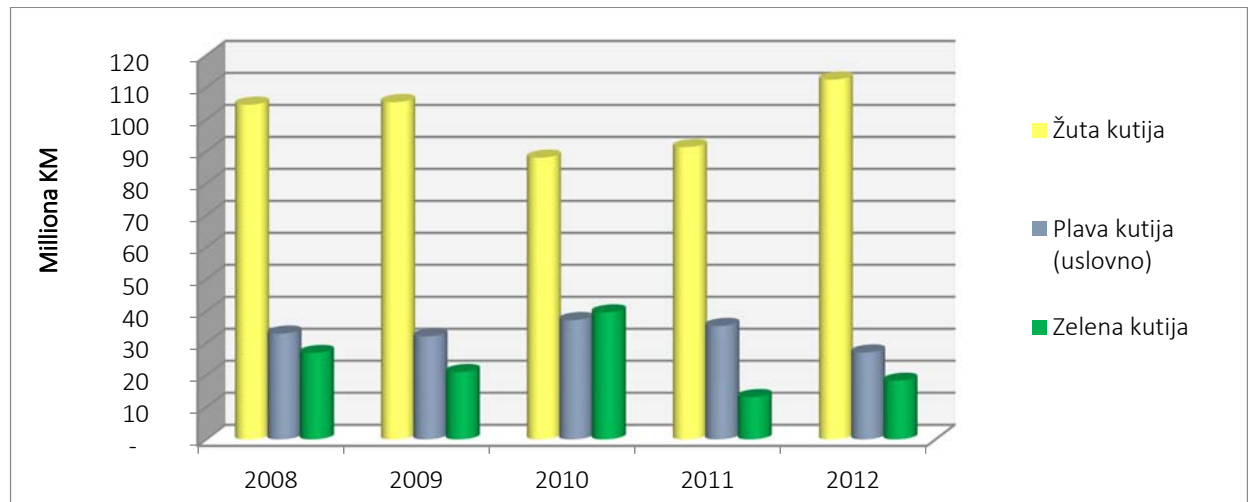
Izvozne naknade. Bosna i Hercegovina nije imala u okviru svojih politika podrške poljoprivredi na snazi mjeru izvoznih naknada. Obzirom na ovu činjenicu nije ni bilo nikakvih pregovaranja niti aktivnosti po ovom pitanju.

1.1.10 Mogući Problemi – Karakteristike za BiH

Integracija u WTO pored promjena koje će donijeti u smislu dodatne liberalizacije trgovine i nekih drugih mjera karakterističnih za trgovinu imat će uticaja i na internu podršku poljoprivredi. Obzirom na važnost interne podrške za poljoprivrednu proizvodnju u BiH u ovom dijelu ćemo ukratko markirati probleme sa kojima se mogu susresti kako kreatori poljoprivrednih politika tako i sami poljoprivredni proizvođači. Prije svega treba reći da će Bosna i Hercegovina vrlo teško dobiti/ostvariti status zemlje u razvoju. Mada su neke činjenice na našoj strani ipak osnovni kriteriji za svrstavanje neke zemlje u ZUR nisu na strani BiH. Dalje BiH se vodi kao potencijalni kandidat za članstvo u EU i kao takva sigurno ne može imati status ZUR. Međutim bilo kakav status da ostvari u BiH ostaju interni problemi koje je neophodno žurno riješiti kako bi smo što spremnije dočekali članstvo u WTO, ali kako bi smo bili i spremni ispuniti obaveze koje će pred nama biti po stupanju u članstvo. Problem u ovom dijelu kada je BiH u pitanju proizilazi iz nadležnosti za upravljanjem sektorom poljoprivrede i ruralnog razvoja. Naime prema ustavnoj konstituciji u BiH nadležnost u podršci poljoprivredi dijele: entiteti, BD, kantoni i opštine, ukupno (ne računajući opštine) 13 nivoa. Najveći dio podrške (koji spada u obračun AMS) je u nadležnosti entiteta pa kantona (u FBiH),

državni nivo nema mogućnosti (niti nadležnosti) budžetske podrške poljoprivredi i ruralnom razvoju. Ovoliki broj nivoa koji pružaju podršku poljoprivrednicima veliki je problem sa aspekta praćenja i provođenja obaveza. Naime nakon zaključivanja pregovora BiH će na bazi podataka o podsticajima iz referentnog perioda po metodologiji AMS uraditi proračun tekućeg AMS koji nakog zaključenja se tretira kao granični AMS na koji se obračunavaju redukcije u zavisnost od statusa i koji ne smije bit prekoračen. Praćenje obaveza radi se na godišnjem nivou (kroz proces izveštavanja i notifikacije). Ovo može biti veliki problem u uslovima BiH. Drugi problem je sigurno struktura podrške posebno ako se u obzir uzme činjenica da podrška poljoprivredi raste iz godine u godinu (grafikon 4).

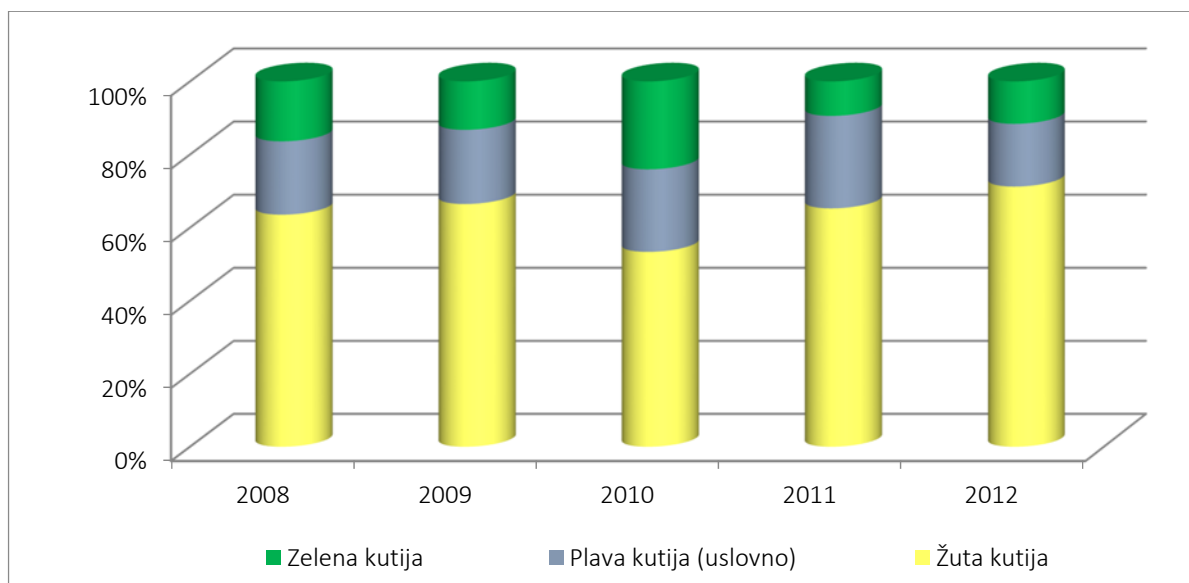
Grafikon 9: Struktura podrške poljoprivredi u BiH klasificirana po AMS metodologiji (u KM)

Izvor: Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa Bosne i Hercegovine

Kako je iz grafikona vidljivo daleko najveći obim podrške poljoprivrednim proizvođačima ide kroz mjere koje imaju obilježja žute kutije. Drugo mjesto zauzimaju mjere koje se uslovno mogu smjestiti u plavu kutiju. Ovo se prije svega odnosi na mjere plaćanja po grlu i hektaru koje su zastupljene u BiH ali koje i daje nemaju potpuno obilježje plave kutije (stoga uslovno) . Na kraju su mjere zelene kutije koje nemaju nikakva ograničenja u smislu iznosa koje se mogu potrošiti. Za prikazanu strukturu generalno možemo reći da nije povoljna jer dominiraju plaćanja koja se svrstavaju u žutu kutiju. Kako smo vidjeli ove mjere su označene kao mjere koje u najvećoj mjeri utiču na trgovinu i kao takve su pod ograničenja. Kako ne bismo došli u situaciju da „probijamo“ granični AMS neophodno je da se već sada počne razmišljati o skretanju podrške ka rješenjima koje su prihvatljivije sa aspekta WTO. Ovo se posebno odnosi na određene proizvode koji u najvećoj mjeri participiraju u AMS a to je mlijeko prije svih.

Grafikon 10: Struktura podrške poljoprivredi u BIH klasificirana po AMS metodologiji (u %)

Izvor: Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa Bosne i Hercegovine

Odnos nauke i poljoprivrede /prenos znanja

Prenos znanja u oblasti poljoprivrede provodi se kroz sistem formalnog obrazovanja svih nivoa (od srednjeg obrazovanja do doktorskih studija), putem različitih vrsta obuka organizovanih od strane obrazovnih ustanova i organizacija.

Postojeća struktura i sistem prijenosa znanja nisu dovoljno efikasni i ne uspijevaju da adekvatno zadovolje potrebe dinamičnijeg tehničko-tehnološkog restrukturiranja sektora poljoprivrede.

Osim kroz formalno obrazovanje, prenos znanja se vrši i kroz savjetodavne službe koje su formirane kako na nivou Federacije, kantona i na nivou gradske i općinske savjetodavne službe.

Temeljna zadaća poljoprivrednih savjetodavnih službi je pružanje stručne pomoći poljoprivrednicima radi tehnološko-tehničkog unaprjeđenja poljoprivrednih gazdinstava, povećanja poljoprivredne proizvodnje i dobiti od dodanih djelatnosti na poljoprivrednim gazdinstvima.

Ulaganja u tehnologiju, znanje i istraživanja

Trenutno se na nivou Federacije ulažu jako mala sredstva u tehnologiju, znanja i istraživanja u poljoprivredi. I akademska zajednica se zbog nedostataka finansijski sredstava ne uključuje dovoljno u istraživanja.

Međutim, potrebe za proizvodnjom hrane su sve veće, što nameće i potrebu bržeg tehnološkog razvoja u novim oblastima kao što je genetika, nanotehnologiji, digitalizacija, smart poljoprivreda. donosi prilike za rast proizvodnje, snižavanje troškova, smanjenje rizika.

Zadruga

Zadruga su najstarije organizacije iz daleke istorije čovjeka, sa kojima je uspostavljeno pa i danas živi ljudsko društvo. Briga za zajednicu i težnja za preuređenjem društva u kojem nema jaza između bogatih i siromašnih, utkana je u srž zadružne misli. Želja za izgradnjom globalne zadružne zajednice blagostanja i društvene pravde prisutna je u samoj tradiciji i osnovnim postulatima zadružnog pokreta. Univerzalna vrijednost zadruga sadržana je u poštivanju različitosti ljudskog društva i povezivanju ljudi iz različitih društvenih grupa i klasa, različitih rasa, različitih političkih opredjeljenja i različitih vjerskih uvjerenja. Zadrugare motiviše strast i želja da pomognu onima, koji svoje ekonomske, društvene i kulturne potrebe žele zadovoljiti putem demokratski kontrolisanog preduzeća u zajedničkom vlasništvu.

U odnosu sa okruženjem, zadruga se ni po čemu ne razlikuju od drugih preduzeća. I one, kao i svi drugi privredni subjekti, podliježu svim zakonskim obavezama (obaveze po osnovu javnih prihoda, inspekcijski nadzor i drugo). Sa aspekta unutrašnjih odnosa i djelovanja, zadruga su svojevrsne specifične ekonomske organizacije, koje se u mnogo čemu **razlikuju** od svih drugih oblika ekonomskog organizovanja. Suštinska razlika između zadruga i drugih privrednih subjekata je u postojanju i primjeni zadružnih principa u zadružnom radu i poslovanju, preko kojih se ostvaruju moralne, socijalne, ekonomske i druge zadružne vrijednosti: Samopomoć, samodgovornost, demokratičnost, jednakost, pravičnost i solidarnost. Zadruga je društvo lica, a ne kapitala. Uloga zadruga je da posluje kao, "produžena ruka" njezinih članova, odnosno njihov servis. Zadrugari sa svojih vlastitih privrednih jedinica (naprimjer poljoprivrednih gazdinstava) prenose na svoj servis - zadrugu određene funkcije, kao što su nabavka, prodaja ili prerada, koje u ime njih i za njihovu korist obavlja zadruga. U takvim okolnostima zadruga sa svojim članovima sklapaju poslove (otkup proizvoda i drugo), a sa druge strane nastupaju na tržištu i prodaju preuzete proizvode od članova, trećim osobama. Upravo po saradnji sa svojim članovima, zadruga se razlikuje od društava kapitala, koje po pravilu ne uspostavlja poslovne odnose sa svojim članovima, a katkad su ti odnosi čak i zabranjeni (SDF,2007). Poslujući sa zadrugom po „modelu ugovorene proizvodnje“ ostvaruje se veća zaposlenost članova domaćinstva na porodičnim gazdinstvima, iz čega proizilazi njihovo ekonomsko jačanje preko ostvarivanja većeg dohotka. Osnivanjem zadruga smanjuju se prepreke, pojedinačnog nastupa na tržištu. Udruženi u zadrugu, pojedinačni proizvođači postaju dovoljno veliki sa svojim obimom proizvodnje/usluga, da mogu konkurentno nastupiti na novom, većem ili čak međunarodnom tržištu, ravnopravno sa tradicionalnim preduzećima. Udruženi u zadruga, pojedinačni proizvođači smanjuju svoje direktne i indirektno troškove proizvodnje, a sa druge strane povećavaju dobit kroz ostvarivanje veće prodaje, snižavanje troškova nabavke i drugo. Udruživanjem u zadrugu može se postići veća kolektivna snaga u pregovaranju, a što dovodi do niza prednosti za male proizvođače: Lakši pristup potrebnim informacijama i znanjima, lakše pribavljanje kapitala za investicije i upravljanje likvidnošću, izlazak na nova tržišta i proširenje proizvodnje.

Definicija zadružnog identiteta

Zadruga imaju dvije odrednice, koje ih razlikuju od svih drugih organizacionih oblika. Prva odrednica definiše, da je zadruga dobrovoljno udruženje osoba koje zajednički nastoje ostvariti svoje ekonomske, društvene i kulturne potrebe i težnje. Druga odrednica uređuje, da se te potrebe i težnje ostvaruju kroz demokratski kontrolisano preduzeće u zajedničkom vlasništvu (ICA,2015). Zadruga je jedini oblik preduzetničke organizacije koji ima međunarodno dogovorene i priznate, definiciju, vrijednosti i načela. U „Izjavi o zadružnom identitetu“, usvojenom na 31. Kongresu Međunarodnog zadružnog saveza (ICA), održanom 20 - 23. septembra 1995. godine u Mančesteru (Engleska), na stogodišnjicu osnivanja ove organizacije, precizno su obrazložene: definicija zadruga, zadružnih načela i zadružnih vrijednosti (ICA, 1996):

Definicija zadruga: - Prema pomenutom izvoru zadruga se definiše kao „*autonomna asocijacija lica koja se dobrovoljno udružuju kako bi zadovoljile svoje zajedničke ekonomske, socijalne i kulturne potrebe i težnje na temelju zajedničkog vlasništva i demokratski kontrolisanog preduzeća*“ (McDonnell et al, 2012). Odrednica, da je zadruga *autonomna organizacija* znači, da je zadruga apsolutno

samostalna privredna organizacija, čiji su vlasnici zadrugari, te je po tom osnovu nezavisna od vlade i drugih formi preduzeća u najvećem mogućem stepenu. Odrednica da je zadruga *asocijacija lica - termin „lica“* znači, da u članstvu zadruga mogu biti i pravna i fizička lica. U zadržnom zakonodavstvu Bosne i Hercegovine zadržugama je prepušteno da definišu ko može da postane član zadruga. *Dobrovoljno članstvo* znači, da članovi mogu da pristupaju i da napuste zadržugu po slobodnoj volji. Odrednica, da *članovi zadruga zadovoljavaju „svoje ekonomske, socijalne i kulturne potrebe, znači, da je osnovna uloga zadruga, da zadovolji potrebe svojih članova. Zajedničko vlasništvo* znači, da sva imovina koju zadruga svojim radom stekne ili stekne po drugim osnovama, predstavlja zajedničko vlasništvo zadržugara, sem uloga, koje zadrugari mogu povući u slučaju njihovog izlaska iz zadruga. Odrednica *demokratski kontrolisano preduzeće*, znači, da po zadržnom principu, "jedan zadržugar - jedan glas"svaki zadržugar ima jedan glas prilikom odlučivanja.

Definicija zadržnih načela: Zadržna načela su smjernice, čijom primjenom zadruga provode zadržne vrijednosti u praksi. Funkcionisanje zadruga na osnovu zadržnih načela, razlikuje ih od svih drugih privrednih subjekata. U znak sjećanja na profesora Iana MacPhersona, zadržugara, akademika, osnivača i predsjednika Kanadskog zadržnog saveza, savjetnika ICA o pitanjima zadržnih vrijednosti i načela, ICA je 2015. godine izradila „Smjernice o zadržnim načelima“, kojima je potpuno osvijetlila značaj zadržnih načela i njihovu praktičnu primjenu u zadržnoj praksi 21 vijeka. Prema ovom izvoru imamo sedam univerzalnih zadržna načela (principa): 1)Prvo načelo - *dobrovoljno i otvoreno članstvo*, što znači da su, zadruga dobrovoljne organizacije, otvorene svim ljudima koji mogu koristiti njihove usluge i voljni su prihvatiti odgovornosti koje nosi članstvo, bez spolne, društvene, rasne, političke ili vjerske diskriminacije; 2)Drugo načelo - *Demokratsko upravljanje članova*, što znači da su zadruga su demokratske organizacije, čiji članovi imaju jednaka glasačka prava (princip jedan član - jedan glas); 3) Treće načelo - *Ekonomsko sudjelovanje članova*, što znači da u zadržugama članovi demokratski odlučuju o kapitalu zadruga; 4)Četvrto načelo - *Autonomija i nezavisnost*, što znači, da su zadruga nezavisne organizacije kojima isključivo upravljaju njihovi članovi; 5)Peto načelo - *Obrazovanje, obuka i informisanje*, što znači da je u suštini zadržuga, da podržavaju i omogućuju obrazovanje i obuku za svoje članove, izabrane predstavnike, direktore i zaposlenike kako bi doprinijeli razvoju zadruga; 6)Šesto načelo - *Saradnja između zadržnih organizacija*, što znači, da su zadruga efikasno sredstvo svojih članova kojim se jača zadržni pokret saradnjom na lokalnom, nacionalnom, regionalnom i međunarodnom nivou; 7)Sedmo načelo - *Briga za zajednicu*, što znači, da zadruga rade na održivom razvoju zajednica u kojima djeluju.

Definicija zadržnih vrijednosti: Predstavljaju treći element zadržnog identiteta, u čijoj osnovi su tri bazne odrednice: Ideje, etika i načela. **Bazne ideje** su: Jednakost (demokratičnost), pravičnost (socijalna pravda), sloboda (dobrovoljnost), uzajamna samopomoć (solidarnost), socijalna emancipacija (mobilizacija ljudskih resursa), altruizam (socijalna odgovornost), ekonomičnost (zadovoljavanje ekonomskih potreba članova) i međunarodna saradnja. Bazne ideje čine srž zadržnog pokreta. Ove ideje su vremenom definisane kroz zadržna načela i zadržne vrijednosti: Samopomoć, samoodgovornost, demokratičnost, jednakost, pravičnost i solidarnost. **Bazna etika** se najdublje manifestuje kroz pojmove „zadržni duh“ i „zadržugar“, a izražava se kroz zadržne moralne osnove: Iskrenost, humanost, solidarnost, odgovornost, poštenje, demokratski pristup i konstruktivnost.

Zadržgarstvo u EU

Zadržni sektor ima veliki značaj u privredi zemalja Evropske unije (EU). To se najpouzdanije može izmjeriti tržišnim zadržnim udjelima po različitim privrednim sektorima, u pojedinim državama, kako slijedi:

- U poljoprivredi: Holandija 83%, Finska 79% Italija 55% , Francuska 50% ;
- U šumarstvu: Švedska 60%, Finska 31%;
- U bankarskom sektoru: Francuska 50%, Kipar 37%, Finska 35%, Austrija 31%, Njemačka 21% ;
- U trgovini/maloprodaji: Finska 36%, Švedska 20%;
- U farmaceutskoj industriji: Španija 21%, Belgija 18%.

Prema Babić et al (2011) u EU posluje oko **250.000** zadruga, u koje je učlanjeno oko **163** miliona zadrugara. One zapošljavaju oko **5,4** miliona ljudi. Poljoprivredne zadruge imaju najveći značaj u zemljama EU. Osnovna uloga poljoprivrednih zadruga u EU se svodi na tržišnu sferu poslovanja, sa ciljem, da obezbijede svojim članovima što povoljniju nabavku repromaterijala i što uspješniju organizaciju otkupa, prerade, marketinga i plasmana otkupljenih proizvoda. Prema Ministarstvu poljoprivrede šumarstva i vodoprivrede Republike Srpske (MPŠVRS) (2019) u EU je krajem 2015. godine evidentirano 51.392 poljoprivrednih zadruga sa 9.592.704 članova, sa 675.566 zaposlenih, sa godišnjim obrtom od 347 milijardi eura, sa 10.321.000 farmi i sa prosječno 17 ha zemljišta po farmi. One učestvuju preko 50% u snabdijevanju repromaterijalima i preko 60% u otkupu, preradi i marketingu poljoprivrednih proizvoda. Zbog regionalnih veza interesantno je spomenuti Sloveniju, koja putem zadružnog sistema otkupi 80% ukupno proizvedenih količina mlijeka, 70% voća i povrća i 42% žitarica.

Razvojne tendencije zadrugarstva u EU

Prema MPŠVRS (2019), u EU u poslednjih deset godina došlo je do razvoja četiri nova tipa poljoprivrednih zadruga: 1)Dioničarske zadruge, 2)zadruge kóeri, 3)dioničarske zadruge sa mogućnošću trgovine dionicama i 4)zadruge sa ograničenom odgovornošću. Osnovna razlika novih tipova zadruga, u odnosu na tradicionalne zadruge je u njihovom udaljavanju od tradicionalnih zadružnih principa. Tako na primjer u zadrugama sa ograničenom odgovornošću, vlasništvo nad zadrugom nije u rukama svih zadrugara, nego jedino dioničara, a članstvo čine samo kupci zadruge. U novim oblicima zadruga, pored učešća u poslu, mjerilo za povrat prihoda je i prema uložnim dionicama.

Zakonodavno-institucionalni okvir zadrugarstva u zemljama EU

Evropsko zadružno zakonodavstvo razlikuje se među državama. Većina zemalja ima opće zakone o zadrugama. U nekim zemljama zadrugarstvo je uređeno posebnim zakonima (pravilnicima), na osnovu pripadnosti nekom sektoru ili svrhi poslovanja. U pojedinim zemljama zadrugarstvo je regulisano općim propisima ili trgovačkim propisima. Ima primjera gdje je zadrugarstvo zakonski uređeno samo statutom zadruge, kao što je slučaj u Danskoj. U Švedskoj se zadruge registruju prema propisima o privrednim udruženjima, a u Irskoj prema Zakonu o privrednim i stečevnim društvima Engleske iz 1893. godine (Franci, 2012).

Prema Babić et al (2011) u Italiji i Holandiji zadrugarstvo je uređeno općim i građanskim propisima, dok je u Češkoj i Slovačkoj trgovačkim propisima. U nekim zemljama EU djeluju posebna državna tijela pri vladama, koja se brinu za zadrugarstvo. U Belgiji je to državni sekretar za održivi razvoj i socijalnu ekonomiju, u Španiji odjel za socijalnu ekonomiju, u Italiji ured opće uprave za zadruge, a u Engleskoj uprava za socijalno preduzetništvo. (Babić et al, 2011)

Evropska zadruga – institucionalna podrška udruživanju zadruga u EU

Sve do 2003. godine nije postojao nikakav adekvatno uređen pravni okvir za udruživanje zadruga u složene zadruge izvan vlastitog nacionalnog prostora. Ovaj problem je postajao sve izraženiji globalizacijom tržišta. U takvim prilikama zadružne organizacije iskazivale su sve veću potrebu za prekograničnom saradnjom i međusobnim udruživanjem van nacionalnih granica. U cilju rješavanja ovih problema Vijeće ministara EU donijelo je Uredbu 1435/2003/EZ, kojom se pravno uredila mogućnost osnivanja Evropske zadruge (SCE). Regulativom Evropske komisije broj 1435/2003 o Statutu SCE od 22. 07. 2003. godine, usvojen je Statut SCE i Smjernice o saodlučivanju radnika, koja nadopunjuje statut SCE. Ovim statutom i smjernicama jedinstveno je uređeno udruživanje i pravni položaj zadruga na unutrašnjem tržištu EU, te na taj način olakšano poslovanje zadruga i pojednostavljene njihove prekogranične i transnacionalne aktivnosti (Franci, 2012).

1. Situaciona analiza poljoprivrednog zadrugarstva Federacije BiH

U poslednjih nekoliko decenija zadrugarstvo se u svijetu afirmiše kao postojanje trećeg sektora, koji predstavlja dinamičan međuprostor između privatnog i državnog sektora vlasništva. Dok državni sektor karakteriše “prisila”, a privatni sektor profitna orijentacija, treći, zadružni sektor svoje djelovanje usmjerava prema svojim članovima - zadrugarima i obezbjeđenju njihove koristi. Treći sektor (zadružni sektor) ima veliki značaj u ekonomiji svake zemlje, a posebno onih zemalja koje karakteriše velika nezaposlenost i postojanje teže uposlivih kategorija stanovništva (mali poljoprivredni proizvođači, raseljene osobe, povratnici, mladi, žene i drugo), kakav je slučaj u Federaciji BiH. Iz već opisanih razloga poljoprivredni proizvođači na području Federacije BiH imaju veoma male izgleda zaposliti se u javnom sektoru, ili privatnom sektoru, u vlasništvu investitora.

Treći sektor (zadružni sektor) je brzorastući sektorski prostor i moguće utočište masovnog zapošljavanja poljoprivrednih proizvođača, zainteresovanih da se bave proizvodnjom na svojim domaćinstvima. Priroda i osobenosti zadružnog modela preduzetništva pružaju niz prednosti za organizovanje poljoprivrednih proizvođača. U stvari zadruga bi sa svim svojim obilježjima mogla biti optimalan oblik organizovanja i zapošljavanja poljoprivrednih proizvođača, ako se ima u vidu, da su svi članovi zadruge ravnopravni u organizovanju međusobnih odnosa, te da oni, svi zajedno, demokratski nadziru rad zadruge po principu „jedan zadrugar - jedan glas“, trudeći se da sačuvaju zadružnu samostalnost. Tako izgrađen međuzavisan odnos zadrugara, dovešće do toga, da svaki pojedinac, radeći što bolje za sebe, istovremeno radi za prosperitet zadruge. (SDF,2007

1.1.Poslovno okruženje poljoprivrednog zadrugarstva Federacije BiH

Nosioци poljoprivredne proizvodnje Federacija BiH su poljoprivredna preduzeća, poljoprivredna gazdinstva, poljoprivredni obrti i poljoprivredne zadruge.

Poljoprivredna preduzeća postoje u više pravnih formi (društva sa ograničenom odgovornošću, korporativna preduzeća i dr.) i bave se različitim delatnostima u okviru agrobiznisa, a imaju i poslovne odnose sa druga dva oblika navedenih privrednih subjekata. Prema podacima Finansijsko-informatičke agencije (FIA), 2015. godine u području poljoprivrede, šumarstva i ribolova (područje A) u Federaciji BiH bilo je registrirano 577 privrednih subjekata (MVTO,2018).

Porodična poljoprivredna gazdinstva čine osnovne proizvodne jedinice u poljoprivredi Federacije BiH. Prema Ministarstvu poljoprivrede šumarstva i vodoprivrede Republike Srpske (MPŠVRS) (2019), porodična poljoprivredna gazdinstva su svrstana u tri kategorije. Prva grupacija su seoska domaćinstva, od kojih se jedan broj bavi poljoprivredom i to dominantno za vlastite potrebe. Druga grupacija su poljoprivredna gazdinstva upisana u Registar poljoprivrednih gazdinstava (RPG) kod Ministarstva poljoprivrede šumarstva i vodoprivrede Federacije Bosne i Hercegovine (MPŠVFBiH), i treća grupacija su komercijalna poljoprivredna gazdinstva, koja svoje proizvode prodaju na tržištu. Prema podacima iz 2013. godine u Federaciji BiH evidentirano je 217.061 seoskih domaćinstava ili 30,32% od ukupnog broja domaćinstava, koja obavljaju neku poljoprivrednu aktivnost, a koja nisu registrovana. Od tog broja 30.089 ili 13,86% seoskih domaćinstava izjasnilo se, da prodaju svoje proizvode na tržištu. U 2017. godini na području Federacije BiH je bilo upisano u RPG ukupno 66.556 poljoprivrednih gazdinstava. Iz svega izloženog evidentno je, da se poljoprivredna proizvodnja kod porodičnih poljoprivrednih gazdinstava uglavnom troši za vlastite potrebe gazdinstava, a manji dio se plasira na tržište. Opći zaključak je, da su poljoprivredna gazdinstva u Federaciji BiH slabo razvijena, što negativno utiče na njihovu ekonomičnost i kvalitet i obim poljoprivredne proizvodnje, a što na kraju uzrokuje slabu konkurentnost poljoprivrede Federacije BiH uopće. Sve izloženo potvrđuje, da se mala poljoprivredna gazdinstva nisu uspjela transformisati u tržišne proizvođače. (MVTO, 2018).

Poljoprivredne zadruge su najbrojnija vrsta zadruga u Federaciji BiH. Prema Savezu zadruga u Federaciji Bosne i Hercegovine (Savez zadruga FBiH) (2018) u Federaciji BiH postoji ukupno 609

zadruga, od čega je 339 poljoprivrednih zadruga⁸. Prema podacima nadležnih registracionih sudova i zadrugnih revizija Saveza zadruga FBiH obavljenih u periodu 2018 – 2020. godina, zaključno sa 31.10.2020. godine utvrđeno je, da u Federaciji BiH postoji ukupno **339** registrovanih poljoprivrednih zadruga različitih oblika, unutar kojih je 61 boračka/braniteljska zadruga poljoprivredne orijentacije. Prema podacima Saveza zadruga FBiH od svih 339 poljoprivrednih zadruga, **121 zadruga je poslovno aktivna, a ostalih 218 zadruga se ubrajaju u poslovno pasivne zadrugue**, s tim da su unutar njih 43 novoosnovane zadrugue, koje još nisu aktivnije pokrenule svoje djelatnosti. Poslovno aktivne zadrugue posluju u svih 10 kantona/županija. U SBK-u djeluje 15 poslovno aktivnih zadruga, u ZHŽ-u 6, u BPK-u 5; u Ž10-u 4, u USK-u 13, u LŽ-u 11, u KS 14, u HNŽ-u 18, u ZDK-u 20 i u TK-u 15.

Tabela 1.. Ekonomsko –statistički pokazatelji zadrugarstva u Federaciji BiH zaključno sa 2018. godinom

Ekonomsko –statistički pokazatelji	Broj jedinica
Ukupan broj zadruga	609
Ukupan broj zadrugara	9.200
Ukupan broj kooperanata	35.000
Ukupan broj zaposlenih	1.851
Ukupan prihod (KM)	178.000.000
Plaćeno PDV (KM)	21.863.311
Plaćeno doprinosa (KM)	8.884.000
Vrijednost imovine (KM)	155.000.000

Izvor - Savez zadruga u Federaciji BiH, zadrugne revizije.

1.1.1. Podsticajna politika prema poljoprivrednim zadrugama u Federaciji Bosne i Hercegovine

U okviru programa podrški, MPViŠFBiH izdvaja svake godine sredstva za sufinansiranje troškova zadruga po modelu ostalih vrsta podrški. U ovoj 2021. godini prema Pravilniku o uslovima i načinu ostvarivanja novčanih podrški po modelu ostalih vrsta podrški („Službene novine Federacije BiH“, br. 71/21) izdvojena su sredstva za sufinansiranje dvije mere za zadrugue:

- a. Za sufinansiranje troškova poljoprivrednih zadruga i to do 50% iznosa prihvatljivih troškova, za nabavku kancelarijske opreme i namještaja i prihvatljivih troškova zadrugne revizije, a najviše do 5.000 KM, s tim što se za ovu podršku mogu prijaviti i udruženja i zadrugni savezi. Za ovu podršku izdvojeno je ukupno 70.000,00 KM. Ova vrsta podrške se ponavlja svake godine i ne daje nikakve efekte, sem kod sufinansiranja troškova zadrugne revizije, jer ako se jednom nabavi kancelarijska oprema i namještaj, onda nema potrebe, da se to nabavlja svake godine;
- b. Za realizovane aktivnosti zadruga i privrednih društava na povezivanju ponude porodičnih poljoprivrednih gazdinstava i obrta, iznos podrške prikazan je u aneksu V. ovog Pravilnika, a najviše do 50.000 KM. Za ovu podršku izdvojeno je ukupno 1.000.000,00 KM⁹. Ova mjera se ocjenjuje kao razvojna mjera s tim da se njen efekat umanjuje, ako se ima u vidu da su u ovu podršku uključena i privredna preduzeća. U konkretnom slučaju ima pojava, da kod pojedinih privrednih društava udio uvoznih poljoprivrednih proizvoda u strukturi Ukupnog prihoda iznosi i do 50%. U tom pogledu ova društva ne predstavljaju istinske organizatore otkupa domaćih poljoprivrednih proizvoda. Ako se još ima u vidu, da su sredstva za ovu podršku ograničena u iznosu od jedan milion konvertibilnih maraka, onda je sasvim jasno, da su zadrugue kao jedini stvarni subjekti organizacije otkupa domaćih poljoprivrednih proizvoda i uvezivanja ponude poljoprivrednih proizvođača, u ovom slučaju hendikepirane.

⁸ Prema podacima nadležnih registracionih sudova i zadrugnih revizija Saveza zadruga FBiH obavljenih u periodu 2018 – 2020. godina.

⁹ Prema nezvaničnim informacijama za ovu mjeru podneseno je zahtjeva u ukupnoj vrijednosti od 3.500.000.00 KM, a resorno ministarstvo je povećalo izdvajanje sa 1.000.000,00 KM na 1.850.000,00 KM, te će se po tom osnovu svim otkupljivačima umanjiti podrška za 42%.

Poljoprivredno zadrugarstvo u Federaciji BiH je brzo rastući oblik organizovanja poljoprivrednih proizvođača, koji ima sve komparativne prednosti i pretpostavke da uveže ponudu poljoprivrednih proizvođača, učini njihovu proizvodnju konkurentnijom i pokrene masovnije zapošljavanje poljoprivrednih proizvođača, kao teže uposlive kategorije, pogotovo na ruralnim područjima. Ovaj sektor sigurno zaslužuje snažniju sistemsku podršku. Zbog svega izrečenog potrebno je inicirati hitnu raspravu o podrškama u sufinansiranju troškova zadruga. Prema vlastitim saznanjima Prijedlog podrški koje zagovaraju poljoprivredne zadruge je:

- Podrška za realizovane aktivnosti zadruga na povezivanju ponude porodičnih PG i obrta u iznosu od najmanje 20% od ostvarene vrijednosti otkupljenih proizvoda, s tim da ova sredstva budu izdvojena samo za zadruge i za one privredne subjekte koji imaju udio vrijednosti uvoza poljoprivrednih proizvoda u strukturi Ukupnog prihoda maksimalno do 20%,
- Podrška za osnivanje poljoprivrednih zadruga,
- Podrška za osnivanje sekundarnih zadruga,
- Podrška za sufinansiranje troškova plata uposlenih u zadruzi,
- Podrška za sufinansiranje troškova revizija,
- Podrška za sufinansiranje zadružnih projekata koji se implementiraju na ruralnim područjima.

1.1.2. Podsticajna politika prema entitetskom zadružnom savezu u Federaciji Bosne i Hercegovine

U BiH postoje tri krovne zadružne organizacije, propisane aktuelnim zakonima o zadrugama. To su entitetski zadružni savezi i Zadružni savez BiH. U ovom trenutku **Savez zadruga u Federaciji BiH (Savez zadruga FBiH)** je krovna zadružna organizacija u Federaciji BiH, koji je registrovan u skladu sa Općim zakonom o zadrugama BiH (Službeni glasnik BiH broj: 18/03) (Zakon BiH). Prema odredbama 68-72 ovog važećeg Zakona BiH, „*Zadružni savezi su samostalne interesne i stručne poslovne organizacije, koje se osnivaju radi unaprjeđenja djelatnosti zadruga i zaštite njihovih zajedničkih interesa. Zadružni savez je pravno lice, koje osnivaju zadruge ili drugi zadružni savezi zaključivanjem ugovora o osnivanju i donošenjem pravila zadružnog saveza. Ugovorom o osnivanju utvrđuju se zadaci i poslovi saveza, firma, sjedište i organi saveza, sticanje članstva u savezu i druga pitanja od interesa za osnivanje saveza. Pravilima zadružnog saveza uređuju se: zadaci, obaveze i odgovornosti saveza, organi saveza i njihov djelokrug, način njihovog izbora, uslovi i način njihovog opoziva, mandati, način predstavljanja zadruga pred nadležnim organima, javnost rada, način obavljanja stručnih i drugih poslova i druga pitanja značajna za rad zadružnog saveza*“.

Članom 69. Zakona BiH uređeno je, da zadružni savezi obavljaju slijedeće poslove: 1) pružaju stručnu i drugu pomoć pri osnivanju i unapređenju poslovanja zadruga; 2) zastupaju interese zadruga pred državnim organima i organizacijama i bankarskim i drugim finansijskim organizacijama u oblasti zadrugarstva; 3) organizuju i podstiču stručno usavršavanje, naučno-istraživački rad i informativno-izdavačku i propagandnu djelatnost od interesa za unapređenje zadrugarstva; 4) odlučuju o prenosu, odnosno davanju na korišćenje imovine ako im je predata po prestanku zadruga, u skladu sa ovim zakonom; 5) donose pravila zadružnog saveza; 6) organizuju arbitražu i uređuju način njenog rada; 6) prikupljaju podatke potrebne za vođenje zadružne statistike; 7) predstavljaju zadruge u inostranstvu i ostvaruju saradnju s međunarodnim zadružnim organizacijama; 7) organizuju sud časti i uređuju način njegovog rada; 8) obezbjeđuju obavljanje zadružne revizije; 8) staraju se o unapređenju zadrugarstva; 9) vode evidenciju o zadrugama (zadružni registar) i zadružnu statistiku; 10) obavljaju druge poslove propisane ovim zakonom i pravilima zadružnog saveza. Ovim članom dalje je uređeno, da „*odredbe iz tačke 4 i 10 su u isključivoj nadležnosti entitetskih zadružnih saveza, a odredba iz tačke 8 je u isključivoj nadležnosti Zadružnog saveza BiH*“ . (Službeni glasnik BiH, 2003)

Prema Pravilniku o uslovima i načinu ostvarivanja novčanih podrški po modelu ostalih vrsta podrški („Službene novine Federacije BiH“, br. 71/21), u okviru budžeta novčanih podrški Federalnog

ministarstva poljoprivrede jedina novčana podrška za Savez zadruga FBiH, kao krovne zadružne organizacije, je sufinansiranje troškova za nabavku kancelarijske opreme i namještaja i to do 50% iznosa prihvatljivih troškova, s tim što se, pored Saveza zadruga FBiH, za ovu podršku mogu prijaviti i zadruge i udruženja. Za ovu podršku izdvojeno je ukupno 70.000,00 KM. Ova vrsta podrške se ponavlja svake godine i ne daje nikakve efekte, jer ako se jednom nabavi kancelarijska oprema i namještaj, onda nema potrebe, da se to nabavlja svake godine.

Kako je već pomenuto Savez zadruga FBiH obavlja poslove i zadatke uređene članom 69. Zakona BiH, koji zahtijevaju značajna finansijska sredstva, a sa druge strane ova krovna zadružna organizacija je nevladina i neprofitabilna organizacija, koji nema stabilne izvore prihoda, što joj otežava dalji rad i realizaciju planiranih aktivnosti. Osnovni prihodi ove zadružne organizacije su prihodi po osnovu članarina, zadružnih revizija, stručnih usluga, projektnih aktivnosti, donacija i drugi prihodi. U ukupnom saldu ostvareni prihodi u prosjeku su nedovoljni da pokriju sve troškove koje iziskuju aktivnosti koje ova organizacija obavlja. Ovakva situacija predstavlja ključni problem rada ove zadružne organizacije. U opisanim mjerama Savez zadruga FBiH, kao krovna zadružna organizacija, ali neprofitna organizacija, nije uopće u mogućnosti dobiti nikakvu podršku za sufinansiranje troškova. Zbog svega izrečenog potrebno je inicirati hitnu raspravu o podrškama u sufinansiranju troškova Saveza zadruga FBiH. Prema vlastitim saznanjima prijedlog podrški koje zagovara Savez zadruga FBiH je sljedeći:

- Pozicija za entitetski savez i regionalne zadružne saveze:
 - o Podrška za realizovanje aktivnosti Saveza zadruga FBiH, u vezi čega bi se pripremio godišnji program aktivnosti ove zadružne organizacije u saradnji i po zahtjevu MPViŠFBiH.
- Pozicija za sufinansiranje realizacije projekata od značaja za Federaciju BiH
 - o Podrška za izradu Programa razvoja poljoprivrednog zadrugarstva Federacije BiH,
 - o Podrška za izradu Zakona o poljoprivrednim zadrugama Federacije BiH,
 - o Podrška za izradu programa horizontalnog i vertikalnog uvezivanja primarnih zadruga u sekundarne organizacije (regionalne zadružne saveze).
- Uvođenje ostalih pozicija podrški, značajnih za razvoj zadrugarstva.

1.1.3. Mogući problemi poljoprivrednog zadrugarstva u Federaciji BiH

Sagledavanjem ograničenja sa kojima se suočavaju zadrugari u Federaciji BiH, moguće je definisati unutrašnje i vanjske probleme sa kojima se susreće i poljoprivredno zadrugarstvo u Federaciji BiH. Prilikom definisanja problema poljoprivrednog zadrugarstva, korištena je razna literatura, rezultati raznih istraživanja, te informacije, sugestije i prijedlozi, kao i iskustva i dostignuća zadružnog djelovanja u razvijenim i drugim zemljama. Ipak kompletna analiza problema poljoprivrednog zadrugarstva najviše se oslonila na domaće literaturne izvore kao što je Ministarstvo poljoprivrede šumarstva i vodoprivrede Republike Srpske, 2011 (MPŠVRS). Na osnovu svih razmatranja i analiza, definisano je sljedećih šest grupa problema i ograničenja poljoprivrednog zadrugarstva u Federaciji BiH:

- Problem ideologizacije zadrugarstva - Od svog nastanka poljoprivredno zadrugarstvo u BiH imalo je svoj pravni okvir. Između dva svjetska rata, tadašnja vlast je veoma snažno ideologizirala ovu oblast, uslijed socijalističkog uređenja društvenog sistema. Prema markističkoj teoriji, izvorno zadrugarstvo tretiralo se kao nenaučno, utopijsko i nazadno, bez obzira na njegovu stogodišnju tradiciju u evropskim zemljama. U tadašnjoj BiH uslijed opisanih stavova došlo je do narušavanja zadružnih principa, i sve je otišlo u potpuno pogrešnom smjeru. Nazadna asocijacija na socijalistički model zadrugarstva u prošlosti zauzima dominantno ograničenje, koje se još uvijek osjeća u svim porama našeg društva. Nedovoljna informisanost domaće javnosti o univerzalnim vrijednostima zadrugarstva dodatno utiče na odsustvo podrške zadrugarstvu.
- Problem zadružne statistike - U Federaciji BiH nije sistemski uređena zadružna statistika (niko o ovome ne brine), što dovodi do toga, da je zadružni sektor i njegove potencijalne mogućnosti apsolutna nepoznanica kod vladinih institucija u Federaciji BiH.
- Problemi zakonodavno-pravne regulative i institucionalne podrške - Problemi koji su vezani za zakonodavstvo i institucionalnu podršku mogu se definirati kako slijedi:

- Sporna zakonska regulativa po pitanju vlasništva nad zadružnom imovinom, uknjižavanjem zadružne imovine, kao i uslovi pod kojima zadruge mogu koristiti ovu imovinu,
- Pojava otuđenje zadružne imovine od strane lokalne zajednice;
- Pojava uzurpacije i privatizacije zadružne imovine od različitih subjekata i pojedinaca
- Pojedine odredbe postojećeg zakona neprovođive;
- Nema zakona o poljoprivrednim zadrugama na nivou Federacije BiH;
- Nema strategije razvoja poljoprivrednog zadrugarstva na nivou Federacije BiH ;
- Izraženi problemi sa koncesijonalnim preuzimanjem zemljišta, objekata i drugih nepokretnosti od strane poljoprivrednih zadruga;
- Vlada nedovoljno pruža podršku poljoprivrednom zadrugarstvu i entetskom zadružnom savezu;
- Nezainteresovanost lokalne samoprave za podršku poljoprivrednim zadrugama.
- **Organizacioni problemi i kadrovski problemi:** Nedovoljno planiranje i koordinacija u radu zadruga; Nedovoljna upućenost zadrugara u međunarodno priznate zadružne principe i zadružne vrijednosti; Nepoštivanje zadružnih principa; Zadrugari nemaju povjerenja u zadrugu; Površnost i formalizam u radu organa upravljanja; Mali broj zadrugara po zadruzi; Malo učešće proizvođača – zadrugara u zadružnim organima; Nedovoljna materijalna opremljenost zadruga (problem nedostatka savremenih skladišta, hladnjača, vozila, pakeraja, brend ambalaže i odgovarajuće mehanizacije); Zadružni menadžeri nedovoljno osposobljeni i obučeni za zadružne djelatnosti; Kadrovska struktura znatnog broja zadruga zaostaje za potrebama; Nedovoljno usvajanje novih znanja i tehnologija u djelatnostima kojima se zadruga bavi; Nedovoljno prisustvo zadruga u sferi visoko profitabilnih djelatnosti; Nedovoljna prisutnost zadruga u sferi integralnog ruralnog razvoja, Nedovoljna promocija zadrugarstva kao potencijalnog generatora zapošljavanja poljoprivrednih proizvođača; Nedovoljna međuzadružna saradnja; Nema inicijativa prema osnivanju sekundarnih organizacionih oblika; Uplitanje političkih struktura u provođenju zadružnih principa.
- **Problemi finansiranja zadruga i zadružnih djelatnosti:** Nepovoljni krediti (visoke kamate, komplikovana procedura za dobijanje kredita); Nedostatak obrtnih sredstava; Visoka opterećenja po osnovu PDV-a, poreza i doprinosa; Nizak nivo povrata sredstava u zadruge putem podsticajnih mjera, u odnosu na uplaćene javne prihode; Nemogućnost hipotekarnog predstavljanja pri podizanju kredita; Nepovezanost sa prehrambenom industrijom.
- **Problemi organizacije tržišta:** Neorganizovano tržište poljoprivrednih proizvoda; Nelojalna konkurencija; Slaba zaštita domaće proizvodnje i usluga; Nepostojanje garantovanog plasmana i otkupa; Nedovoljna uvezanost sa sektorom prerade i plasmana; Nedovoljna opremljenost kapacitetima za doradu i preradu; Nizak nivo tehničke opremljenosti; Visoke cijene nafte, derivata i repromaterijala; Problemi naplate plasmana od trgovačkih lanaca; Nedovoljna opremljenost institucija za kontrolu kvaliteta i bezbjednosti proizvoda; Loš privredni ambijent.

• **Agencija za sigurnost hrane**

U okviru oblasti sigurnosti hrane kako na području FBiH, tako na teritoriji cijele BiH formirana je Agencija za sigurnost hrane, odlukom Vijeća ministara BiH a na osnovu Zakona o hrani (“Službeni glasnik BiH”, broj 50/04).

Agencija za sigurnost hrane Bosne i Hercegovine je samostalna upravna organizacija, osnovana Odlukom o osnivanju Agencije za sigurnost hrane Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“, broj 22/05), a na osnovu Zakona o hrani („Službeni glasnik BiH“, broj 50/04).

Agencijom za sigurnost hrane Bosne i Hercegovine upravlja direktor u saradnji sa zamjenikom direktora i sekretarom u skladu sa Zakonom i Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji Agencije i drugim opštim aktima. Direktora i zamjenika direktora Agencije imenuje Vijeće ministara Bosne i Hercegovine na prijedlog predsjedavajućeg Vijeća ministara Bosne i Hercegovine, u skladu sa Zakonom o državnoj službi u institucijama Bosne i Hercegovine. Mandat direktora i

zamjenika direktora traje četiri godine s tim da na istu funkciju mogu biti imenovani još jedan mandat. Agencija za sigurnost hrane je obvezna pružati naučne savjete, te naučnu i tehničku potporu zakonodavstvu i politici Bosne i Hercegovine u svim područjima koja imaju izravan ili neizravan utjecaj na sigurnost hrane i hrane za životinje. Ona daje neovisne podatke o svim pitanjima u okviru tih područja i prenosi podatke o rizicima. Agencija predstavlja kontakt tačku za aktivnosti u komisiji Codex Alimentarius.

Agencija je dužna doprinositi visokoj razini zaštite života i zdravlja ljudi te, u tom smislu, voditi računa o zdravlju i dobrobiti životinja, zdravlju bilja i okoliša, na teritoriju Bosne i Hercegovine. Agencija je dužna prikupljati i analizirati podatke kako bi se omogućilo karakteriziranje i praćenje rizika koji imaju direktan ili indirektan utjecaj na sigurnost hrane i hrane za životinje.

Srednjoročni plan rada institucije

1. Strateški okvir

Dokument strateški okvir za Bosnu i Hercegovinu pripremila je Direkcija za ekonomsko planiranje Bosne i Hercegovine, a koji služi kao usmjeravajuća podloga strateških ciljeva za pripremu srednjoročnog programa rada Vijeća ministara Bosne i Hercegovine.

U okviru navedenih principa razvoja u dokumentu, a uzimajući u obzir poslove i zadatke Agencije definisane Zakonom o hrani, mandat Agencije doprinosi:

- Održivom rastu koji se fokusira na balansiran regionalni razvoj i poboljšanu efikasnost i održivost upravljanja prirodnim resursima, kao podršku za povećanu samoodrživost ekonomije i društva i stvaranje poboljšanih uvjeta za lokalni razvoj i zapošljavanje.

Strateški cilj institucija Bosne i Hercegovine, a tako i Agencije određen je u Prijedlogu srednjoročnog programa rada Vijeća ministara Bosne i Hercegovine. U skladu sa Strateškim okvirom za Bosnu i Hercegovinu, u okviru navedenog prioriteta Poboljšanje konkurentnosti, kvaliteta i sigurnosti domaćih proizvoda, Agencija je obuhvaćena sljedećom mjerom:

- Razviti efikasan sistem sigurnosti hrane

Da bi se uspostavio efikasan sistem sigurnosti hrane potrebno je harmonizirati bh. Zakonodavstvo sa EU standardima, zatim vršiti naučne i stručno tehničke poslove iz područja sigurnosti hrane zasnovane na procjeni rizika i doprinositi unaprijeđenju funkcije upravljanja rizikom.

2. Misija i vizija

Mandat Agencije je:

- Razvoj i primjena jedinstvene metodologije procjene rizika u području sigurnosti hrane i hrane za životinje,
- Izrada naučnih studija u području sigurnosti hrane i hrane za životinje,
- Edukacija zainteresiranih strana i izdavanje edukativnih materijala vezano za opasnosti i rizike koji potiču od hrane i hrane za životinje,
- Obavješavanje javnosti o pitanjima u okviru svoje djelatnosti,
- Razvoj sistema sigurnosti hrane i hrane za životinje,

Vizija Agencije je izgrađen efikasan sistem sigurnosti hrane i hrane za životinje duž cjelokupnog prehrambenog lanca baziran na procjeni rizika koji će osigurati visok nivo zaštite zdravlja i interesa potrošača i djelovanje kao vodeće tijelo za procjenu rizika u oblasti

sigurnosti hrane, te naučnih i stručnih savjeta u pogledu ishrane. Krajnji cilj je stručna i naučna podrška u području zaštite zdravlja i interesa potrošača.

Misija Agencije je unaprijeđenje sistema sigurnosti hrane i hrane za životinje zasnovanog na procjeni rizika i međunarodnim sporazumima i konvencijama iz područja sigurnosti hrane i hrane za životinje u cilju zaštite zdravlja i interesa, te stvaranju uslova subjektima u poslovanju sa hranom da posluju u skladu sa principima i standardima Evropske unije, te time postanu konkurentniji na domaćem i međunarodnom tržištu.

3. Institucije u oblasti sigurnosti hrane:

Agencija u svom radu saraduje sa nadležnim organima:

1. Nadležne institucije na nivou BiH:

- Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa
- Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa – Ured za veterinarstvo,
- Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa – Uprava BiH za zaštitu bilja,
- Direkcija za evropske integracije,
- Ministarstvo finansija i trezora i
- Ured za zakonodavstvo.

2. Nadležne institucije na nivou FBiH:

- Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva,
- Ministarstvo zdravstva,
- Ministarstvo trgovine i
- Uprava za inspeksijske poslove.

3. Nadležne institucije na nivou Republike Srpske:

- Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva,
- Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite,
- Ministarstvo trgovine i turizma i
- Republička uprava za inspeksijske poslove.

4. Nadležne institucije na nivou Brčko distrikta Bosne i Hercegovine:

- Vlada Brčko distrikta BiH – Odjeljenje za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu
- Vlada Brčko distrikta BiH – Odjeljenje za zdravstvo i ostale usluge
- Ured gradonačelnika i inspektorat

1.2 Zakonodavni okvir u oblasti poljoprivrede i ruralnog razvoja

1. Opšte i administrativno-upravno okruženje sektorske legislative u Federaciji BiH

Sektor poljoprivrede i proizvodnje hrane u Federaciji Bosne i Hercegovine (FBiH) regulisan je nizom zakona, donesenih na različitim administrativno-upravnim nivoima (BiH, FBiH, kantoni u FBiH). U formalnom i sadržajnom smislu svi zakonski propisi sa sva tri pomenuta nivoa (BiH, FBiH, kantoni u FBiH) mogu se, uslovno, podijeliti na one sa direktnim i one sa indirektnim uticajem na sektor poljoprivrede, proizvodnje hrane i ruralni razvoj. Kompleksno administrativno-upravno uređenje BiH na unutrašnjem planu za posljedicu još uvijek ima znatan broj neusklađenosti efektivne regulative sektora poljoprivrede, proizvodnje hrane i ruralnog razvoja na različitim upravnim nivoima u BiH.

Obaveza usklađivanja prijedloga zakonskih i podzakonskih akata sa odgovarajućim sektorskim propisima u Evropskoj uniji (EU) tokom zdnjih godina smanjuje i broj zakonskih neusklađenosti u BiH. Kao značajani problemi ostaju relativno sporo redefinisane zakonskih rješenja ili donošenje novih ili nedostajućih zakonskih propisa usklađenih sa odredbama propisa u EU, različita dinamika prenošenja odredbi sektorske legislative EU na različitim administrativno-upravnim niovima u BiH, kao i politička nesprennost za kreiranje i usvajanje jedinstvene i konzistentne sektorske regulative u BiH. Proces dogradnje postojeće i formulisanje i usvajanje nedostajuće legislative harmonizovane sa sektorskom regulativom EU ostaje stalna, vjerovatno i dugoročna, obaveza svih za to nadležnih institucija u BiH. Nove izazove za sva zakonska rješenja za sektor poljoprivrede, proizvodnje i prometa hrane i ruralnog razvoja u BiH donosi aktuelna reforma Zajedničke poljoprivredne politike EU (ZPP) koja će, izvjesno je, rezultirati novom sektorskom legislativom u EU. Inače se radi o jednoj od ozbiljnijih i ambicioznijih reformi ZPP u EU čija su osnovna obilježja snažno usmjeravanje sektora poljoprivrede i proizvodnje hrane prema integralnoj održivosti (okolišno, socijalno, ekonomski), prema ciljevima utvrđenim kroz zadnju "From Farm to Fork" strategiju koja je dio širih opredjeljenja EU artikuliranih kroz "European Green Deal".

2. Zakonodavstvo o poljoprivredi, hrani i ruralnom razvoju na nivou Bosne i Hercegovine

Na državnom (BiH) nivou donesen je relativno mali broj zakona uže usmjerenih na poljoprivredu, proizvodnju hrane i ruralni razvoj, među kojima se mogu istaći zakoni o: veterinarstvu; zadržanima; zaštiti zdravlja biljaka; mineralnim đubrivima; hrani; sjemenu i sadnom materijalu; vinu, rakiji i drugim proizvodima od grožđa; genetski modificiranim organizmima; dobrobiti životinja; zaštiti novih sorti bilja i zaštiti oznaka geografskog porijekla. Državni zakoni okvirnog karaktera stvorili su pretpostavke za funkcionisanje niza sektora i podsektora poljoprivrede, proizvodnje hrane i ruralnog razvoja u BiH. Tako je npr. samo Zakon o hrani omogućio donošenje više od 90 pravilnika koji se odnose na proizvodnju, kvalitet, higijenu i zdravstvenu sigurnost hrane u užem smislu koji su direktno primjenjivi u cijeloj BiH. Treba pomenuti i značajan doprinos zakonskih i velikog broja podzakonskih propisa donesenih na državnom (BiH) nivou u oblastima zaštite biljaka, sredstava za zaštitu biljaka, mineralnih đubriva, sjemena i sadnog materijala, sortama poljoprivrednih biljaka i veterinarstvu.

3. Zakonodavstvo o poljoprivredi, hrani i ruralnom razvoju Federacije BiH

Važnost sektorske legislative donesene na nivou FBiH proizilazi, prije svega, iz ustavnog kapaciteta entiteta da definiše svoju poljoprivrednu politiku, artikulirane je strateško-razvojnim dokumentima i prema njoj donese potrebna legislativna rješenja. Provođenja poljoprivredne politike nema bez obezbjeđenja budžetske podrške poljoprivredi, proizvodnji hrane i ruralnom razvoju što FBiH, u okvirima svojih kapaciteta, osigurava kroz godišnja planiranja i realizaciju budžeta. Zakon o poljoprivredi Federacije BiH (Službene novine Federacije BiH, br. 88/07, 04/10, 27/12, 07/13 i 82/21) je temeljni akt legislativne artikulacije poljoprivredne politike FBiH. Zakon utvrđuje okvirne ciljeve i mjere poljoprivredne politike s ambicijom stvaranja pretpostavki za jačanje konkurentnosti sektora i povećanje kvaliteta njegovih proizvoda. U vrijeme donošenja (2007. godina) Zakon je implicirao postepeno transformisanje sektora u skladu sa tada aktuelnom organizacijom i legislativnim uređenjem sektora u EU. Od tada su u EU izvršene dvije reforme ZPP. U ovom periodu u FBiH su usvojene dvije srednjoročne

strategije razvoja sektora (2006. – 2010. i 2014. – 2019.), uz njihovo produžavanje zaključcima Parlamenta FBiH, tako da je zadnja strategija produžena na 2020. i 2021. godinu. Međutim, pregledom zakona o izmjenama i dopunama Zakona o poljoprivredi Federacije BiH uočava se da od 2007. godine nije bilo značajnijih, reformski usmjerenih, promjena poljoprivredne politike u FBiH ili, barem, nije bilo zakonskog artikulisanja važnijih promjena. O ovom govori i statičnost odredbi posebno važnog Zakona o novčanim potporama u poljoprivredi i ruralnom razvoju (Službene novine Federacije BiH, br. 42/10, 99/19) koji bi, prema praksama u EU i zemljama sa konzistentnim odnosom strateško-planskih dokumenata iz njih proisteklim promjenama legislative, trebao odražavati realizaciju strateški utvrđene agrarne politike kroz mehanizme budžetskih intervencija.

Zakon o novčanim potporama u poljoprivredi i ruralnom razvoju konkretizovan je pravilnicima o uslovima i načinima ostvarivanju novčanih podrški. Ovi pravilnici, pored uslova i načina ostvarivanja novčanih podrški, utvrđuju i konkretne mjere podrške razvrstane u tri modela: podsticaji proizvodnji, podrška ruralnom razvoju i ostale vrste podrške. Pregled mjera podrške po sva tri modela utvrđen pravilnicima i dopunjen programom utroška sredstava sa kriterijima raspodjele sredstava ukazuje na prioritete mjere aktuelne poljoprivredne politike, a relativno česta mijenjanja ovih pravilnika govore i o nastojanju Federalnog ministarstva poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva da kratkoročno snažnije interveniše u pojedinim sektorima i aktivnostima.

Pored Zakon o poljoprivredi Federacije BiH i Zakona o novčanim potporama u poljoprivredi i ruralnom razvoju koji legislativno artikulišu osnove agrarne politike FBiH, Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva kao zakone FBiH sa direktnim uticaj na poljoprivredu, proizvodnju hrane i ruralni razvoj ističe i federalne zakone o: priznavanju i zaštiti sorti poljoprivrednoga i šumskog bilja; sjemenu i sadnom materijalu poljoprivrednog bilja; slatkovodnom ribarstvu; poljoprivrednom zemljištu; vinu; stočarstvu; poljoprivrednim savjetodavnim službama i poljoprivrednoj organskoj proizvodnji. Mora se primijetiti da su i ovi zakoni nakon donošenja rijetko mijenjani id dopunjavani. Važnim se može označiti donošenje Zakona o poljoprivrednoj organskoj proizvodnji (Službene novine Federacije BiH, br. 72/16) kojim se stvaraju potrebne pretpostavke za značajnije povećanje udjela organske u ukupnoj poljoprivrednj proizvodnji što je strateško opredjeljenje i u EU. Istina, još nisu doneseni podzakonski propisi predviđeni ovim zakonom (posebno važno bi bilo donošenje pravilnika o registrima klijenata i kontrolnih tijela), a za čije je donošenje Zakon utvrdio rok od godinu dana od dana njegovog stupanja na snagu. Više puta su ponovljeni zahtjevi predstavnika EU u BiH o neophodnosti donošenja državne (BiH) legislative za organsku poljoprivrednu proizvodnju, za što, do sada, nije bilo potrebne političke saglasnosti.

Pregled zakonskih i najvažnijih podzakonskih propisa kojima se legislativno reguliše biljna poljoprivredna proizvodnja u BiH i FBiH dat je u Tabeli 1., a dinamika njihovog donošenja na Grafikonu 1 u Prilogu. Specifična legislativa za oblast biljne proizvodnje artikulisana kroz zakonske i podzakonske propise sa nivoa BiH i FBiH se može okarakterisati relativno statičnom, sa vjerovatnim znatnim brojem propisa koje bi u ovu legislativu trebalo prenijeti iz aktuelne relevantne legislative EU. I uz pominjane opšte nedostatke strateško-razvojnog karaktera, stvoreni zakonodavni okvir ipak omogućava funkcionisanje ovog podsektora, a njegovim subjektima izvoz proizvoda iz poljoprivredne biljne proizvodnje. Iako fragmentarno, ostaje važno pitanje daljeg i potpunog legislativnog regulisanja organske poljoprivredne proizvodnje (i biljne i stočarske).

Pregled zakonskih i najvažnijih podzakonskih propisa kojima se legislativno reguliše stočarstvo, ribarstvo i veterinarstvo u BiH i FBiH dat je u Tabeli 2., a dinamika njihovog donošenja na Grafikonu 2 u Prilogu. Detaljnija analiza legislative stočarstva, ribarstva i

veterinarstva bi sigurno rezultirala ponekim propisom kojeg je potrebno prenijeti iz relevantne legislative EU. Međutim, činjenica da, nakon niza godina pokušaja, proizvođači određenih grupa proizvoda animalnog porijekla (riba, neki mliječni proizvodi, meso peradi) mogu izvoziti svoje proizvode u EU ukazuje na zadovoljavajući zakonodavni okvir za oblasti stočarstva, ribarstva i veterinarstva u BiH i u FBiH.

Pregled zakonskih i najvažnijih podzakonskih propisa kojima se legislativno regulišu proizvodnja i promet, kvalitete i zdravstvena sigurnost hrane u BiH i FBiH dat je u Tabeli 3., a dinamika njihovog donošenja na Grafikonu 3 u Prilogu. Pored državnog Zakona o hrani, zakonski i podzakonski propisi sa nivoa BiH nivoa ovdje se uglavnom odnose na kvalitet i zdravstvenu sigurnost hrane i svi su nastali prema nacrtima i prijedlozima Agencije za sigurnost hrane Bosne i Hercegovine. Kako je već pominjano kod kratke analize legislative za oblast stočarstva, ribarstva i veterinarstva, činjenica da se iz BiH i FBiH u EU, pored prehrambenih proizvoda biljnog porijekla, izvoze i određene grupe prehrambenih proizvoda animalnog porijekla ukazuje na donekle zadovoljavajući legislativni okvir u oblasti proizvodnje i prometa, kvaliteta i zdravstvene sigurnosti hrane. Međutim, dinamika promjena propisa u EU zahtijeva praktično stalno mijenjanje postojećih ili donošenje novih propisa u BiH. Ovdje npr. treba pomenuti potrebu što skorijeg donošenja novih domaćih propisa o zvaničnim kontrolama hrane usklađenih sa reformski orijentisanom odgovarajućom uredbom donesenom u EU 2017. godine.

Oblast poljoprivrednog zemljišta u FBiH je legislativno uređena jednim zakonom sa indirektnim uticajem sa nivoa BiH, jednim zakonom sa direktnim uticajem sa nivoa FBiH, te kroz devet pravilnika donesenih na nivou FBiH (Tabela 4. u Prilogu). Federalni Zakon o poljoprivrednom zemljištu donesen je 2009. godine. U FBiH, i pored određenih institucionalnih nastojanja u periodu oko 2010. godine (npr. izrada neprovedene Strategije gospodarenja poljoprivrednim zemljištem), nije bilo značajnijih pomaka u pogledu legislativnog i praktičnog uređenja pitanja poljoprivrednog zemljišta.

Poljoprivredno savjetodavstvo se na nivou BiH sporadično tretira Zakonom o poljoprivredi, ishrani i ruralnom razvoju Bosne i Hercegovine. FBiH je poljoprivredno savjetodavstvo uredila jednim zakonom (2013. godine) i kroz tri pravilnika donesena 2014. i 2015. godine (Tabela 5. u prilogu). Ni zakon ni pravilnici od donošenja nisu mijenjani i/ili dopunjavani. U FBiH su na ovaj način i nakon niza godina, ipak stvorene legislativne pretpostavke za uspostavljanje kvalitetnijeg sistema poljoprivrednog savjetodavstva.

Analiza sadržaja zakona i iz njih proistelih podzakonskih propisa koji se direktno odnose na sektor poljoprivrede, proizvodnje hrane i ruralnog razvoja u FBiH pokazuje da oni uglavnom nisu ili su tek do određene mjere usklađeni sa aktuelnim relevantnim propisima u EU. Više je razloga za ovakvo stanje, a među važnijim mogu istaći administrativno-upravna složenost i BiH i FBiH, nedostatak političke volje i vizije na nivou BiH te opšte stanje sektora koje ne dozvoljava brzo i automatsko prenošenje legislativnih odredbi kojima se uređuju značajano razvijeniji sektori poljoprivrede, proizvodnje hrane i ruralnog razvoja u EU. Bez obzira na ovakve ili slične poteškoće, institucije FBiH bi trebale nastojati da, gdje god je to svrsishodno, u najvećoj mogućoj mjeri sektorsku legislativu blagovremeno harmonizuju sa odgovarajućim odredbama sekundarne legislative u EU.

2. Zakonodavni okvir u oblasti zadrugarstva Federacije BiH i BiH

U samom početku formiranja zadruga na području BiH nije bilo specijalnog zakona o zadrugama koji bi regulisao oblast zadrugarstva. Od 1883. godine pa na dalje, doneseni su sljedeći propisi, koji se odnose na zadrugarstvo.

- Trgovački zakon, 1883. godine;
- Zakon o privrednim zadrugama, 1937. godine;
- Zakon o zadrugarstvu, 1946. godine;
- Osnovni zakon o poljoprivrednim zadrugama, 1949. godine;
- Zakon o poljoprivrednom zemljišnom fondu i dodjeli zemlje poljoprivrednim organizacijama, 1953. godine;
- Uredba o poljoprivrednim zadrugama, 1954. godine;
- Osnovni zakon o poljoprivrednim zadrugama, 1965. godine;
- Zakon o udruživanju poljoprivrednika, 1978. godine;
- Zakon o zemljoradničkim zadrugama, 1989. godine;

Po završetku minulog rata, 1997. godine u Federaciji BiH donesen je Zakon o zadrugama Federacije Bosne i Hercegovine (Službene novine Federacije BiH, br. 28/97). Ovaj zakon prestao je sa primjenom, stupanjem na snagu Općeg zakona o zadrugama Bosne i Hercegovine (Zakon BiH) (Službeni glasnik BiH, br. 18/03), koji se primjenjuje i danas, i to samo na teritoriji Federacije BiH.

Danas su u BiH na snazi tri zadružna zakona: Opći zakon o zadrugama Bosne i Hercegovine (Službeni glasnik BiH broj 18/03); Zakon o poljoprivrednim zadrugama Republike Srpske (Službeni glasnik RS broj 73/08) i Zakon o zemljoradničkim zadrugama Brčko distrikta BiH (Službeni glasnik Brčko distrikta BiH broj 19/02). Ova tri zakona u mnogim odredbama su neusaglašena. Utješno je, da su Zakon BiH i Zakon RS, u najvećem dijelu usklađeni sa univerzalnim zadružnim vrijednostima, dok Zakonu BDBiH ne dostaju mnoge odredbe, koje uređuju moderno evropsko zakonodavstvo. Zakon BiH ima veliki broj slabosti, koje treba popraviti.

Zakon BiH sačinjen je u skladu sa univerzalnim zadružnim načelima i vrijednostima¹⁰. U samoj izradi ovog zakona korištena su savremena evropska iskustva istaknutih predstavnika njemačkih zadružnih organizacija (GTZ), na čelu sa dr. Hans-Jürgen Schaflandom, koji su, zajedno sa domaćim zadružnim ekspertima iz oba bosanskohercegovačka entiteta, učestvovali u izradi ovog zakona. Zakon BiH iz 2003. godine je obuhvatio i uredio sva bitna pitanja iz zadrugarstva, u skladu sa evropskim zadružnim zakonodavstvom. Po tom osnovu Zakon BiH je doveo do pozitivnih kretanja u zadružnom sektoru Federacije BiH.

Donošenjem Zakona BiH učinjen je značajan zaokret u razvoju i afirmaciji zadrugarstva BiH na temeljima zadružnih vrijednosti izvornog zadrugarstva, a što je djelovalo stimulatивно i pokretački na zadružni pokret zemlje. Sa druge strane, Zakon BiH nije uredio neka od najznačajnijih zadružnih pitanja:

- Ne postoji zvanično tumačenje Općeg zakona o zadrugarstvu BiH,

¹⁰Član 2. Zakona BiH: „Zadruge uređuju odnose među svojim članovima na principima: dobrovoljnosti i otvorenosti prema članstvu, demokratske kontrole poslova od strane članova, učešća članova u raspodjeli koristi i pokriću štete u radu, poslovne autonomije i informisanja članova, saradnje među zadrugama i brige za zajedništvo“. (Službeni glasnik BiH, 2003).

- Nije riješeno pitanje povrata zadružne imovine i statusa zadružne imovine, koja nosi prefiks „državna“;
- Zadružna pravila dobila zakonsko pravo da uređuju 28 odredbi Općeg zakona o zadrugama BiH, što je dalje dovelo do nekoliko propusta:
 - Propusti kod izbora osnivača,
 - Dileme i manipulacije oko osnivačkih uloga,
 - Propusti nerazlikovanja statusa zadrugara i kooperanta,
 - Nerazumijevanje statusa pravnog lica, kao osnivača.

Pojedine odredbe ovog Zakona BiH su u praksi neprovodive:

- Pitanje državne imovine kojom poljoprivredne zadruge raspolažu i koriste,
- Pitanje državne i zadružne imovine koju koriste poljoprivredne zadruge, koje uopće ne funkcionišu,
- Pitanje državne i zadružne imovine koja je napuštena i devastirana, a koristile su je zadruge koje su likvidirane ili brisane iz sudskog registra,
- Neprovodivost likvidacije poljoprivrednih zadruga koje uopće ne funkcionišu,
- Ne postoji pravna regulativa za transformaciju poljoprivrednih zadruga u proizvođačke organizacije,
- Prema Zakonu BiH iz 2003. godine poljoprivredne zadruge osniva najmanje pet fizičkih ili pravnih lica, što je nedopustivo mali broj,
- Veliki broj zadrugara ne ostvaruju nikakvu saradnju sa zadrugom, a ne postoji zakonska regulativa da se isti isključe,
- U velikom broju poljoprivrednih zadruga uposleni su ujedno i zadrugari i obnašaju funkcije u zadružnim organima, što je nedopustivo i t.d.

SWOT analiza

SNAGE	SLABOSTI
<ol style="list-style-type: none"> 1. Jačanje svijesti o potrebi za institucionalnim promjenama 2. Uspostavljen jak Zakonodavni okvir u oblasti poljoprivrede i ruralnog razvoja 3. Razvijeni prerađivački kapaciteti 4. Naučne i obrazovne institucije koje mogu osigurati transfer znanja 5. Postojanje strateških dokumenata za razvoj poljoprivrede i ruralnih područja u FBiH (iako se uglavnom ne provode); 6. Postojanje naučnih i obrazovnih institucija za transfer znanja; 7. Postojanje međunarodno prepoznate certifikacijske kuće za certifikaciju organske proizvodnje; 8. Sve veći broj zakonske regulative u kontekstu približavanja pravnoj stečevini EU (ali je nivo usklađenosti između nivoa upravljanja ograničen); 9. Značajan broj postojećih poljoprivrednih i novoosnovanih poljoprivrednih zadruga sa pozitivnim poslovnim rezultatima. 10. Jedan broj zadruga ima značajnu zadržnu imovinu, posebno u pogledu poslovnih objekata i zemljišta. 11. Značajan broj zadruga se bavi otkupom poljoprivrednih proizvoda. 12. Većina zadruga svojim članovima pruža usluge posredovanja u realizaciji poslovnih planova. 13. Zadrugari većinu svojih proizvoda prodaju preko zadruga. 14. Većina članova zadruge aktivno učestvuje u odlučivanju i radu zadruge. 15. Većina zadruga svoju dobit ulaže u razvoj poslovanja. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Loša saradnje BiH po pitanju strategija i politike implementacije planiranja i praćenja ruralnog razvoja. 2. Nedostatak političke volje za podršku I unaprijeđenje potrebnim institucionalnim promjenama 3. Nema koherentnog strateškog okvira za koordiniranje novih inicijativa politike i kontinuirano fokusiranje na projekte a ne na programe 4. Nizak kvalitet opreme i tehničkih uslova za istraživanje; 5. Nedostatak razvojnih institucija 6. Organizovani transfer znanja nije dostupan većem broju proizvođača 7. Naglasak na usvajanje zakona nije podržan jasnom implementacijom planova ili programa. 8. Sporo usklađivanje sektora sa EU i drugim međunarodnim okvirnim politikama; 9. Nedostatak sistema za analizu/praćenje i/ili evaluaciju efikasnosti prethodnih, sadašnjih ili planiranih politika o sektorskom učinku; Neadekvatna poljoprivredna statistika (uključujući podatke popisa) i/ili pouzdane sektorske informacione sisteme za usmjeravanje efikasnog donošenja politika; 10. U odnosu na potreba, nedovoljno razvijen sistem savjetodavne i stručne pomoći; 11. Institucionalni, politički i zakonodavni okvir koji nije u potpunosti usklađen sa EU praksom i standardima 12. Još uvijek prisutna ideologizacija zadrugarstva sa recidivima iz predhodnog političkog sistema. 13. Nije sistemski uređena zadržna statistika. 14. Sporna zakonska regulativa po pitanju vlasništva nad zadržnom imovinom, uknjižavanjem zadržne imovine, kao i uslovi pod kojima zadruge mogu koristiti ovu imovinu.

	<ol style="list-style-type: none">15. Neriješeno pitanje zadružne imovine u dijelu državne svojine koju zadruga koristi.16. Pojava otuđenja zadružne imovine od strane lokalne zajednice.17. Pojava uzurpacije i privatizacije zadružne imovine od različitih subjekata i pojedinaca.18. Pojedine odredbe postojećeg zakona neprovođive.19. Nema zakona o poljoprivrednim zadrugama na nivou Federacije BiH.20. Nema strategije razvoja poljoprivrednog zadrugarstva na nivou Federacije BiH.21. Vlada nedovoljno pruža podršku poljoprivrednom zadrugarstvu i entetskom zadružnom savezu;22. Nezainteresovanost lokalne samuprave za podršku poljoprivrednim zadrugama.23. Nedovoljna upućenost zadrugara u međunarodno priznate zadružne principe i zadružne vrijednosti.24. Nepoštivanje zadružnih principa.25. Površnost i formalizam u radu organa upravljanja.26. Mali broj zadrugara po zadrugi.27. Nedovoljna materijalna opremljenost zadruga (problem nedostatka savremenih skladišta, hladnjača, vozila, pakeraja, brend ambalaže i odgovarajuće mehanizacije).28. Zadružni menadžeri nedovoljno osposobljeni i obučeni za zadružne djelatnosti.29. Kadrovska struktura znatnog broja zadruga zaostaje za potrebama.30. Nedovoljno usvajanje novih znanja i tehnologija u djelatnostima kojima se zadruga bavi.31. Nedovoljno prisustvo zadruga u sferi visoko profitabilnih djelatnosti.32. Nedovoljna prisutnost zadruga u sferi integralnog ruralnog razvoja.33. Nedovoljna promocija zadrugarstva kao potencijalnog generatora zapošljavanja poljoprivrednih proizvođača.34. Nedovoljna međuzadružna saradnja.35. Nema inicijativa prema osnivanju sekundarnih organizacionih oblika
--	---

	<p>36. Zadruga imaju vrlo male pomoći od krovnih zadružnih organizacija.</p> <p>37. Visoka opterećenja po osnovu PDV-a, poreza i doprinosa.</p> <p>38. Narušeni i neuređeni tržišni odnosi između zadruga i drugih tržišnih subjekata;</p> <p>39. Neredovno sprovođenje zadružne revizije kao osnova za analizu, kontrolu i unapređenje stanja u zadružnom sektoru.</p> <p>40. Veliki broj komercijalnih i nekomercijalnih gazdinstava nije učlanjen u zadruga.</p> <p>41. Veliki broj neaktivnih zadruga koje nisu brisane iz sudskog registra.</p> <p>42. Nemogućnost upisa imovine velikog broja aktivnih zadruga.</p> <p>43. Nepoštovanje zadružnih principa u jednom broju zemljoradničkih zadruga.</p> <p>44. Malobrojno članstvo u zadrugama u odnosu na ukupan broj poljoprivrednika na teritoriji koju pokrivaju.</p> <p>45. Slab trend povećanja članstva u zadrugama.</p> <p>46. Zastarjelo članstvo u poljoprivrednim zadrugama.</p> <p>47. Nepovoljan stepen obrazovanja i obuke članova i rukovodstva zadruga.</p> <p>48. Veliki broj zadružnih poslovnih prostora se koristi samo za iznajmljivanje.</p> <p>49. Nizak udio prerade poljoprivrednih proizvoda kao način dodavanja vrijednosti poljoprivrednim proizvodima u zadrugama.</p> <p>50. Većina zadruga ne dijeli poslovnu dobit sa zadrugarima.</p>
PRILIKE	PRIJETNJE
<ol style="list-style-type: none"> 1. Razviti efikasan BiH okvir koordinacija i postepenu harmonizaciju politika 2. Povećati resurse za jačanje upravljanja sektorom, informacionim sistemima i uslugama 3. Mogućnosti povezivanja sa trgovinskim lancima 4. Harmonizirati BiH zakonodavstvo sa EU standardima, zatim vršiti 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Nekonkistentna i promjenljiva politika obaveza za podršku institucionalnoj reformi. 2. Nedostatak iskustva i kapaciteta za ostvarivanje efikasnih javnih-privatnih partnerstva 3. Otpor menadžmenta promjenama. 4. Uplitanje političkih struktura u provođenju zadružnih principa. 5. Prisustvo sive ekonomije i monopola na strani prerade i trgovine;

<p>naučne i stručno tehničke poslove iz područja sigurnosti hrane zasnovane na procjeni rizika i doprinositi unaprijeđenju funkcije upravljanja rizikom.</p> <ol style="list-style-type: none"> 5. Uspostaviti multi-godišnje programiranje i planiranje budžeta i uvesti efikasan sistem praćenja i ocjenjivanja utjecaja 6. Revidirati i uskladiti pravilnike za upravljanje institucijama sektora na svim nivoima 7. Povezati usvajanje zakona sa jasnom implementacijom procesa planiranja 8. Strateški dokumenti, detaljni akcioni planovi i namjenski budžeti za razvoj poljoprivrede i ruralnog razvoja u BiH entitetima i opredjeljenje za postepeno prilagođavanje sa EU, u podršku konkurentskim ciljevima; 9. Restrukturiranje i izgradnja kapaciteta svih sektorskih upravljačkih struktura, usmjeravano najboljim EU i međunarodnim praksama; 10. Uspostavljanje efikasnih kapaciteta i sistema za kreiranje, programiranje, upravljanje, koordinaciju, analizu, praćenje i evaluaciju politika; 11. Dodatni EU fondovi za pretpristupno prilagođavanje i jačanje struktura i sistema poljoprivrednog sektora; 12. Jačanje aktera na lokalnom nivou u svim oblastima ekonomije i društva 13. jačanje javno-privatnih partnerstava u realizaciji investiciojskih programa i u procesu upravljanja 14. Neutralizacija ideologizacije zadrugarstva kroz: 15. Medijsko promicanje vidljivosti zadružnog oblika organizovanja, 16. Organizovanje okruglih stolova i drugih naučno- stručnih događaja, 	<ol style="list-style-type: none"> 6. Nedostatak specifičnih bankarskih proizvoda i paketa ponuda; 7. Nedovoljno razumijevanje značaja poljoprivrednog zadrugarstva za razvoj društva, od strane vladinih institucija 8. Politička nestabilnost i loše poslovno okruženje; 9. Nedostatak političke posvećenosti za podršku većim ulaganjima u ruralni razvoj; 10. Zavisnost poljoprivredne politike od ukupnih društveno-političkih odnosa unutar i van BiH; 11. Loš imidž BiH zbog proteklog rata, političke nestabilnosti i ekonomske nerazvijenosti; Nerazvijen i nepouzdan informacioni sistem u poljoprivredi i nedovoljana logistička podrška (prognozne službe, registri, katastar i dr.); Liberalan spoljnotrgovinski režim; 12. Zastoj u EU integracijskim procesima; 13. Nedostatak sredstava za provođenje političkih i ekonomskih reformi
---	---

<ol style="list-style-type: none"> 17. Izdavanje brošura, knjige i drugih oblika pisane riječi i dr. 18. Pružanje sistemske podrške razvoju entitetskog zadružnog saveza i vertikalnog udruživanja zadruga. 19. Sistemska podrška Savezu zadruga FBiH za formiranje statističke stručne službe pri Savezu zadruga FBiH od strane MPVIŠFBiH. 20. Uspostavljanje zakonodavnih i pravnih okvira koji će biti prilagođeni pravcu jačanje inicijativa za poduzetničke zadruge, a to podrazumijeva: <ol style="list-style-type: none"> 21. Izmjene postojećih zakonskih odredbi kako bi se uklonila ograničenja, posebno u dijelu koji definiše zadružno vlasništvo, 22. Omogućavanje upisa zadružne imovine kako bi se spriječila devastacija zadružnog sektora, 23. Implementacija izvornih zadružnih principa, 24. Uvezivanje zadruga sa savjetodavnom službom, 25. Direktnija saradnja sa robnim rezervama, 26. Doslednija primjena pravilnika o kvalitetu proizvoda, 27. Podrška inicijativama koje idu u pravcu institucionalnog uređenja tržišta i td. 28. Donošenje Zakona o poljoprivrednim zadruga Federacije BiH (ova prilika je alternativa prilici 1 29. Korišćenje zadruga kao pokretača racionalnog korišćenja zemljišnog kapaciteta i implementacija Strateškog plana ruralnog razvoja Federacije BiH. 30. Uspostavljanje čvršćih i kontinuiranih veza između entitetskog saveza i zadruga, sa stručnim i naučnim institucijama, agencija itd. 31. Podrška organizaciji sekundarnih zadružnih oblika u vidu poslovnih 	
---	--

<p>centara, magacina, berzi, pijaca, kao i drugih oblika od interesa za razvoj zadrugarstva i ruralnog stanovništva.</p> <ol style="list-style-type: none">32. Uvođenje kooperativnog informacionog sistema.33. Organizovanje promocije i prezentacije zadružnih vrijednosti i dostignuća.34. Uspostavljanje saradnje sa lokalnim zajednicama;35. Uspostavljanje dugoročnih poslovnih odnosa zadruga, prvenstveno sa prehrambenom industrijom i prometnim subjektima, a na osnovu planiranja, ugovaranja i isporuke proizvoda proizvedenih na području djelovanja zadruge.36. Uvođenje određenih oblika zaštite domaćih poljoprivrednih proizvoda u pogledu primjene pravila CEFTA, posebno u dijelu koji se odnosi na zaštitu domaće proizvodnje.37. Stabilizacija tržišta i proizvodnje kroz robne rezerve.38. Razvoj berzi, pijaca i drugih oblika tržišne infrastrukture.39. Promocija i korištenje marketinških alata.40. Uvođenje diferencirane stope PDV-a u poljoprivredi za repromaterijal, opremu i mašine.41. Istraživanje mogućnosti formiranja zadružnog garantnog fonda.42. Sagledavanje potrebe i mogućnosti osnivanja štedno-kreditnih zadruga.43. Ustupanje zadrugama na privremeno ili trajno korištenje određene državne imovine (zemljište, objekti).44. Učiniti poljoprivredne zadruge proizvođačkim organizacijama45. Pružanje systemske podrške zadružnoj reviziji.46. Podrška međuzadružnom udruživanju.	
--	--

47. Jačanje uloge zadruge u ruralnim područjima.48. Osmišljavanje federalnih novčanih podrški za zadruge i entitetski savez u slijedećim pravcima:49. Podrška za realizovane aktivnosti zadruga na povezivanju ponude porodičnih PG i obrta u iznosu od najmanje 20% od ostvarene vrijednosti otkupljenih proizvoda, s tim da ova sredstva budu izdvojena samo za zadruge i za one privredne subjekte koji imaju udio vrijednosti uvoza poljoprivrednih proizvoda u strukturi Ukupnog prihoda maksimalno do 20%,50. Podrška za osnivanje poljoprivrednih zadruga,51. Podrška za osnivanje sekundarnih zadruga,52. Podrška za sufinansiranje troškova plata uposlenih u zadruzi,53. Podrška za sufinansiranje troškova revizija,54. Podrška za sufinansiranje zadružnih projekata koji se implementiraju na ruralnim područjima,55. Podrška za realizovanje aktivnosti Saveza zadruga FBiH, u vezi čega bi se pripremio godišnji program aktivnosti ove zadružne organizacije u saradnji i po zahtjevu MPViŠFBiH,56. Podrška za izradu Programa razvoja poljoprivrednog zadrugarstva Federacije BiH,57. Podrška za izradu Zakona o poljoprivrednim zadrugama Federacije BiH,58. Podrška za izradu programa horizontalnog i vertikalnog uvezivanja primarnih zadruga u sekundarne organizacije (regionalne zadružne saveze).	

Prilozi

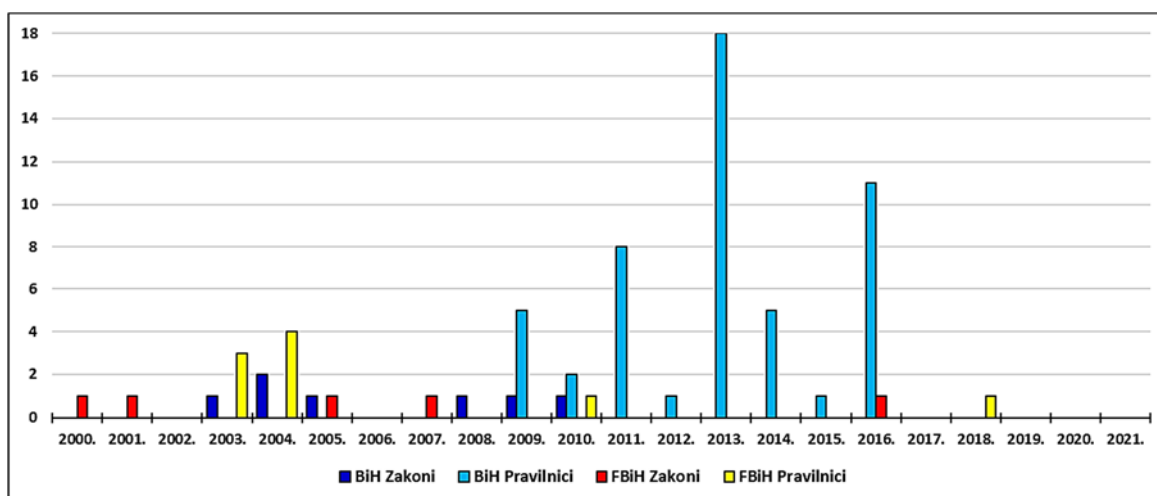
Tabela 1. Zakonski i važniji podzakonski propisi koji se odnose na biljnu poljoprivrednu proizvodnju u Federaciji BiH (decembar 2021. godine)

#	Propis	Sl. glasnik/novine
Zakoni na nivou BiH		
	Zakon	Službeni glasnik BiH
1	Zakon o zaštiti zdravlja bilja	23/03
2	Zakon o mineralnim đubrivima	46/04, 76/11
3	Zakon o fitofarmaceutskim sredstvima Bosne i Hercegovine	49/04
4	Zakon o sjemenu i sadnom materijalu poljoprivrednih biljaka Bosne i Hercegovine	3/05
5	Zakon o poljoprivredi, ishrani i ruralnom razvoju Bosne i Hercegovine	50/08
6	Zakon o genetski modificiranim organizmima	23/09
7	Zakon o zaštiti novih sorti bilja u Bosni i Hercegovini	14/10, 32/13
Pravilnici na nivou BiH		
	Pravilnik	Službene glasnik BiH
1	Pravilnik o mjerama za sprječavanje unošenja i širenja SYNCHYTRIUM ENDOBIOTICUM	78/09
2	Pravilnik o provođenju sistemske kontrole i preduzimanju mjera (bakterija CLAVIBACTER CLAVIBACTER MICHIGANENSIS (SMITH) DAVIS ET AL. SSP. SEPEDONICUS)	90/09
3	Pravilnik o uslovima u pogledu stručne, prostorne i tehničke osposobljenosti fitosanitarnih laboratorija za izvođenje laboratorijskih testiranja radi dijagnostikovanja štetnih organizama	63/10
4	Pravilnik o uslovima za imenovanje fitosanitarnog inspektora	33/10
5	Pravilnik o mjerama za sprečavanje unošenja, širenja i suzbijanja štetnih organizama na bilju, biljnim proizvodima i reguliranim objektima	59/11
6	Pravilnik o uslovima pod kojima se određeni štetni organizmi, bilje ili biljni proizvodi i regulisani objekti mogu uvoziti ili prevoziti-prenositi	104/11
7	Pravilnik o fitosanitarnim zahtjevima za drveni materijal za pakovanje u međunarodnom prometu	60/12
8	Pravilnik o mjerama za sprečavanje širenja i kontrole cistolikih nematoda	98/12
9	Pravilnik o mjerama za sprečavanje unošenja i širenja borove nematode Bursaphelenchus xylophilus (Steiner et Buhner) Nickle et al.	31/12
10	Pravilnik o fitosanitarnom registru i o biljnim pasošima	5/13, 35/15
11	Pravilnik o formi i sadržaju fitosanitarnog sertifikata i fitosanitarnog sertifikata za reeksport	12/13, 68/16, 6/17
12	Pravilnik o listama štetnih organizama, listama bilja, biljnih proizvoda i regulisanih objekata	48/13
13	Pravilnik o mjerama za sprječavanje unošenja i širenja uzročnika bolesti vretenaste krtole krompira – Potato spindle tuber viroida	30/13
14	Pravilnik o načinu izvještavanja i objavljivanja podataka o prvoj pojavi štetnih organizama sa listi IA и IIA	61/13
15	Pravilnik o fitosanitarnim mjerama za sprječavanje unošenja, širenja i suzbijanja štetnog organizma kineska strižibuba - Anoplophora chinensis (Foster)	68/14
16	Pravilnik o provođenju sistemske kontrole i preduzimanju mjera (bakterija RALSTONIA SOLANACEARUM (SMITH) YABUUCH)	28/14
17	Pravilnik o uslovima i načinu unošenja određenog bilja i biljnih proizvoda iz susjednih zemalja u pogranično područje BiH	31/14, 17/15
18	Pravilnik o razmjeni informacija i notifikaciji o zadržavanju pošiljaka bilja, biljnih proizvoda i regulisanih objekata ili štetnih organizama	55/16
19	Pravilnik o sastavu, načinu imenovanja, djelokruga i načinu rada stručnog savjeta za zdravlje bilja	29/16

#	Propis	Sl. glasnik/novine
20	Pravilnik o priznavanju sorti poljoprivrednog bilja u Bosni i Hercegovini	6/11, 29/17
21	Pravilnik o upisu sorti u sortnu listu Bosne i Hercegovine	6/11, 29/17
22	Pravilnik o kontroli reproduccionog materijala poljoprivrednih biljaka koji se uvozi	34/12
23	Pravilnik o stavljanju u promet materijala za razmnožavanje povrća i sadnog materijala povrća u Bosni i Hercegovini	43/12
24	Pravilnik o stavljanju u promet sjemena uljanog i predivog bilja u Bosni i Hercegovini	63/12
25	Pravilnik o stavljanju u promet sjemena žita u Bosni i Hercegovini	60/12, 54/16
26	Pravilnik o stavljanju u promet sjemenskog krompira u Bosni i Hercegovini	67/12
27	Pravilnik o stavljanju u promet materijala za razmnožavanje voća i voćnih sadnica	50/13
28	Pravilnik o stavljanju u promet materijala za raznožavanje vinove loze u Bosni i Hercegovini	50/13
29	Pravilnik o stavljanju u promet reproduccionog materijala ukrasnih biljaka u Bosni i Hercegovini	83/13
30	Pravilnik o stavljanju u promet sjemena krmnog bilja	83/13
31	Pravilnik o stavljanju u promet sjemena povrća u Bosni i Hercegovini	83/13, 52/13
32	Pravilnik o stavljanju u promet sjemena repe u Bosni i Hercegovini	83/13
33	Pravilnik o zajedničkoj komisiji za sorte poljoprivrednog bilja u Bosni i Hercegovini	21/13
34	Pravilnik o službenom nadzoru sadnog materijala poljoprivrednih biljaka u Bosni i Hercegovini	13/15
35	Pravilnik o službenom nadzoru sjemenskih usjeva u Bosni i Hercegovini	14/15
36	Pravilnik o upisu u registar dobavljača sjemena i sadnog materijala poljoprivrednih biljaka	54/16
37	Pravilnik o postupku sa zabranjenim sredstvima	58/09
38	Pravilnik o uslovima za stavljanje u promet, kvalitetu i kontroli kvaliteta mineralnih đubriva te skladištenju i rukovanju mineralnim đubrivima	90/09, 13/11, 33/13
39	Pravilnik o uslovima koje moraju da ispunjavaju pravna i fizička lica za promet fitofarmaceutskim sredstvima	51/11, 79/13
40	Pravilnik o dužnostima korisnika fitofarmaceutskih sredstava	101/12
41	Pravilnik o upisu distributera i uvoznika mineralnih đubriva u registar distributera i uvoznika mineralnih đubriva	5/13
42	Pravilnik o upisu mineralnih đubriva u registar mineralnih đubriva	5/13
43	Pravilnik o uređajima za aplikaciju fitofarmaceutskih sredstava	84/13
44	Pravilnik o uslovima koje moraju da ispunjavaju ovlašćene laboratorije za ispitivanje kvaliteta mineralnih đubriva	28/14
45	Pravilnik o jedinstvenim principima za ocjenjivanje fitofarmaceutskih sredstava	10/16
46	Pravilnik o potrebnoj dokumentaciji za ocjenu aktivnih materija	11/16
47	Pravilnik o potrebnoj dokumentaciji za ocjenu fitofarmaceutskih sredstava	12/16
48	Pravilnik o razvrstavanju, pakovanju, obilježavanju i opremanju fitofarmaceutskih sredstava uputstvom za upotrebu	10/16
49	Pravilnik o postupku sa zabranjenim sredstvima	58/09
50	Pravilnik o uslovima za stavljanje u promet, kvalitetu i kontroli kvaliteta mineralnih đubriva te skladištenju i rukovanju mineralnim đubrivima	90/09, 13/11, 33/13
51	Pravilnik o uslovima koje moraju da ispunjavaju pravna i fizička lica za promet fitofarmaceutskim sredstvima	51/11, 79/13
52	Pravilnik o dužnostima korisnika fitofarmaceutskih sredstava	101/12
53	Pravilnik o upisu distributera i uvoznika mineralnih đubriva u registar distributera i uvoznika mineralnih đubriva	5/13
54	Pravilnik o upisu mineralnih đubriva u registar mineralnih đubriva	5/13
55	Pravilnik o uređajima za aplikaciju fitofarmaceutskih sredstava	84/13
56	Pravilnik o uslovima koje moraju da ispunjavaju ovlašćene laboratorije za ispitivanje kvaliteta mineralnih đubriva	28/14
57	Pravilnik o jedinstvenim principima za ocjenjivanje fitofarmaceutskih sredstava	10/16
58	Pravilnik o potrebnoj dokumentaciji za ocjenu aktivnih materija	11/16

#	Propis	Sl. glasnik/novine
59	Pravilnik o potrebnoj dokumentaciji za ocjenu fitofarmaceutskih sredstava	12/16
60	Pravilnik o razvrstavanju, pakovanju, obilježavanju i opremanju fitofarmaceutskih sredstava uputstvom za upotrebu	10/16
Zakoni na nivou FBiH		
	Zakon	Službene novine FBiH
1	Zakon o poljoprivredi Federacije BiH	88/07, 04/10, 27/12, 07/13, 82/21
2	Zakon o priznavanju i zaštiti sorti poljoprivrednoga i šumskog bilja	31/00
3	Zakon o sjemenu i sadnom materijalu poljoprivrednog bilja	55/01, 31/14
4	Zakon o sjemenu i sadnom materijalu šumskih i hortikulturnih vrsta drveća i grmlja	71/05
5	Zakon o poljoprivrednoj organskoj proizvodnji	72/16
Pravilnici na nivou Federacije BiH		
	Pravilnik	Službene novine FBiH
1	Pravilnik o sadržaju, načinu i uvjetima upisa u registre poljoprivrednog sjemena i poljoprivrednog sadnog materijala	05/03
2	Pravilnik o osnovnim zahtjevima o kvaliteti, pakiranju i deklarisanju sjemena poljoprivrednog bilja	49/03, 12/04
3	Pravilnik o osnovnim zahtjevima, o kvalitetu poljoprivrednog sadnog materijala, načinu pakovanja, plombiranja, deklarisanja i uslovima čuvanja sadnog materijala poljoprivrednog bilja	51/03, 58/03
4	Pravilnik o stručnom pregledu sjemenskog usjeva poljoprivrednog bilja	14/04
5	Pravilnik o visini troškova za izvršeni stručni pregled nad proizvodnjom sjemena i sadnog materijala i deklarisanja sjemena i sadnog materijala poljoprivrednog bilja	25/04
6	Pravilnik o visini naknade troškova za utvrđivanje kvaliteta poljoprivrednog sjemena	25/04
7	Pravilnik o stručnom pregledu nad proizvodnjom poljoprivrednog sadnog materijala	25/04
8	Pravilnik o načinu kontrole, visini i načinu plaćanja naknada za obavljene obvezne kontrole pošiljki mineralnih gnojiva pri uvozu u FBiH	2/10
9	Pravilnik za organsku biljnu i stočarsku proizvodnju	14/18

Izvori: Službeni glasnik BiH, Službene novine FBiH; Ministarstvo spoljne trgovine i ekonomskih odnosa Bosne i Hercegovine (<http://www.mvteo.gov.ba>), Uprava Bosne i Hercegovine za zaštitu bilja (<https://uzzb.gov.ba>); Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva (<https://fmpvs.gov.ba>)

Izvori: Službeni glasnik BiH, Službene novine FBiH; Ministarstvo spoljne trgovine i ekonomskih odnosa Bosne i Hercegovine (<http://www.mvteo.gov.ba>), Uprava Bosne i Hercegovine za zaštitu bilja (<https://uzzb.gov.ba>); Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva (<https://fmpvs.gov.ba>)

Grafikon 1. Broj i dinamika donošenja zakonskih i najvažnijih zakonskih propisa kojima se legislativno reguliše oblast biljne poljoprivredne proizvodnje u FBiH

Tabela 2. Zakonski i važniji podzakonski propisi koji se odnose na stočarstvo, ribarstvo i veterinarstvo u Federaciji BiH (decembar 2021. godine)

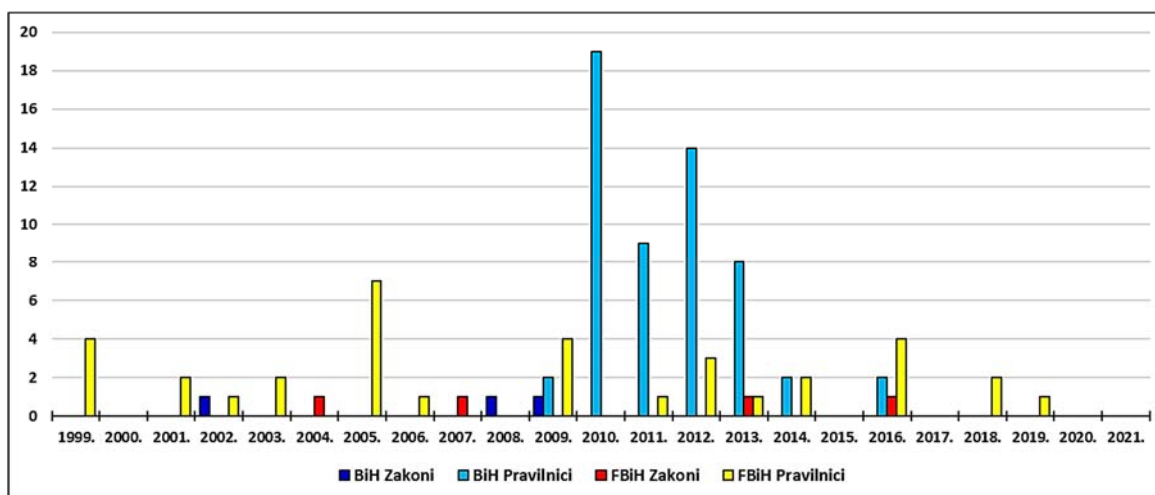
#	Propis	Sl. glasnik/novine
Zakoni na nivou BiH		
	Zakon	Službeni glasnik BiH
1	Zakon o poljoprivredi, ishrani i ruralnom razvoju Bosne i Hercegovine	50/08
2	Zakon o veterinarstvu u Bosni i Hercegovini	34/02
3	Zakon o zaštiti dobrobiti životinja	25/09
Pravilnici na nivou BiH		
	Pravilnik	Službene glasnik BiH
1	Pravilnik o uslovima i načinu rada granične veterinarske inspekcije Bosne i Hercegovine	45/09
2	Pravilnik o obilježavanju sirovina i proizvoda životinjskog podrijetla i izradi, obliku i sadržaju veterinarskih oznaka	82/09
3	Pravilnik o provođenju analitičkih metoda i tumačenju rezultata	95/10
4	Pravilnik o obilježavanju i kontroli kretanja životinja u Bosni i Hercegovini	13/10, 79/10, 25/11, 103/11, 41/12, 52/15, 2/16, 66/16
5	Pravilnik o mjerama kontrole njukastl bolesti	35/10
6	Pravilnik o mjerama za suzbijanje i kontrolu influence ptica	35/10
7	Pravilnik o mjerama za otkrivanje, suzbijanje i iskorjenjivanje klasične svinjske kuge	38/10, 51/11, 6/12, 4/13, 90/14
8	Pravilnik o mjerama za kontrolu i iskorjenjivanje bolesti plavog jezika	38/10
9	Pravilnik o načinu praćenja zoonoza i uzročnika zoonoza	46/10
10	Pravilnik o statusu država ili regija u odnosu na bovinu spongiformnu encefalopatiju	80/10, 55/12, 86/12, 98/14
11	Pravilnik o načinu vođenja evidencije o eksperimentalnim životinjama i vrstama eksperimenata	19/10
12	Pravilnik o uvjetima koje moraju ispunjavati uzgoji kućnih ljubimaca namijenjenih prodaji	20/10
13	Pravilnik o osnivanju i uvjetima koje moraju ispunjavati skloništa za životinje	27/10
14	Pravilnik o držanju opasnih životinja	22/10
15	Pravilnik o zaštiti životinja pri klanju ili usmrćivanju	46/10
16	Pravilnik o zaštiti eksperimentalnih životinja i uslovima koje moraju da ispunjavaju pravna lica koja se bave izvođenjem eksperimenata na životinjama	46/10
17	Pravilnik o alternativnoj identifikacionoj oznaci za određene sirovine i proizvode životinjskog porijekla	109/10
18	Pravilnik o uvjetima za osnivanje i rad zooloških vrtova	27/10
19	Pravilnik o tradicionalnom sportskom nadmetanju bikova	44/10
20	Pravilnik o uslovima koje moraju da zadovoljavaju farme i uslovima za zaštitu životinjana na farmama	46/10, 12/13, 74/16
21	Pravilnik o zaštiti životinja tijekom prijevoza i s prijevozom povezanih postupaka	57/10
22	Pravilnik o mjerama za nadzor afričke svinjke kuge	15/11
23	Pravilnik o mjerama za kontrolu određenih bolesti životinja i posebne mjere za vezikularnu bolest svinja	15/11
24	Pravilnik o veterinarskim uvjetima za uvoz određenih vrsta ptica i o uvjetima karantene	17/11
25	Pravilnik o mjerama za otkrivanje, suzbijanje i iskorjenjivanje afričke bolesti konja	17/11

#	Propis	Sl. glasnik/novine
26	Pravilnik kojim se utvrđuju mjere za sprječavanje, kontrolu i iskorjenjivanje transmisivnih spongiformnih encefalopatija	25/11, 20/13, 70/14
27	Pravilnik o uslovima zdravlja životinja koji se primjenjuju na životinje akvakulture i njihove proizvode te sprečavanju i suzbijanju određenih bolesti vodenih životinja	28/11
28	Pravilnik o mjerama za suzbijanje i iskorjenjivanje slinavke i šapa	45/11
29	Pravilnik o uvjetima u pogledu zdravlja životinja koji se odnosi na proizvodnju, preradu, stavljanje u promet i unošenje proizvoda životinjskog podrijetla namijenjenih za ljudsku konzumaciju	5/11
30	Pravilnik o maksimalno dozvoljenim količinama farmakološki aktivnih supstanci u proizvodima životinjskog porijekla	61/11, 67/12, 45/16
31	Pravilnik o dodatnim garancijama za gazdinstva u odnosu na transmisivne spongiformne encefalopatije	6/12
32	Pravilnik o provođenju mjera kontrole, praćenja, nadzora i ograničenja kretanja životinja prijemljivih na bolesti plavog jezika	32/12
33	Pravilnik o uvjetima u pogledu zdravlja za nekomercijalni uvoz i provoz kućnih životinja	34/12
34	Pravilnik o utvrđivanju dijagnostičkih postupaka, metoda uzimanja uzoraka i kriterija za vrednovanje rezultata laboratorijskih testova za vezikularnu bolest svinja	59/12
35	Pravilnik kojim se predviđaju uslovi i tehnike genotipiziranja PrP gena populacija ovaca u Bosni i Hercegovini	86/12
36	Pravilnik o organizaciji službenih kontrola proizvoda životinjskog podrijetla namijenjenih prehrani ljudi	103/12
37	Pravilnik o higijeni hrane životinjskog podrijetla	103/12, 28/14, 87/15
38	Pravilnik o zaštiti pasa koji se drže kao kućni ljubimci	18/12
39	Pravilnik o utvrđivanju veterinarsko-zdravstvenih uslova za odlaganje, korištenje, sakupljanje, prijevoz, identifikaciju i sljedivost, registraciju i odobravanje pogona, stavljanje na tržište, uvoz, tranzit i izvoz nusproizvoda životinjskog porijekla i njihovih proizvoda koji nisu namijenjeni ishrani ljudi	30/12
40	Pravilnik o načinu odobravanja objekata koji se bave uzgojem živih životinja, proizvodnjom, preradom, obradom i skladištenjem proizvoda životinjskog porijekla za izvoz na tržište Europske unije	102/12
41	Pravilnik o ciljevima za smanjenje prisustva bakterija vrsta Salmonella enteritidis i Salmonella typhimurium kod brojlera	102/12
42	Pravilnik o ciljevima za smanjenje prisustva bakterija vrsta Salmonella enteritidis i Salmonella typhimurium kod koka nesilja	102/12
43	Pravilnik o ciljevima za smanjenje prisustva bakterija vrsta Salmonella kod odraslih rasplodnih jata vrste Gallus gallus	103/12
44	Pravilnik o dopuni Pravilnik o načinu praćenja zoonoza i uzročnika zoonoza	96/13
45	Pravilnik o higijeni hrane	4/13
46	Pravilnik o implementaciji programa nadgledanja avijarne influence kod peradi i divljih ptica	4/13
47	Pravilnik o mjerama u slučaju otkrivanja relevantnih serotipova salmonela od interesa za javno zdravstvo kod peradi	96/13
48	Pravilnik o načinu vođenja jedinstvene liste odobrenih objekata za rukovanje nusproizvodima životinjskog porijekla	64/13
49	Pravilnik o načinu vođenja jedinstvene liste odobrenih objekata koji rukuju proizvodima životinjskog porijekla namijenjenih ishrani ljudi	64/13, 16/16
50	Pravilnik o načinu vođenja jedinstvene liste svih registriranih objekata koji rukuju proizvodima životinjskog porijekla namijenjenih ishrani ljudi, nusproizvodima i hranom za životinje	64/13
51	Pravilnik o usitnjenom mesu, poluproizvodima i proizvodima od mesa	82/13
52	Pravilnik o mjerama za sprečavanje širenja visoko patogene influence ptica na druge ptice držane u zatočeništvu u zoološkim vrtovima i odbrenim tijelima, intitutima ili centrima	12/14

#	Propis	Sl. glasnik/novine
53	Pravilnik o biosigurnosnim mjerama za smanjenje rizika od prijenosa visoko patogene influence ptica s ptica koje žive u divljini na perad i druge ptice koje žive u zatočeništvu	92/14
54	Pravilnik o provedbenim mjerama za određene proizvode na koje se primjenjuju propisi o hrani	3/16
55	Pravilnik o identifikaciji i vođenju evidencije pasa, mačaka i pitomih vretica u Bosni i Hercegovini	96/16
56	Pravilnik o uslovima uvoza i provoza živih životinja, sirovina, proizvoda i nusproizvoda životinjskog porijekla, veterinarskih lijekova i hrane za životinje u Bosnu i Hercegovinu	57/12
Zakoni na nivou FBiH		
	Zakon	Službene novine FBiH
1	Zakon o poljoprivredi Federacije BiH	88/07, 04/10, 27/12, 07/13, 82/21
2	Zakon o slatkovodnom ribarstvu	64/04
3	Zakon o stočarstvu	66/13
4	Zakon o poljoprivrednoj organskoj proizvodnji	72/16
Pravilnici na nivou Federacije BiH		
	Pravilnik	Službene novine FBiH
1	Pravilnik o obliku, načinu vođenja registra i obrazac prijave za upis uzgajivača uzgojno vrijednih životinja	21/14
2	Pravilnik o načinu vođenja matičnih knjiga, registara i prijave te uvjetima koje trebaju ispunjavati domaće životinje da bi bile upisane u matičnu knjigu i registar	21/14
3	Pravilnik o načinu rada Komisije/Povjerenstva za licenciranje i postupak licenciranja rasplodnjaka	3/16
4	Pravilnik o pčelarstvu	31/18
5	Pravilnik za organsku biljnu i stočarsku proizvodnju	14/18
6	Pravilnik o obliku, sadržaju i načinu vođenja ribarskoga katastra	63/05
7	Pravilnik o organizaciji i radu ribočuvarske službe, obliku i sadržaju obrasca legitimacije i značke ribočuvara	63/05
8	Pravilnik o načinu, alatima i sredstvima kojima se obavlja ribolov	63/05
9	Pravilnik o obliku, sadržaju i načinu vođenja upisnika o izdanim dozvolama za gospodarski ribolov	63/05
10	Pravilnik o određivanju štete nanese ribljem fondu	63/05
11	Pravilnik o programu i načinu polaganja ribičkoga ispita, obrascu i načinu izdavanja uvjerenja o položenom ribičkom ispitu i registru o izdanim uvjerenjima o položenom ribičkom ispitu	63/05, 31/09
12	Pravilnik o obliku i sadržaju obrasca dozvola za sportsko-rekreacijski ribolov	71/05
13	Pravilnik o bližim uvjetima za proizvodnju, promet, ispitivanje, kontrolu, vođenje evidencije i oglašavanje veterinarsko-medicinskih sredstava	40/99, 63/09
14	Pravilnik o načinu propisivanja i izdavanja lijekova koji se upotrebljavaju u veterinarstvu	54/99, 59/09
15	Pravilnik o posebnim uvjetima za obavljanje ispitivanja, načinu kontrole i čuvanja lijekova koji se upotrebljavaju u veterinarstvu	44/99, 57/09
16	Pravilnik o posebnim uvjetima za proizvodnju lijekova koji se upotrebljavaju u veterinarstvu	24/99, 60/09
17	Pravilnik o uvjetima za uvoz sjemena za umjetno osjemenjivanje životinja i oplodnih jajnih stanica i njihovoj uporabi u stočarstvu	4/01, 25/04
18	Pravilnik o uslovima obavljanja poslova dezinfekcije, dezinfekcije, deratizacije i radiološke dekontaminacije	42/01, 22/04
19	Pravilnik o veterinarsko-zdravstvenim uslovima kojima moraju udovoljavati objekti za sakupljanje, konzerviranje, skladištenje i promet sirove kože, krzna, vune i dlaka životinja	21/02
20	Pravilnik o veterinarsko-zdravstvenim uvjetima koje trebaju ispunjavati objekti za proizvodnju, promet i skladištenje hrane za životinje	47/03, 5/10

#	Propis	Sl. glasnik/novine
21	Pravilnik o polaganju stručnih ispita za doktore veterinarske medicine i veterinarske tehničare	2/03, 101/16
22	Pravilnik o uvjetima, koje mora ispunjavati Veterinarska komora za vršenje javnih ovlaštenja	63/06
23	Pravilnik o uslovima za promet lijekova koji se upotrebljavaju u veterinarstvu	60/09, 5/10
24	Pravilnik o metodama za kontrolu meda i drugih pčelinjih proizvoda	37/09
25	Pravilnik o mjerama bruceloze malih preživača	43/09
26	Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o mjerama bruceloze malih preživača	53/09
27	Pravilnik o visini naknade i načinu raspodjele sredstava za obavljene veterinarsko-zdravstvene preglede i kontrolu na teritoriji Federacije Bosne i Hercegovine	51/11, 55/12, 5/16, 62/21
28	Pravilnik o postupku isplate nadoknade štete za neškodljivo uklonjene seropozitivne životinje	98/12
29	Pravilnik o sadržaju, obliku i načinu vođenja registra odobrenih i registriranih objekata i načinu dodjele veterinarskih kontrolnih i evidencijskih brojeva u Federaciji Bosne i Hercegovine	70/12
30	Pravilnik o visini i načinu raspodjele naknada za svjedodžbu o zdravstvenom stanju životinja	55/12
31	Pravilnik o veterinarsko-zdravstvenim uvjetima za objekte koji proizvode hranu životinjskog podrijetla	22/13
32	Pravilnik o uslovima za osnivanje i obavljanje veterinarske djelatnosti i načinu dodjele područja djelovanja	5/16, 40/16
33	Pravilnik o sadržaju, obliku i načinu vođenja evidencije i načinu i rokovima dostavljanja izvještaja o obavljanju veterinarske djelatnosti	5/16
34	Pravilnik o uzimanju uzoraka i proizvoda i njihovo dostavljanje na ispitivanje ovlaštenim stručnim institucijama	102/16
35	Pravilnik o uslovima koje mora ispunjavati objekat i mjesto za sakupljanje i neškodljivo uništavanje životinjske lešine, konfiskata i proizvoda životinjskog porijekla namijenjenog utilizaciji i prijevozno sredstvo namijenjeno za njihovo sakupljanje i prijevoz	3/19

Izvori: Službeni glasnik BiH, Službene novine FBiH; Ministarstvo spoljne trgovine i ekonomskih odnosa Bosne i Hercegovine (<http://www.mvteo.gov.ba>), Kancelarija za veterinarstvo Bosne i Hercegovine (<http://www.vet.gov.ba>), Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva (<https://fmpvs.gov.ba>)

Izvori: Službeni glasnik BiH, Službene novine FBiH; Ministarstvo spoljne trgovine i ekonomskih odnosa Bosne i Hercegovine (<http://www.mvteo.gov.ba>), Kancelarija za veterinarstvo Bosne i Hercegovine (<http://www.vet.gov.ba>), Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva (<https://fmpvs.gov.ba>)

Grafikon 2. Broj i dinamika donošenja zakonskih i najvažnijih zakonskih propisa kojima se legislativno reguliše oblast stočarstva, ribarstva i veterinarstva u FBiH

Tabela 3. Zakonski i važniji podzakonski propisi koji regulišu proizvodnju, kvalitet i zdravstvenu sigurnost hrane u Federaciji BiH (decembar 2021. godine)

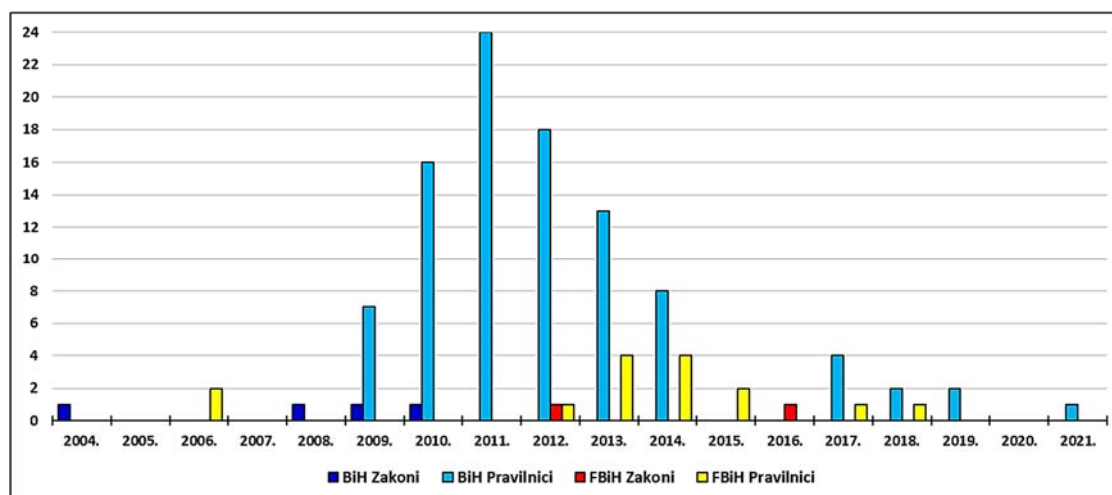
#	Propis	Sl. glasnik/novine
Zakoni na nivou BiH		
	Zakon	Službeni glasnik BiH
1	Zakon o hrani	50/04
2	Zakon o genetski modificiranim organizmima	23/09
3	Zakon o vinu, rakiji i drugim proizvodima od grožđa i vina	25/08
4	Zakon o zaštiti oznaka geografskog porijekla	53/10
Pravilnici na nivou BiH		
	Pravilnik	Službene glasnik BiH
1	Pravilnik o medu i drugim pčelinjim proizvodima	37/09, 25/11
2	Pravilnik o metodama uzorkovanja i analiza za službenu kontrolu količine mikotoksina u hrani	37/09, 68/12, 62/17
3	Pravilnik o metodama uzorkovanja i analiza za službenu kontrolu količine nitrata u hrani	37/09
4	Pravilnik o metodama uzorkovanja i analize za službenu kontrolu količine olova, kadmija, žive, anorganskog kalaja, 3-monoklorpropandiola (3-MPCD) i benzo(a)pirena u hrani	37/09
5	Pravilnik o metodama za kontrolu meda i drugih pčelinjih proizvoda	37/09, 84/19
6	Pravilnik o uvjetima koje moraju ispunjavati ovlaštene laboratorije koje provode analize hrane i postupku ovlašćivanja laboratorija	37/09
7	Pravilnik o soli za ljudsku ishranu	39/09, 30/12
8	Pravilnik o standardima za stavljanje jaja na tržište	25/10, 62/14
9	Pravilnik o šećerima	25/10
10	Pravilnik o prirodnim mineralnim i prirodnim izvorskim vodama	26/10, 32/12
11	Pravilnik o stolnim vodama	40/10
12	Pravilnik o zdravstvenoj ispravnosti vode za piće	40/10, 30/12, 62/17
13	Pravilnik o keramičkim predmetima namijenjenim za kontakt s hranom	42/10
14	Pravilnik o materijalima i predmetima izrađenim od filma od regenerirane celuloze namijenjenim za kontakt s hranom	42/10
15	Pravilnik o materijalima i predmetima koji sadrže vinil klorid monomer i namijenjeni su za kontakt sa hranom	42/10
16	Pravilnik o materijalima i predmetima namijenjenim za kontakt s hranom	42/10
17	Pravilnik o ograničavanju uporabe epoksi derivata u materijalima i predmetima namijenjenim za kontakt s hranom	42/10
18	Pravilnik o oslobađanju N-nitrozamina i prekursora N-nitrozamina supstanci iz elastomera ili gumenih duda za flašice i duda	42/10
19	Pravilnik o proizvodima od žitarica	76/10
20	Pravilnik o metodama analiza šećera	77/10, 18/13
21	Pravilnik o pekarskim proizvodima	77/10
22	Pravilnik o pivu	77/10, 30/12
23	Pravilnik o tjesteninama, tijestu i proizvodima od tijesta	77/10
24	Pravilnik o jestivim biljnim uljima, jestivim biljnim mastima i majonezama	21/11
25	Pravilnik o jestivim kazeinima i kazeinatima	21/11
26	Pravilnik o mazivim mastima	21/11
27	Pravilnik o proizvodima od mlijeka i starter kulturama	21/11, 17/19
28	Pravilnik o provođenju plana praćenja – monitoringa hrane	21/11
29	Pravilnik o sirovom mlijeku	21/11, 62/14
30	Pravilnik o zgusnutom (kondenziranom) mlijeku i mlijeku u prahu	21/11
31	Pravilnik o aktivnim i inteligentnim materijalima i predmetima namijenjenim za kontakt sa hranom	25/11

#	Propis	Sl. glasnik/novine
32	Pravilnik o pomoćnim tvarima u procesu proizvodnje	28/11
33	Pravilnik o analitičkim metodama za jaka alkoholna i alkoholna pića	50/11
34	Pravilnik o hrani podvrgnutoj jonizirajućem zračenju	50/11
35	Pravilnik o brzo smrznutoj hrani za ishranu ljudi	51/11
36	Pravilnik o kakau i čokoladnim proizvodima	51/11
37	Pravilnik o keksima i proizvodima srodnim keksima	51/11
38	Pravilnik o proizvodima od jaja	51/11
39	Pravilnik o začinima, ekstraktima začina i mješavinama začina	51/11
40	Pravilnik o čaju, biljnom čaju, voćnom čaju i instant čaju	54/11
41	Pravilnik o dijetalnoj hrani za posebne medicinske potrebe	71/11
42	Pravilnik o hrani namijenjenoj za uporabu u energetski ograničenoj ishrani za smanjenje tjelesne mase	71/11
43	Pravilnik o hrani obogaćenoj nutrijentima	72/11, 68/14
44	Pravilnik o hrani za posebne prehrambene potrebe	72/11
45	Pravilnik o kavi, proizvodima od kave, surogatima i proizvodima od surogata	72/11
46	Pravilnik o neželjenim tvarima u hrani za životinje	72/11, 70/16
47	Pravilnik o najvećim dozvoljenim količinama radioaktivne kontaminacije hrane i hrane za životinje nakon nuklearnog incidenta ili drugih slučajeva radiološke opasnosti	39/12
48	Pravilnik o uvjetima i postupku izdavanja dozvola za stavljanje nove hrane prvi put na tržište BiH i zahtjevima za posebno označavanje nove hrane	68/12
49	Pravilnik o uspostavljanju sustava za razvoj i dodjeljivanje jedinstvenih kodova za genetski modificirane organizme	68/12
50	Pravilnik o tržišnim standardima za konzerviranu tunu i palamidu	73/12
51	Pravilnik o metodama uzorkovanja za provođenje službene kontrole ostataka pesticida u i na proizvodima biljnog i životinjskog porijekla	78/12
52	Pravilnik o proizvodima sličnim čokoladi, krem-proizvodima i bombonskim proizvodima	78/12
53	Pravilnik o sadržaju prijave i tehničke dokumentacije za stavljanje na tržište, uvjeta označavanja i pakovanja genetski modificiranih organizama ili proizvoda koji sadrže i/ili se sastoje ili potječu od genetski modificiranih organizama	78/12
54	Pravilnik o tržišnim standardima za konzerviranu sardinu i kakvoći za konzerviranu sardinu i proizvode tipa sardine	78/12
55	Pravilnik o uvjetima i postupku izdavanja odobrenja za stavljanje genetski modificirane hrane i hrane za životinje prvi put na tržište BiH i zahtjevima koji se odnose na njihovu sljedivost i označavanje	78/12, 62/15
56	Pravilnik o sadržaju i opsegu procjene rizika za stavljanje na tržište genetski modificiranih organizama ili proizvoda koji sadrže i/ili se sastoje ili potječu od genetski modificiranih organizama i metodologija za izradu procjene rizika	79/12
57	Pravilnik o škrobu i proizvodima na bazi skroba	80/12
58	Pravilnik o definiranju, opisivanju, prezentiranju, označavanju i zaštiti zemljopisnih oznaka jakih alkoholnih pića	81/12
59	Pravilnik o tržišnim standardima za maslinovo ulje	81/12, 79/16
60	Pravilnik o voćnim džemovima, želeima, marmeladama, pekmezima i zaslađenom kesten pireu	85/12, 35/21
61	Pravilnik o higijeni hrane životinjskog podrijetla	103/12
62	Pravilnik o organizaciji službenih kontrola proizvoda životinjskog podrijetla namijenjenih prehrani ljudi	103/12
63	Pravilnik o formulama za dojenčad i formulama nakon dojenja	105/12
64	Pravilnik o sastavu i označavanju prehrambenih proizvoda pogodnih za osobe netolerantne na gluten	105/12
65	Pravilnik o higijeni hrane	4/13
66	Pravilnik o službenim kontrolama koje se provode radi verifikacije postupanja u skladu s odredbama propisa o hrani i hrani za životinje te propisa o zdravlju i dobrobiti životinja	5/13, 62/17
67	Pravilnik o mikrobiološkim kriterijima za hranu	11/13, 79/16, 64/18

#	Propis	Sl. glasnik/novine
68	Pravilnik o korištenju aktivnog aluminijeva oksida za uklanjanje fluorida iz prirodnih mineralnih i prirodnih izvorskih voda	18/13
69	Pravilnik o kakvoći senfa	18/13
70	Pravilnik o metodama analize maslinovog ulja	68/13
71	Pravilnik o načinu izdavanja znanstvenih mišljenja i pružanja znanstveno-tehničke pomoći	68/13
72	Pravilnik o pružanju obavijesti potrošačima o hrani	68/13
73	Pravilnik o metodama analiza toplinski obrađenog mlijeka za ishranu ljudi	82/13
74	Pravilnik o metodama uzorkovanja i analiza jestivih kazeina i kazeinata	82/13
75	Pravilnik o usitnjenom mesu, poluproizvodima i proizvodima od mesa	82/13, 84/17
76	Pravilnik o metodama uzorkovanja i analiza ugušćenog (kondenziranog) mlijeka i mlijeka u prahu za ishranu ljudi	85/13
77	Pravilnik o prerađenoj hrani na bazi žitarica i hrani za bebe za dojenčad i malu djecu	86/13
78	Pravilnik o tržišnim standardima za soju, suncokret i uljanu repicu u otkupu	61/14
79	Pravilnik o uvjetima plana praćenja (monitoring) utjecaja genetski modificiranih organizama ili proizvoda koji sadrže i/ili se sastoje ili potječu od genetski modificiranih organizama i njihove uporabe	64/14
80	Pravilnik o prehranbenim enzimima	66/14
81	Pravilnik o kvaliteti voćnih vina	68/14
82	Pravilnik o najvećim dopuštenim količinama za određene kontaminante u hrani	68/14, 79/16, 84/18
83	Pravilnik o ovlašćivanju panela za senzorsku analizu djevičanskih maslinovih ulja	74/14
84	Pravilnik o tržišnim standardima za meso peradi	74/14
85	Pravilnik o uporabi aroma u hrani	78/14
86	Pravilnik o metodama uzorkovanja i analitičkim metodama za kontrolu količina dioksina, dioksinima sličnim PCB-a i PCB-a koji nisu slični dioksinu u određenoj hrani	62/17
87	Pravilnik o utvrđivanju metoda za uzorkovanje i kriterija učinkovitosti za metode analize za službenu kontrolu razine eruka kiseline u hrani i učinkovitosti za metode analize za službenu kontrolu razine eruka kiseline u hrani	62/17
88	Pravilnik o plastičnim materijalima i predmetima namijenjenim za dodir s hranom	66/17
89	Pravilnik o postupku ocjenjivanja i ovlašćivanja laboratorija za ispitivanje, kontrolu i praćenje genetski modificiranih organizama i proizvoda koji se sastoje, sadrže ili potječu od genetski modificiranih organizama	73/17
90	Pravilnik o prehranbenim aditivima	33/18, 6/21
91	Pravilnik o sustavima kvalitete za prehrambene proizvode	90/18
92	Pravilnik o proizvodima od mlijeka i starter kulturama	21/11, 17/19
93	Pravilnik o izgledu i načinu korištenja zaštićenog znaka oznake podrijetla, oznake zemljopisnog podrijetla i oznake zajamčeno tradicionalnog specijaliteta prehrambenih proizvoda	82/19
94	Pravilnik o voćnim sokovima i određenim sličnim proizvodima namijenjenim za prehranu ljudi	84/19
95	Pravilnik o maksimalnoj razini ostataka pesticida u i na hrani i hrani za životinje biljnog i životinjskog porijekla	48/21
Zakoni na nivou FBiH		
	Zakon	Službene novine FBiH
1	Zakon o vinu	55/12
2	Zakon o poljoprivrednoj organskoj proizvodnji	72/16
Pravilnici na nivou Federacije BiH		
	Pravilnik	Službene novine FBiH
1	Pravilnik o minimalnim tehničko-tehnološkim i kadrovskim uvjetima za obavljanje prerade žita u mlinovima	81/06

#	Propis	Sl. glasnik/novine
2	Pravilnik o minimalnim tehničko-tehnološkim i kadrovskim uvjetima za obavljanje proizvodnje osvježavajućih bezalkoholnih pića, voćnih sokova i sirupa i flaširanih voda	81/06, 60/12, 45/20
3	Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja vinogradarskog katastra	107/12
4	Pravilnik o minimalnim tehničko-tehnološkim i kadrovskim uslovima za obavljanje djelatnosti skladištenja žitarica	2/13
5	Pravilnik o minimalnim tehničko-tehnološkim i kadrovskim uslovima za proizvodnju vina i drugih proizvoda od grožđa i vina	2/13, 86/13, 18/15, 102/15
6	Pravilnik o postupcima i metodama organoleptičkog ocjenjivanja vina	88/13
7	Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja vinogradarskog i vinarskog registra	102/13, 102/15
8	Pravilnik o minimalnim tehničko-tehnološkim i kadrovskim uslovima za proizvodnju rakija i voćnih vina	2/14, 23/15
9	Pravilnik o minimalnim tehničko-tehnološkim i kadrovskim uslovima za proizvodnju keksa i proizvoda srodnih keksima	3/14
10	Pravilnik o načinu obilježavanja posuda u vinariji i sadržaju i načinu vođenja vinarijske evidencije	30/14
11	Pravilnik o uvjetima koje moraju ispunjavati ovlaštene pravne osobe u pogledu tehničke i kadrovske opremljenosti za obavljanje poslova iz oblasti vinogradarstva i vinarstva	62/14
12	Pravilnik o minimalnim tehničko-tehnološkim i kadrovskim uvjetima za proizvodnju kakaa, čokoladnih proizvoda, proizvoda sličnih čokoladi, krem proizvoda i bombonskih proizvoda	30/15
13	Pravilnik o minimalnim tehničko-tehnološkim i kadrovskim uslovima za obavljanje proizvodnje u pogonima za preradu voća i povrća	102/15
14	Pravilnik o kvalitetu vina	14/17
15	Pravilnik za organsku biljnu i stočarsku proizvodnju	14/18

Izvori: Službeni glasnik BiH, Službene novine FBiH; Ministarstvo spoljne trgovine i ekonomskih odnosa Bosne i Hercegovine (<http://www.mvteo.gov.ba>), Agencija za sigurnost hrane Bosne i Hercegovine (<https://fsa.gov.ba>), Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva (<https://fmpvs.gov.ba>)

Izvori: Službeni glasnik BiH, Službene novine FBiH; Ministarstvo spoljne trgovine i ekonomskih odnosa Bosne i Hercegovine (<http://www.mvteo.gov.ba>), Agencija za sigurnost hrane Bosne i Hercegovine (<https://fsa.gov.ba>), Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva (<https://fmpvs.gov.ba>)

Grafikon 3. Broj i dinamika donošenja zakonskih i najvažnijih zakonskih propisa kojima se legislativno reguliše oblast proizvodnje i prometa, kvaliteta i zdravstvena sigurnosti hrane u Federaciji BiH

Tabela 4. Zakonski i važniji podzakonski propisi koji regulišu oblast poljoprivrednog zemljišta u Federaciji BiH (decembar 2021. godine)

#	Propis	Sl. glasnik/novine
Zakoni na nivou BiH		
	Zakon	Službeni glasnik BiH
1	Zakon o poljoprivredi, ishrani i ruralnom razvoju Bosne i Hercegovine	50/08
Zakoni na nivou FBiH		
	Zakon	Službene novine FBiH
1	Zakon o poljoprivrednom zemljištu	52/09
Pravilnici na nivou Federacije BiH		
	Pravilnik	Službene novine FBiH
1	Pravilnik o sadržaju i obliku obrazaca i načinu vođenja evidencije o poljoprivrednom zemljištu	72/09
2	Pravilnik o utvrđivanju dozvoljenih količina štetnih i opasnih tvari u zemljištu i metodi njihova ispitivanja	72/09
3	Pravilnik o uvjetima i načinu korištenja sredstava ostvarenih od zamjene, zakupa i koncesije poljoprivrednoga zemljišta u vlasništvu države	78/09
4	Pravilnik o postupku i uvjetima zamjene poljoprivrednoga zemljišta	10/10
5	Pravilnik o obračunavanju i plaćanju naknada za melioracijsku odvodnju i navodnjavanje	14/10
6	Pravilnik o uvjetima koje moraju ispunjavati znanstveno-stručne institucije i laboratorije za vršenje poslova izrade projekata, te mjerenja i ispitivanja zemljišta	39/10
7	Pravilnik o metodologiji praćenja stanja poljoprivrednoga zemljišta	38/11
8	Pravilnik o jedinstvenoj metodologiji za razvrstavanje poljoprivrednoga zemljišta u kategorije pogodnosti	43/11
9	Pravilnik o načinu i metodama atestiranja/kontrole poljoprivredne mehanizacije	01/18

Izvori: Službeni glasnik BiH, Službene novine FBiH; Ministarstvo spoljne trgovine i ekonomskih odnosa Bosne i Hercegovine (<http://www.mvteo.gov.ba>), Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva (<https://fmpvs.gov.ba>)

Tabela 5. Zakonski i važniji podzakonski propisi koji regulišu oblast poljoprivrednog savjetodavstva u Federaciji BiH (decembar 2021. godine)

#	Propis	Sl. glasnik/novine
Zakoni na nivou BiH		
	Zakon	Službeni glasnik BiH
1	Zakon o poljoprivredi, ishrani i ruralnom razvoju Bosne i Hercegovine	50/08
Zakoni na nivou FBiH		
	Zakon	Službene novine FBiH
1	Zakon o poljoprivrednim savjetodavnim službama (Službene novine Federacije BiH, br. 66/13)	66/13
Pravilnici na nivou Federacije BiH		
	Pravilnik	Službene novine FBiH
1	Pravilnik o metodama savjetodavnog rada	44/14
2	Pravilnik o načinu i postupku izdavanja licence, upisu i vođenju podataka u registru poljoprivrednih savjetodavnih službi	38/15
3	Pravilnik o obuci, certifikatu i registru poljoprivrednih savjetodavaca	38/15

Izvori: Službeni glasnik BiH, Službene novine FBiH; Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva (<https://fmpvs.gov.ba>)

Prilzi

Poslovno okruženje

PRILOG I

Tabela 1. Poljoprivredni budžeti u BiH (2008-2012)

u KM

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
BD	7,370,350	7,759,333	9,541,372	11,832,748	12,764,307	13,950,377	17,556,152
FBiH	79,059,943	82,416,691	86,394,932	92,172,967	89,374,494	88,997,531	114,017,184
RS	59,893,120	35,745,829	60,006,431	59,999,930	70,999,749	70,647,424	74,430,154
BiH	146,323,414	125,921,853	155,942,735	164,005,645	173,138,551	173,287,398	206,003,490

Izvor: Ured za harmonizaciju sistema plaćanja u poljoprivredi, prehrani i ruralnom razvoju BiH, na osnovu podataka entitetskih/kantonalskih ministarstva poljoprivrede i odjela za poljoprivredu BD BiH

Tabela 2: Cjenovne naknade za pojedinačne proizvodnje isplaćivane iz budžeta MPViŠ FBiH (u KM)

Proizvod	JM	2014	2015	2016	2017	2018	2019		2020	
							Pravna	Fizika	Pravna	Fizika
Animalna proizvodnja										
Svježe mlijeko (kravlje)	l	0,3	0,3	0,28	0,28	0,28	0,28	0,26	0,29	0,26
Svježe mlijeko (kozije, ovčije)	l	0,6	0,3	0,3	0,3	0,28	0,28	0,27	0,40	0,35
Riba (uzgoj)	kg	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Pastrmka (uzgoj)	kg	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Šaran (uzgoj)	kg	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Morska konzumna riba (uzgoj)	kg	1,5	1,25	1,25	1,25	1,16	1,16	-	1,20	-
Slatkovodna konzumna riba (uzgoj)	kg	-	-	-	-	1,16	1,16	-	1,20	-
Biljna proizvodnja										
Sadnice koštičavog i jabučastog voća	kom	-	-	0,35	-	-	0,41	-	-	-
Sadnice jagodastog voća (malina, kupina, borovnica)	kom	0,5	-	-	-	0,22	0,27	-	0,30	-
Sadnice jagodastog voća (malina i kupina)	kom	-	-	-	-	-	-	-	0,30	-
Sadnice jagode	kom	-	-	-	-	-	-	-	0,05	-
Sadnice vinove loze	kom	0,5	-	-	-	-	0,41	-	0,45	-
Sadnice krošnjastog voća	kom	0,5	0,45	0,45	0,45	0,33	-	-	0,45	-
Kontejnerske presadnice povrća i ljekovitog bilja	kom	-	-	-	-	0,33	-	-	-	-
Proizvodnja gljiva	kg	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Izvor: : Federalno Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva

Tabela 5: Direktna plaćanja po jedinici mjere (ha/grlu) isplaćivana iz budžeta FMPViŠ (u KM)

Proizvod	JM	2014	2015	2016	2017	2018		2019		2020	
						Pravna	Fizička	Pravna	Fizička	Pravna	Fizička
Animalna proizvodnja						Pravna	Fizička	Pravna	Fizička	Pravna	Fizička
Sistem krava-tele	grlo	600	450	450	450	418	328	418	328	420	330
Junad (tov) domaći	grlo	600	450	450	250-450	418	328	418	328	420	330

Junad (tov)													
uvoz								232	182	240	190		
Svinje (tov)	grlo	-	-	-	-	232	182	56	44	60	44		
Rasplodne krmače (uzgoj)	grlo	80	60	60	60	56	44	-	-	-	-		
Rasplodne junice (uzgoj)	grlo	-	150	-	-	149	110	418	-	420	-		
Priplodne ovce (uzgoj)	grlo	600	450	450	450	418	-	-	-	-	-		
Osnovno stado ovaca i koza (uzgoj)	grlo	40	35	35	35	32	25	32	25	40	25		
Rasplodne nazimice (uzgoj)	grlo	-	-	-	-	-	-	140	110	160	120		
Uzgoj pilenki teških rod. linija	grlo	-	-	-	-	-	-	1,16	-	1,20	-		
Uzgoj pilenki lakih rod. linija	grlo	-	-	-	-	-	-	1,16	-	1,20	-		
Uzgoj 18-sedm. pilenki	grlo	-	-	-	-	-	-	0,28	-	0,30	-		
Držanje pčelinjih društava	košnica	-	-	-	-	-	-	14	11	15	6		
bosanski brdski konj, domaća buša i domaći magarac u čistoj krvi	-	-	-	-	-	-	-	-	-	400	350		
Bosanski brdski konj, domaća buša i domaći magarac	-	-	-	-	-	-	-	250	200	250	200		
Pas tornjak								40	35	40	35		
Biljna proizvodnja													
Proizvodnja žitarica (pšenica i raž)	ha	700	500	550	550	511	401	531	531	590	590		
Proizvodnja strnih žita								930	-	940	-		
Proizvodnja stočnih žita								325	255	330	260		
Proizvodnja silažnog kukuruza	ha	600	300	300	300	279	219	930	-	1000	-		
Proizvodnja uljarica								386	386	450	450		
Proizvodnja uljarica (uljana repica, soja, suncokret)	ha	-	400	400	400	372	292	930	-	1000	-		
Duhan (virdžinija, klasa I-IV)	ha	1700	1.500	1.500	1.500	1.395	1095	1395	1095	1400	1100		
Duhan (berlejška klasa I-IV)	ha	1700	1.500	1.500	1.500	1.395	1095	-	-	-	-		
Duhan hercegovački ravnjak klase (A1, A2, A3, B1, B2 i B3)	ha	2000	1500	1500	1500	1.395	1095	-	-	-	-		
Povrće za korištenje u svježem stanju	ha	-	-	-	-	-	-	1860	1460	2000	1600		
Proizvodnja heljde, ljekovitog i aromatičnog bilja	ha	400	400	400	400	372	292	552	438	560	450		
Proizvodnja heljde								522	438	372	292	380	300
Proizvodnja krmnog bilja								279	219	280	220		
Proizvodnja sjemena žitarica	ha	800	800	800	1000	930	-	-	-	-	-		
Proizvodnja sjemena krompira	ha	1.700	1.700	1.700	2.100	1.953	-	1953	-	2000	-		
Proizvodnja sjemena krompira (sjeme i sortne reprodukcije)	ha	1300	1300	1300	1700	1581	-	1581	-	1700	-		

Proizvodnja sjemena kukuruza, soje i suncokreta	ha	900	800	800	1000	930	-	-	-	-	-
Proizvodnja grožđa i maslina							-	837	-	1000	-
Proizvodnja jabučastog i koštuničavog voća	ha	1000	-	-	-	837	-	870	-	1000	-

Izvor: Federalno Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva